

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
FILOZOFIJAS UN ĒTIKAS NODAĻA

Filozofijas maģistra studiju programmas

2. kursa studente

Paula Lūcija Lejiņa

Stud. apl. Nr. pl21023

Nekārtīgie ūdeņi: sadzīves formas mijattiecībās ar citu

Maģistra darbs

Darba zinātniskā vadītāja

Asoc. prof., Dr. Phil. Anne Sauka

FLPP
FUNDAMENTĀLIE UN
LIETISĶIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI

Projekts “Ūdeņu kultūras: transformatīva pieeja
ilgtspējīgām cilvēka-ūdeņu attiecībām” (lzp-2023/1-0248)

Rīga 2026

Anotācija

Maģistra darbs 2 nodaļās un 6 apakšnodaļās izseko cilvēku-ūdens sadzīves formām un izvērš ūdens materialitātes ģeoloģisku analīzi, balstoties Žila Delēza un Fēliksa Gvatari pētniecības līnijā sekojošo jaunā materiālisma autoru procesu filosofijas idejās. Modernitātē dominējošās kontroles stratēģijas tiek pretstatītas situētas un posthumānas iemiesotības ģeoloģijām, kas uzrāda ūdeni kā rīcībspējīgu elementu nozīmes tapšanā. Maģistra darba mērķis ir pamatot alternatīvu cilvēka-ūdens sadzīves formu nepieciešamību un uzrādīt pastāvēšanas veidus, kas nenoplicina mijattiecību sarežģītību ar dažādiem ūdeņiem. Tas paveikts problematizējot priekšstatus par vēlamo-kārtīgo un nevēlamo-nekārtīgo materialitātes citādību un, līdzās sakārtojuma nojēgumam, uzrādot daudzējādo ūdeņu jēgpilnu un dinamisku lomu savstarpējas pasaules ainas tapšanā.

Atslēgas vārdi: vides filosofija, ūdens materialitāte, sakārtojums, iemiesotība, ģeoloģija, mijattiecības

Abstract

This master's thesis, in 2 chapters and 6 subsections, traces forms of human-water coexistence and develops a genealogical analysis of water materiality, based on new materialism process philosophy, following Gilles Deleuze and Félix Guattari. Modernities dominant control strategies are contrasted with the genealogies of situated and posthuman embodiment, showing water as a dynamic agent in meaning creation. The aim of the thesis is to substantiate a need for alternative forms of human-water coexistence and to present ways of existence that emphasize the complexity of interactions with different water. This is achieved by problematizing the notions of the alterity of orderly (right) and disorderly (wrong) materiality and, by presenting a meaningful and dynamic watery involvement alongside the notion of assemblage in worlding processes.

Keywords: environmental philosophy, water materiality, order, embodiment, genealogy, relationality

Saturs

Saturs	3
IEVADS.....	4
LITERATŪRAS APSKATS	10
1. (NE)KĀRTĪGO ŪDEŅU ĢENEALOĢIJAS MODERNITĀTĒ.....	15
1.1. Kontrole: dabiskotie citi un materialitātes pieredze	18
1.2. Kārtība: ūdens abstrakcija	21
1.3. Nekārtība: baisais ūdens	34
2. ALTERNATĪVĀS ĢENEALOĢIJA: CITS STARP CITIEM UN SASTAPŠANĀS PIEREDZE	53
2.1. Sakārtojuma nojēgums	56
2.2. Ķermeniskais sakārtojums: posthumānā iemiesotība	63
2.3. Situētais sakārtojums: ūdens ķermeņi starp citiem.....	76
NOSLĒGUMS.....	92
LITERATŪRAS SARAKSTS	97

IEVADS

Ūdens materialitāte pieteikta kā topoša, bet patstāvīga tēma 20. un 21. gs. kontinentālajā vides filosofijā. Ciešās saiknes ar dzīvību, t. sk. cilvēku, un nepastarpinātā pieredzējumā pieejamo mainīgo formālo kvalitāšu dēļ, ūdens kalpo kā pateicīgs medijs, lai iztaujātu mijattiecības ar materialitāti kopumā¹ — pasaules ainas conceptualizāciju un dzīvotos pieņēmumus, kas arī fiziski formē mijattiecību dalībniekus. Ūdens ģealoģiju iztaujāšana kļūst īpaši aktuāla arvien saasināto ekoloģisko jautājumu sociālpolitiskā un teorētiskā kontekstā, atzīstot cilvēka ietekmi kā paliekošu planētas norisēs. Tajā domāšana par, caur un līdz ar vides jautājumiem skar ne tikai “atšķirīgas materiālas vienības, parādības un sociālās prakses, bet arī palīdz veidot un virzīt mūsu izpratni par cilvēka dzīves nozīmi uz Zemes,”² kā norāda Latvijas vides humanitāro zinātņu pētnieki, ģeogrāfi Anita Zariņa, Ivo Vinogradovs un filosofs Artis Svece.

Maģistra darbs ievietojas vides humanitāro zinātņu diskusijā, kas šobrīd aktuāla arī Latvijas akadēmiskajā vidē. Pēdējās desmitgades laikā var izcelt tādus autorus kā Zariņu, Vinogradovu un Sveci, kas starpdisciplināri pievēršas vides, specifiski ūdens diskuru analīzei lokālā kontekstā.³ Līdzīgi jāmin arī filosofes Annes Saukas pētījumi iemiesotās kritiskās domāšanas un vides savstarpējībā, Janas Kukaines pētījumi feminisma, viscerālās estētikas un augu aģences kontekstā⁴. Šie un citi autori⁵ starpdisciplināri skata vides jautājumus humanitārai, sociālai un filosofiskai

¹ Skaidrojot materialitāti, šajā darbā sekoju antropologa Franca Krauzes definīcijai, proti, “gan konkrētu lietu kvalitāte, gan relacionālā ietekme uz pasaules fizisku konstitūciju, tostarp iekļaujot cilvēka ķermeni.” **Krause, F.** *Water and Materiality* // *Oxford Research Encyclopedia of Anthropology*. Oxford University Press. 2021. p. 4. Jāpiebilst piebilst, ka, pievēršoties mijattiecībām, ūdens netiek noteikts par prioritāru, t. i., pārāku vai būtiskāku elementu kādā hierarhijā - tā materialitātes daudzveidīgās savstarpējības formas ļauj demonstrēt alternatīvas cilvēka-materialitātes attiecību konstruēšanā. Kā norāda ģeofilosofs Džeimijs Lintons “water is what we make of it.” **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 3.

² **Zariņa A., Svece A., Vinogradovs I.** Mapping Common Ground: Towards the Environmental Humanities in Latvia // *Letonica*. 2022. Nr. 44. p. 7.

³ Jāizceļ autoru 2022. gadā kūrētais rakstu krājums *Letonica 44*, kurā iezīmējas vides humanitāro zinātņu teorētiskais lauks latvijā. *Ibid.*

⁴ Būtiski izcelt vēl vienu izdevumu: *Letonica 59.*, kas veltīts materiālās kultūras tēmām. Tajā rodams Kukaines un Saukas raksta “Augu un ūdens aģence latviešu pirts rituālos: Ivetas Gabaliņas mākslas projekta analīze”, līdzās Ievas Melngalves pētījumiem Objektu Orietnētās Ontoloģijas tradīcijā, Kitijas Balcares ekoteātra analīze, Andreja Baloža un Aināra Kamoliņa rakstam par energovaru Latvijā.

⁵ Piemēram, Daces Bulas ekokriticisma pētniecība, kura līdztekus piedāvā jaunus, topošajai nozarei inovatīvus valodiskos risinājumus dabkultūras kontekstā. Īpaši izceļas Bulas jaunieviestais “citbūtņu” nojēgums, apzīmējot vairāk-nekā-cilvēka un ne-cilvēka citus ar norādu uz to aģentīvo potenciālu. **Bula D.** *Literārās dabkultūras: Regīnas Ezeras zooproza ekokritiskā lasījumā*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2025. vai Madaras Kvēpas promocijas darbs “Performatīva darbība ekoloģiskās jūtības veicināšanai”.

izpētei, sekojot plašākam teorētiskam pagriezienam prom no strikti tehnoloģiskiem risinājumiem meklējuma vēlinā kapitālisma, ekoloģisko un klimata pārmaiņu, kā arī ūdens krīzes radītajā spriedzē. Drīzāk vides humanitārās zinātnes pievēršas līdzšinējās domāšanas iztaujāšanai, uzrādot vajadzību pārdomāt humānisma tradīcijā iesakņoto sabiedrības – dabas nošķirumu kā atsvešinošu un vedina, arī ūdens kontekstā domāt savstarpēji, līdzās hidrosociālo, ētisko, diskursīvo u. c. procesu noritēm.

Pievēršoties ūdens materialitātei, šajā maģistra darbā vados pēc posthumānisma, jaunā materiālisma un hidrofeminisma procesuālās filosofijas idejām, kas ļauj kritiski pievērsties Globālo Ziemeļu dominējošajām ģenealoģijām. Tostarp arī problematizēt Rietumu pasaules ainā iesavināto substanču ontoloģijas un konstrukcionisma pieņēmumus, kuri iespaido mūsdienu materiofobiskās⁶ tendences: materialitāte gūst negatīvu konotāciju un kā nekārtīga atklājas nevietā. Tā kontekstā jāproblematizē arī zinātniskā redukcionisma veicinātā “epistemoloģiskā monokultūra,”⁷ jeb vienvērtīgs pasaules zināšanu veids, kas pretendē uz universālas patiesības atklāšanu, izslēdzot citus, pieklusinātākus skatījumus. Runājot par sadzīves formām cilvēka - ūdens mijattiecībās, primāri atsaucos uz sadzīves plašāko nozīmi, proti, veidu, kā noris “dzīvošana kopā, ciešā saistībā citam ar citu.”⁸ Tas ietver gan tehnoloģisku pastarpinājumu izveidi pilsētas ietvaros, gan nepastarpinātu, baisu vai valdzinošu sastapšanos tur ārā, purva malā, miglā vai upes krastā. Jānorāda, ka dzīvošana kopā vēl nav sadzīvošana – ierasti pozitīvi konotatīva kopdzīves izpratne, kas maģistra darba priekšplānā izvirzītu ētiskos mijattiecību apsvērumus. Drīzāk, izskatot sadzīves formas, sekoju plašākajā nozīmē ietvertajām norādēm gan par ikdienišķu norišu, darbību un attieksmju kopumu pret ūdens citādību jeb dzīvotajiem priekšpieņēmumiem, gan to vēsturisku tapšanu konkrētā sabiedriskā savstarpējībā.

Pretstatā konstrukcionisma un redukcionisma tradīcijām, jaunā materiālisma procesu filosofija ļauj pievērsties (filosofes Donas Haravejas vārdiem) materiāli-semiotisko mezglojumu pētniecībai un jēgpilni iesaistīties dialogā ar materialitāti, pieņemot, ka fiziskā (sa)dzīvošana pasaulē saistās ar to, kā pasaule ir iztēlota. Šis pieņēmums uzrāda, ka pasaules ainas, laiciskā un telpiskā novietojuma rezultātā, ir pakļautas izmaiņām. Tās nav tikai statisks teorētiskais rāmējums,

⁶ Keller C., Rubenstein M. J. Introduction: tangled matters // Keller C., Rubenstein M. J. (Eds.) *Entangled Worlds: Religion, Science and New Materialisms*. New York: Fordham University Press, 2017. p. 5 - 7.

⁷ Neimanis A., Åsberg C., Hedrén J. Four problems, four directions for environmental humanities: Toward critical posthumanities for the anthropocene // *Ethics and the Environment*. 20. 2015. No. 1. p. 70

⁸ Sadzīve. // Spektors A. (Sast.) *Latviešu skaidrojošā vārdnīca "Tēzaurus"*. <https://tezaurus.lv/vide:1> [21.12.2025.] (Skat. 13.02.2026)

bet mainīgs un situēts nozīmju, stāstu tīklojumus, kas gan ikdienišķā attiecīgumā ar ūdeni, gan domājot par to zinātnē, atklāj ūdeņu vēsturiski kulturālā konteksta savstarpējību ar materialitāti. Ne velti austrāļu akadēmiķe Mariona Kempbela dēvē trīs šim maģistra darbam būtiskus filosofus, Astrīdu Neimanis un Žilu Delēzu, sadarbībā ar Fēliksu Gvatari, par poēzijas filosofiem. Šāda domāšana paredz pievērsties pasaulei caur tēlainiem rīkiem, iztēloties konkrētas figūras⁹ kā ceļvedi vērstībā uz realitāti.

Šādā tvērumā piesaku iespēju domāt par materialitātes pieredzi līdzās citādības¹⁰ nojēgumam, mijattiecības domājot kā situētu, sociālās diferenciacijas iespaidotu, taču telpiski afektīvu un iemiesotu sastapšanās procesu ar atšķirīgo.¹¹ To raksturo notikumi, kas mitinās gan tagadnes mirklīgumā, gan izsauc asociatīvo lauku par pagātnē mītošām sastapšanās reizēm,¹² gan piesaka neparedzamo un potenciāli pārsteidzošo. Maģistra darbs izseko cilvēku - ūdens sadzīves

⁹ Šos tēlainos rīkus, jeb angļu *figuration*, maģistra darbā tiecos atveidot kā “figurāciju”, līdzās Latvijas Laikmetīgā mākslas centra tulkojumam Rozi Braidoti (*Braidotti*) grāmatā “Nomadiskie subjekti”. Lai gan latviešu valodā “figurācija” izmantota mūzikā vai socioloģijā, iegūst citu nozīmi, maģistra darbā domāju līdzās figurēšanas kā nosaukšanas procesam, ar to saprotot konkrētus konceptuālos rāmējumus, iztēles figūras, kas ir reizē pasaulīgas un dzīvotas atkarībā no konkrētās situācijas un to rašanās konteksta. Līdztekus izmantoju arī tādus nojēgumus kā iztēle, iztēles figūra vai tēlojums (izvairoties no “attēlojuma”, kura nozīme latviešu filosofijā ir asociatīvi pietuvināta daudznozīmīgā attēla vai reprezentācijas nojēgumiem, piemēram, estētikā).

¹⁰ Aktuāls mūsdienā, īpaši 20. gs. filosofijā, “citādības” nojēgums pagēra plašu un bagātīgu izmantojumu ar biežām atsaucēm uz tā vēsturi. Tas dažādās disciplīnās kā fenomenoloģija, eksistenciālisms, psihoanalīze, postkoloniālisms, feminisma studijās, u.c., izprotams dažādi un iegūst atšķirīgu un visai niansētu saistīto nojēgumu lauku (tā kā primāri darbā izmantotie teksti ir angļu valodā, piemēram, *the Other*, *othering*, *otherness*, *alterity*, *alien* u.c.). “Citādība” vairāk vai mazāk tematiski vieno ontoloģiskus jautājumus (nereti sajūgtībā ar ētiku) par neizbēgamu atšķirības klātbūtni, līdzās identitātes, subjektivitātes pastāvēšanas un veidošanās nosacījumiem. Attiecīgi dažādi autori paredz dažādu patības-citādības primaritātes un atklāšanās, izzināšanās veidus. Latvijas kontekstā citādības nojēgumā pētniecībā jāmin apjomīgā Ievas Lapinskas piemiņas grāmata “Identitāte un Citādība”, kuras pamatā citādības jēdziens skatīts filosofa Emanuēla Levīna (*Levinas*) ētikas (Cits kā *the Other*), un feministes, psihoanalītiķes Lisas Irigarajas (*Irigaray*) dzimumiskotas atšķirības kontekstā. Lai gan autoru idejas pastarpināti, vietām polemizējot ietekmē arī maģistra darbu, citādības nojēgums drīzāk darbā izmantots feminisma, postkoloniālisma un jaunā materiālisma fenomenoloģijas tradīciju savijumā, iezīmējot nozīmes atšķirības līdzās attiecīgajam kontekstam tekstā. Secīgi, cieši saistīts ar mijattiecību procesiem citādības jēdziens iegūst dažādu traktējumu un saattiecina, piemēram, ar tādiem jēdzieniem kā “svešais” (*strange*, *alien*), “pakļautais” (*subaltern*), “citādošana” (*othering*), u.c., kā arī tiek zināmā mērā pārskatīts Delēza, jaunā materiālisma un procesu filosofijas tvērumā. Galvenokārt, sekojot tādām autorēm kā Astrīdai Neimanis, arī Gajatri Čakravorti-Spivakai un Sārai Ahmedai, iespējams, mans lietojums vistuvāk saattiecina ar angļu *alterity* vai *other* ar mazo burtu. Proti, ūdens domāšana līdzās citādībai ir saistīta ar ķermenisku iemiesotības pieredzi sastopoties ar rigidāk vai plūdenāk tvertu atšķirību (nevis tikai kā atšķirību no pazīstamā, bet arī radikālu nepieejamību) un paliek jutīga pret dažādiem genealogiskiem pavedieniem konkrētas sabiedrības ietvaros. Pēdīgi jāmin, ka fenomenoloģiski simpātiskas un potenciāli savietojamas būtu Bernharda Valdenfēlsa idejas par cita (vāc. *andere*) kā relatīva citāduma un svešā (vāc. *fremde*) kā no nezināmā nākošā, nepieejamās pieredzes turošā citāduma nošķirumu, kā arī idejas par svešā sarežģītības neredzucējamību, un situētību dažādās kārtībās (kā paša dzīvotās patības, tā sociālās). Tomēr, maģistra darba teorētiskās saskaņotības, sekojot savstarpējas atsaukšanās tīklojumam, kā arī apjoma dēļ autora darbi netiks izvērsti vai, drīzāk, atstāti turpmākai, šķietami, auglīgai pētniecībai posthumānās fenomenoloģijas virzienā.

¹¹ Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 131.

¹² Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 23.

formām un, pretstatot modernitātē dominējošās, ūdeni abstrahējošās un vienkāršojošās stratēģijas pievēršās alternatīvām materialitāti līdzveidojošām ģealoģijām. Tas darīts balstoties jaunā materiālisma procesu filosofijas idejās par vairāk-nekā-cilvēka citādības, t. i. daudzējādo ūdeņu, jēgpilnu un dinamisku lomu individuācijas, iemiesotās subjektivitātes un nozīmes tapšanā. Līdz ar to galvenais mērķis ir pamatot alternatīvu cilvēka-ūdens sadzīves formu nepieciešamību un uzrādīt pastāvēšanas veidus, kas nenoplicina mijattiecību sarežģītību ar dažādiem ūdeņiem.

Lai sasniegtu maģistra darba mērķi izvirzu divus galvenos uzdevumus. Pirmkārt, identificēt un kritiski izvērtēt dominējošās, duālistmā balstītās ģealoģijas par “paša” un “cita” sastapšanās pieredzi. Tas tiks paveikts analizējot cilvēka-ūdens materialitātes pieredzējumu modernitātē, kā arī problematizējot pamīšus zinātniskus vai romantiskus priekšstatus un fiziskās kārtības dažādās rietumnieciskā cilvēka sadzīves praksēs. Otrkārt, uzrādīšu alternatīvas – dinamiskas un savstarpējībā balstītas sadzīves formas cilvēku-ūdeņu mijattiecībās. Tas tiks darīts pievēršoties alternatīvām ģealoģijām, analizējot ūdens materialitātes pieredzi kā posthumānu iemiesotību. Tostarp iezīmēšu ķermeņa robežu tapšanu un ūdeņainā ķermeņa sastapšanās pieredzi caur sakārtojuma (agencement) nojēguma konceptuālo prizmu.

Šos uzdevumus veicu Delēza un Gvatari pētniecības līnijā sekojošo jauno materiālistu un hidrofeministu teorētiskā rāmējumā, kas ļauj domāt līdz ar materialitāti, nevis novērot to no malas. Šajā pētniecības līnijā īpaši nozīmīgs hidrofeministes Astrīdas Neimanis pētījums posthumānajā fenomenoloģijā par ūdens ķermeņu pieredzi. Tomēr, lai gan autore pievēršas sevis paša materialitātes sajūšanai, tēma par dažādu citu ūdens ķermeņu sastapšanās teritoriāliem aspektiem netiek izsmelta. Iesaistot diskusijā citus materialitātes pieredzes pētniekus, piemēram, kvīru fenomenoloģi Sāru Ahmedu, kā arī atgriežoties pie Delēza un Gvatari idejām, iespējams likt citus uzsvarus ūdens un pieredzes pētniecībā, pievēršoties mijattiecību dalībnieku identifikācijas procesiem. Citiem vārdiem, tas ļauj vērst skatu sev apkārt un darīt iespējamu pozicionēšanos kaut kur pa vidu,¹³ nereduktīvi sakārtojot cilvēka un ūdens mijattiecību daudzējādības sarežģītumu.

Darba metode izriet no tradīcijas, kas tiecas ieskatīt jēgu “atpakaļ” materialitātē, uzsverot lingvistiskā pagrieziena teorētisko rīku nepietiekamību un norādot uz valodas un teorijas iesakņotību fiziskajā matērijā.¹⁴ Tas ļauj saistīt nozīmi ar fizisku iespēju to dzīvot un sajūst. Tā kontekstā jāmin, ka jaunā materiālisma tradīcija nav viengabalaina un kombinē teorētiskās ievirzes

¹³ Deleuze G., Parnet C. *Dialogues II*, Transl. by H. Tomlinson, B. Habberjam. London: Athlone Press, 1987. p. ix

¹⁴ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p.5.

no vides pētījumu, feminisma teorijas, zinātnes studiju, kvīru teorijas, kultūras teorijas, biopolitikas, kritiskās rases teorijas, u. c. pieejām.¹⁵ Tomēr, vides problemātika, vērstībā uz procesuālu ūdens un mijattiecību vēsturiskuma interpretāciju (izstrādājot ar sociālo konstruktīvismu savietojamu iemiesotības modeli), ļauj izvērst materiāli iestrādātu ģeoloģisko perspektīvu kā daudzsološu un kopīgu pieeju vairāku šim maģistram nozīmīgu autoru, t.sk. Neimanis, Džeimija Lintona (Linton), u. c. darbos. Franču filosofa Mišela Fuko (Foucault) piedāvātā ģeoloģiskā pieeja¹⁶ šajā maģistra darbā skaidrota vadoties pēc interpretācijas, ko sniedz Sauka – tā ir materialitātē iesavinātas tagadnes vēsturiskuma pētniecība¹⁷, oriģinālās izcelsmes vietā sekojot dažādiem pētniecības priekšmeta (maģistra darba gadījumā – ūdens) konstituējošiem pavedieniem. Kritiski šķetināt materiāli-semiotiskos mezglus “nozīmē vairot, nevis atrisināt, atraisīt vēl vairāk mezglu, vēl vairāk pavedienu.”¹⁸ Tādējādi kritiskā veidā atkārtoti raksturojot dominējošos raksturojumus¹⁹, iespējams daudz maz veiksmīgi apvienot vairākas starpdisciplināras perspektīvas, meklējot tādu domāšanu, kas ļautu pietuvoties “pieredzes un saprotamības sliekšņiem,”²⁰ mudinot arī citu disciplīnu autorus kļūt par labākiem klausītājiem pēc iespējas daudzveidīgākām, tostarp klusām vai sistemātiski izslēgtām balsīm.

Jābilst, ka, sekojot darba mērķim un uzdevumam filosofiski skatīt mijattiecību procesus kopumā, šajā maģistra darbā nevarēšu pievērsties visām sadzīves praksēm attiecībā pret konkrētiem ūdeņiem. Proti, nevarēšu izsmelt, piemēram, mijattiecības ar atsevišķiem ūdens ķermeņiem vai konkrētām ūdeņu formām kopumā, īpaši apjomīgās ūdeņu literatūras kontekstā, kuras autori pēdējās desmitgadēs uzņēmušies šādu uzdevumu. Ūdens pudeles, upes, dziļos ūdeņus, miglu, purvus, mātes pienu, utt. izmantošu kā piemērus plašākas problēmas un potenciālo risinājumu uzrādīšanā. Darbā vienlaikus saviju vides humanitāro zinātņu autoru kritikas tekstuālu analīzi, caur kuru tiecos uzrādīt dominējošo ģeoloģiju ierobežoto un vienkāršojošo iedabu, kā arī

¹⁵ **Sanzo, K.** New Materialism(s) // *Geneology of the Posthumanism*. https://criticalposthumanism.net/new-materialisms/#_ftn1 [25.04.2018.] (Skat. 08.01.2025.)

¹⁶ **Foucault M.** Nietzsche, Genealogy, History. // **Bouchard D. F.** (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press, 1977. pp. 139., 140.

¹⁷ **Sauka A.** Selfhood in Question: The Ontogenealogies of Bear Encounters // *Open Philosophy*. 2022. No. 5 (1). p. 533. arī **Sauka A.** The Nature of Our Becoming: Genealogical Perspectives. // *Le foucauldien*. 2020. No. 6(1). p. 8.

¹⁸ **Cohen J. J., Duckert L.** Introduction. Eleven Principles of the Elements // **Škof L., Sashinungla S., Thorgeirsdottir S.** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag, 2024. p. 18.

¹⁹ **McWhorter L.** *Bodies and Pleasures: Foucault and the Politics of Sexual Normalization*. Indiana University Press, 1999. p. 43.

²⁰ **Chen C.** Mapping Waters: Thinking with Watery Places // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 282.

ūdens materialitātes pētniecībai būtisku iemiesotu dzīvotās pieredzes analīzi situētā sastapšanās procesā ar ūdeņiem Latvijā.

Maģistra darbu veido divas nodaļas un sešas apakšnodaļas, vadoties pēc konkrētu sadzīves formu priekšstatiem par “kārtīgo” un “nekārtīgo” sastapšanās pieredzē. Iztēle par ūdeni kā citādo ļauj veidot uzskatāmu (filosofes Rosijas Braidoti (Braidotti) vārdiem) “dzīvo karti”²¹ ģenealoģijām, kas izriet no mijattiecībām ar ūdeni. Tas ļauj pirmajā nodaļā kritiski fiksēt lielākoties duālistiskas pasaules ainu (konceptualizējot cilvēka-sabiedrības, vai paša-cita nošķirumu), kas gan privātajā vannasistabā, gan arī ejot pāri akmens tiltam nošķir kārtīgo-vēlamo un nekārtīgo-nevēlamo sastapšanās pieredzi. Nodaļas pirmajā apakšnodaļā uzrādīšu, kā šāda kārtība pagēr divas stingri nošķirtas un daudz maz stabilas cilvēka un ūdens identitātes kontūras paša-cita attiecību kontekstā. Tas ļaus otrajā apakšnodaļā problematizēt modernā ūdens izprani un abstrakciju ekonomizēto, zinātnisko un tehnoloģisko stāstu iespaidā. Pēcāk izvēršīšu kā ūdens ģenealoģijās ierakstās priekšstati par baidīgo, svešo un monstrozo, dažādu modernitātes, romantisma un arhaisku mītu noslāņošanās rezultātā.

Otrajā nodaļā pievērsos alternatīvu ģenealoģiju analīzei. To iespaidā uzrādīšu kā mūsdienu rigidais ūdens ir pārdomājams līdzās afektīviem citādības sastapšanas procesiem, tas ir, caur savienošanas un distancēšanas sakārtojumiem (assamblages). Otrās nodaļas pirmajā apakšnodaļā izvēršīšu sakārtojuma nojēguma skaidrojumu ar uzsvāru uz tā nozīmi vides humanitārajās zinātnēs. Otrajā apakšnodaļā caur sakārtojuma nojēgumu atsegšu sarežģītu un mainīgu ķermeņa robežām tapšanu iemiesotajā pieredzē. Trešajā apakšnodaļā, savukārt, iezīmēšu teritoriālās robežas starp dažādiem ūdens ķermeņiem – ne tikai vienam pret otru, bet arī citam starp citiem. Tas ļaus uzrādīt paplašinātas cilvēciska attiecīguma (relationality)²² konceptualizācijas un izpausmes sadzīves formās, atzīstot dažādos (sa)plūstamības līmeņus starp citbūtnēm un vairāk-nekā-cilvēka būšanas formām.

²¹ **Braidotti R.** *Nomadic Subjects*. 2nd ed., New York: Columbia, 2011. p. 10.

²² Šajā darbā, vadoties pēc Latvijas Antropologu biedrības tiešsaistes vārdnīcas, ar vārdu *attiecīgums* tiek latviski atveidots angļu *relationality*, kas apzīmē “mijattiecīgo un attiecībās sakņoto kondīciju”. Ja *mijattiecību* nojēgums ļauj vispārīgi un procesuāli raksturot laiktelpisku saistību, kopīgas būšanas norisi, tad *attiecīgums* konkretizē kopā būšanu un ļauj skatīt parādību no konkrēta, jau situēta skatu punkta. Līdzās jānorāda uz saistītu nojēgumu, t.i. *savstarpējība*. Ar to sāja darbā saprotu jau fiziski manifestējušās attiecības, kuras ilgtermiņā paredz nemonētārus ņemšanas un došanas procesus. Kamēr Antropologu vārdnīcā termins izprasts sociāli, skatot ūdeni kā citādo, *savstarpējība* iegūst plašāku nozīmi materialitātes līdzkonstitūšanā. Antropologu vārdnīcu skat. <https://www.anthro.lv/vardnica>

LITERATŪRAS APSKATS

Maģistra darbā iekļautos avotus var iedalīt trīs grupās: pirmkārt, franču filosofa Žila Delēza (Deleuze) un psihoanalītiķa Fēliksa Gvatari (Guattari) tekstus un to komentējošo tradīciju; otrkārt, pastarpināti vai nepastarpināti ietekmēto “ūdens” literatūru, proti, starpdisciplināru autoru pētījumus par ūdeni filosofijā, antropoloģijā, ģeogrāfijā, u.c., kā arī, treškārt, autorus, kas delezogvatāriskā tvērumā pievēršas iemiesotībai un materialitātes pieredzei. Literatūras izklāstā vadīšos pēc darba struktūras sākot ar “ūdens” literatūru, pēcāk pievērsīšos delezogvatāriskajai pētniecības līnijai un jaunā materiālisma procesu filosofijas autoriem.

Pirmās nodaļas kontekstā izmantotā literatūra veltīta hidrosociālo attiecību izpētei un dominējošo dabas – kultūras nošķiruma ģenealoģiju problematizācijai, kas uzrāda nepieciešamību pārdomāt veidus, kā mijattiecamiem pret ūdeni. Iekļauti tādi autori kā Džeimijns Lintons, Ivans Illičs, Veronika Stranga, Francs Krauze, Cimene Hove, u.c., kā arī vairāki tēmai veltīti rakstu krājumi, tai skaitā Neimanis, Čenas un MakLeolda 2013. gadā apkopotā antoloģija “Domāt ar Ūdeni.”²³ Saturiski tie maģistra darbā ļauj pievērsties dažādu ūdens ģenealoģiju materiālai kontekstualizācijai caur salāgotu sadzīves formu praktizēšanu un līdztekus dominējošajām stratēģijām ieskicēt izpratni par ūdens daudzveidību. Formāli maģistra darbā, sistemātiski šķetinot dzīvotos priekšpieņēmums, tiek veidots dominējošo ģenealoģiju kartējums. Autoru lasījumā iespējams izšķirt kontroli kā centrālo ideju pavedienu, kas ļauj traktēt ūdeni kā nekārtīgu izšķirot: 1) ūdens abstrakcijas un 2) baisā, monstrozā kontekstu.

Vispirms jāmin, ka pirmās apakšnodālas kontekstā pats-cits mijattiecību pieredzes konceptualizācijā balsotos ekofeministes Valas Plamvudas (Plumwood) “valdnieka/valdošā modeļa” kontekstā, kas izvērsts darbos “Feminisms un dabas valdīšana” un “Vides kultūra: saprāta ekoloģiskā krīze”.²⁴ Tā interpretācijas noderīgas arī Astrīda Neimanis un Grēta Gārda (Gaard)²⁵ idejas par “dabiskā cita” identifikācijas un mijattiecību procesiem. Šis dalījums iezīmē konceptuālo fonu modernitātes mijattiecībām ar ūdeni kā dabisko citu.

²³ **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** Introduction: Toward a Hydrological Turn? // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 5

²⁴ **Plumwood V.** *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. un **Plumwood V.** *Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason*. London: Routledge, 2002.

²⁵ **Gaard G.** Women, Water and Energy // *Organization and Environment*. 2001. No 14 (2).

Otrās apakšnodaļas kontekstā nozīmīgs autors ir ūdeņu ģeogrāfs Džiemijjs Lintons, kurš uzsver hegemonitāti ūdens abstrakcijas un kontroles saistījumā. No viņa aizgūts “hidrosociālā cikla” jēdziena skaidrojums, kas izvērsts ietekmīgajā grāmatā “Kas ir ūdens”²⁶, un attīstīts vēlāk publicētos rakstos, tostarp “Mūsdienu ūdens un tā trūkumi: hidrosociālās atjaunošanās vēsture”²⁷. Autors veido saikni starp modernā ūdens epistemoloģiskajiem nosacījumiem un ontoloģisku pasaules ainu, iezīmējot šādi sakārtotā ūdens zināšanas, reprezentācijas un tehnoloģizēšanas latentos politiskos un ētiskos aspektus²⁸. Tas maģistra darbā palīdz izvērst tādu sadzīves formu analīzi, kas balstīta idejā par ūdens kā resursa pieejamību, un problematizēt tā uzturētās apgaismības zinātniskā pozitīvisma idejas²⁹, kas kultivē atsvešinātas mijattiecības. Pie abstrakcijas ideju izklāsta būtiski minēt arī Gajas Hokinsas (Hawkins), Emīlijas Poteres un Keina Reisa (Race) darbu “Plastmasas ūdens: pudelēs pildīta ūdens sociālā un materiālā dzīve”, kas kalpo gan komercializētā ūdens ilustrācijas, gan pudeļu kontroles mehānismu konceptualizācijā.

Būtiski izcelt, ka Lintons, runājot par ūdens abstrakciju, iespaidojies no austriešu filosofa Ivana Illiča (Illich), kurš viens no pirmajiem grāmatā “H₂O un Aizmirstības Ūdeņi”³⁰ iezīmējis ūdens vēsturisku pārtapšanu zinātniskā abstrakcijā un tīrāmajā šķidrumā. Monogrāfija izmantota maģistra darbā, lai padziļināti izvērstu vēsturisku, precīzāk, apgaismības un industrializācijas ūdens izpratni veidojošu aspektu kritisku interpretāciju materialitātes pieredzes nonivelēšanā. Lai gan higiēnas diskursa problemātika netiks padziļināti izvērsta, jo nav centrālais darba mērķis, caur filosofa darbiem iezīmējas ūdens loma higienizācijas kā izplatītas, bet reduktīvas sadzīves formas attīstībā. Līdzīgas idejas par tīrošo, tīro ūdeni kā vēlamo kārtību tiešā un pārnēstā nozīmē ieskanas arī kultūras antropoloģes Veronikas Strangas (Strang)³¹, un Gajas Hokinsas³² darbos, kā arī antropoloģes Mērijas Duglasas drabā “Tīrība un briesmas.” Monogrāfija iezīmē kārtība un nekārtības konceptualizāciju, iestatot maģistra darbam nozīmīgo ideju par “materialitāte nevieta” (matter out of place).

²⁶ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010.

²⁷ **Linton J.** Modern Water and Its Discontents: A History of Hydrosocial Renewal // *WIREs Water*. 2014. No 1., pp. 111–120.

²⁸ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010., pp. 178., 182.

²⁹ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 157.

³⁰ **Illich, Ivan.** *H₂O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985.

³¹ **Strang V.** *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023.

³² **Hawkins G.** *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Sydney: University of New South Wales Press Ltd. 2006.

Tas ļauj otrās apakšnodaļas kontekstā pievērsties ūdens un nekārtības svījumam. Jāuzsver iekļautie Cecīlijas Čenas, Dženijas Makleoldas, Ritas Vongas raksti krājumā “Domāt ar Ūdeni” saistībā ar ūdens kolonizācijas apspiedošajām zināšanu un kontroles formām. Es-svešais nošķiruma kontekstā, kas balsta koloniālās un orientālās pieredzes pret svešo iekļauti kvīru fenomenoloģes Sāras Ahmedas drabi “Kvīru fenomenoloģija: orientācijas, objekti, citi” un “Dīvainas tikšanās: Iemiesoti citi postkolonialitātē”.³³ Lai gan autore lielākoties analizē citādības pieredzi sociālo problēmu kontekstā, teorija ir pateicīga posthumānai analīzei ūdens kontekstā. Ahmedas idejas ļauj skatīt dažādus veidus kā ūdens atklājas baiss. Tā labad izceļami Jūdžīna Tekera (Thacker) darbs “Šīs planētas putekļos: filozofijas šausmas” un Roda Gibleta (Giblett) “Postmodernie mitrāji; kultūra, vēsture, ekoloģija” par monstrozitāti purvu, gļotu un miglas piemēru kontekstā.

Pievērsoties otrajai literatūras grupai, jānorāda, ka delezogvatāriskā pētniecības līnijas un miesiski kirtiskās domāšanas autoru darbi iekļauti, pamatojot alternatīvu ģenealoģiju meklējumu un nereduktīvi ietērpjot cilvēka un ūdens mijattiecību sarežģītumu un daudzējādību. Franču filosofa Žila Delēza, sadarbībā ar franču psihoanalītiķi Fēliksu Gvatori izstrādātajam filosofiskais projekts pamato Rietumu tradīcijas subjektivitātes kategoriju apvērsumu un palīdz rast pamatu ne tikai alternatīvai attiecību figurācijai ar citādību. Sevišķi jāuzsver darbs “Tūkstoš Plato”³⁴, kurā pievērsos vairākiem konceptuālajiem pavērsieniem, kas iezīmē no sastapšanās pieredzes tālāk izrietošās nozīmes un rīcības figurācijas rizomātiskā (t.i. horizontālā tīklojumā ievīstītā) veidā. Šo mijattiecību raksturojumā, pirmkārt, būtisks “sakārtojuma” (angl. assemblage, fr. agencement) jēdziens, plašāk izvērstis grāmatas 3., 4., 11., un 12. nodaļās. Ūdeņaino sadzīves formu kontekstā raksturojumam palīdzīgi kā fiziskie, tā nemateriālie³⁵ deteritorializācijas un reteritorializācijas jēdzieni, kas saistībā ar teritorijas izkārtojumu un materialitāti izvērsti 11. un 12. nodaļā. Tie kalpo ne tikai kā telpu konstituējoši procesi, bet arī kā līdzšinējās ģenealoģijas pārrāvumi, uzrādot radošumu, kas piemīt asemblāžai kā neformālam un nelineāram attiecību kopumam. Savijumā ar pieredzes³⁶ struktūru atklājumu, (palīdzīgi traktējot pieredzes afektīvos procesus³⁷), nostādnes

³³ **Ahmed S.** *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. un **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000.

³⁴ **Deleuze G., Guattari F.** *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.

³⁵ **Parr A.** DETERRITORIALISATION / RETERRITORIALISATION // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

³⁶ Pieredze tiek decentralizēta, vienlaikus neizslēdzot cilvēcisko, individuēto pieredzi.

³⁷ **Semetsky I.** “EXPERIENCE”, **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

caurstrāvo arī maģistra darbā iekļauto tekstu “Dialogi II”³⁸, kas tapis sadarbībā ar franču žurnālisti Klāru Parneti. Lai palīdzētu avotus interpretēt ūdens un vides kontekstā, Delēza lasījumā iesaistīti tādu jaunā materiālisma autoru kā Neimanis, Sīns Bovdens (Bowden)³⁹, Iana Bjūkenana (Buchanan)⁴⁰ komentējošie teksti, kā arī Adriana Parra (Parr) rediģētā “Delēza Vārdnīca”⁴¹ (it īpaši raksti par pieredzi, sakārtojumiem, afektiem, de/reteritorializāciju, telpu, u.c.).

Otrās nodaļas otrās apakšnodaļas kontekstā atsevišķi jāuzsver Astrīda Neimanis, mūsdienu latviešu izcelsmes kanādiešu filosofe, kuras idejās rodams teorētiskais pamats ūdens materialitātes pieredzes traktējumam. Feministiskās subjektivitātes, transkorporalitātes izpratnes un aģentālā reālisma iespaidā autore paplašina ķermeņa robežu nojēgumu kā ķermeniskās pieredzes vienlaicīgu atraisīšanos, darbošanos dažādu reģistru tīklojumā.⁴² Autores “ūdens ķermeņu” konceptualizācija ļauj izvērst porainu un mainīgu ķermeņa figūru, to mijattiecību modeli (sekojot ūdens ontoloģikai), problematizējot stabilā individualizētā cilvēka esenciāli īpašo un autonomo statusu. Maģistra darbā galvenokārt skatīta filosofes grāmata “Ūdens ķermeņi: posthumānā feminisma fenomenoloģija”⁴³, kurā daļēji apvienots jau iepriekš publicētais materiāls. Tomēr izmantoti arī citi teksti t.sk. latviski tulkotais raksts “Hidrofemisms vai kļūšana par ūdens ķermeni”⁴⁴, kas maģistra darbam noder arī jēdzieniskā aparāta latvisko iestrādņu dēļ.

Visbeidzot, trešās apakšnodaļas izvērsumā jāuzsvēr vairāki autori, kuri alternatīvo ūdens ģenealoģiju izvērsums ļauj priekšstatīt vietais specifiskas un iemiesoti situētas sadzīves formas. Būtiski izcelt rakstu krājumā “(Ne)parasta apvienība: domāt vide(s) ar Delēzu/Gvataru” publicēto akademiķes Eleni Ikoniadu (Ikoniadou) rakstu “Ritmiskā topoloģija: dabas afektīvā stiepšanās” kas ļauj pietuvinājuma (t. i. molekulārā līmenī) skatīt iemiesoto un materiālo ķermeņu nestabilitāti un procesuālu tapšanu mijattiecību rezultātā. Līdzīgi specifisku ūdens ķermeņu un sadzīves praksi daudzdimensionalitātes uzrādīšanā iekļauti arī islandiešu fenomenoloģes Gudbjerga R. Johannesdottira (Jóhannesdóttir) raksts “Ledājs un es: cilvēka izpratne antropocēnā”⁴⁵, kas iekļauts

³⁸ **Deleuze G., Parnet C.** *Dialogues II*, Transl. **H. Tomlinson, B. Habberjam**. London: Athlone Press, 1987.

³⁹ **Bowden S.** Human and Nonhuman Agency in Deleuze // **Roffe J., Stark H.** (Eds.) *Deleuze and the non/human*. New York: Palgrave Macmillan, 2015. un **Bowden S.** Assembling Agency: Expression, Action, and Ethics in Deleuze and Guattari's *A Thousand Plateaus* // *Southern journal of philosophy*. 2020 Vol. 58(3). John Wiley & Sons..

⁴⁰ **Buchanan I.** Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3).

⁴¹ **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

⁴² **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. p. 23.

⁴³ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017.

⁴⁴ **Neimanis A.** “Hidrofemisms vai kļūšana par ūdens ķermeni”, tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024.

⁴⁵ **Jóhannesdóttir G. R.** The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdóttir S. (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024.

izdevumā “Elementāri iemiesota domāšana jaunai ērai”. Līdzīgi nozīmīgi arī Annes Saukas un antropologa Kārļa Lakševica raksti “Sensorās vēstures izpēte: cilvēka un ūdens attiecības latviešu folklorā” un “Dzīvības un nāves ritmi: Ūdens plūstamība un temporālisms latviešu folklorā”⁴⁶, kas pašlaik atrodas izdošanas procesā. Tie ļauj Latvijas kontekstā iztēloties alternatīvas iemiesotības formas, atklājot intencionālu postumānās iemiesotības pieredzi praksē. Tā pat arī filosofe Irēnas Kleiveres (Kleiver) darbs “Radikālais ūdens”⁴⁷, izdevumā “Hidrohumanitārās zinātnes: ūdens diskurss un vides nākotne” ļauj apakšnodaļā konceptualizēt priekšnosacījumus ūdeņu iemiesotajam jūtīgumam pret dažādu laiktelpisko skalu izpausmēm un priekšstatīt tādas sadzīves formas, kas izriet no domāšanas “līdzās” ūdens loģikai.

⁴⁶ **Sauka A., Laševics K.** Exploring Sensory Histories: Human-Water Relationalities in Latvian Folklore // *Sensory Histories of Water Experiencing, Representing, and Interacting with Water Across History*. (Forthcoming) un **Sauka A., Lakševics K.** Rhythms of Life and Death: Fluid Temporalities of Water in Latvian Folklore // *The Polish Journal of Aesthetics - "Rhythms of Artwork and Beyond: Humanity, Sociality, and Nature"*, Vol. 76 (1/2026), 2026, (Forthcoming)

⁴⁷ **Klaver I. J.** Radical Water // *Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, Berkeley: University of California Press, 2021.

1. (NE)KĀRTĪGO ŪDEŅU ĢENEALOĢIJAS MODERNITĀTĒ

Lai kritiski iezīmētu problemātiskos aspektus kārtīgo un nekārtīgo ūdeņu dominējošajās ģenealoģijās, jānorāda dažas piezīmes, kas iezīmē konceptuālā fona fokusu. Proti, vēlos vērst uzmanību Rietumos valdošajiem onto-epistemoloģiskajiem⁴⁸ priekšstatiem, izvērtējot kādas ir ūdeņainās mijattiecības ar citādo – kā tiek apzināts pats un izzināts cits (ūdens), to robežas un sastapšanās pieredze; kāda veidojas ar šādu zināšanu (plašā nozīmē) caurstrāvota pasaules aina un atbilstošā kārtība. Tā ietvaros ūdens matērija ļauj daudzveidīgi uzrādīt un iztēloties saistības, kurās starp attiecību dalībniekiem “nepārtraukti notiek secīgas un savstarpējas izmaiņas.”⁴⁹ Šī definīcija atklāj mijattiecību pamatā esošo ideju, ka nedzīvojam izolētā pasaulē. Atsaucoties uz A. Neimanis citēto postkoloniālisma domātāju Gajatri Čakravorti-Spivaku (Spivack), “būt cilvēkam ir būt vērstam pret citu [the other],”⁵⁰ tostarp materialitāti kā citādo pasaulē un sevī. Taču dzīvotie priekšstati par vērstības un identitātes nozīmi var tikt izzināti un arī uzturēti dažādi – vairāk vai mazāk saplūduši caur un kopā ar citām ūdeņainām materialitātēm.

Konceptualizējot sastapšanās procesu mijattiecībās ar materialitāti, rīcībspēja attiecību dalībniekiem veikt savstarpējas izmaiņas ne vienmēr izkļiedēta līdzvērtīgi. Proti, bieži ūdeņaino aģenci uzrādošās ģenealoģijas atstātas novārtā, reizumis pat izslēdzot ne-industriālus, alternatīvus skatījumus pavisam. Mūsdienu vides humanitāro zinātņu problemātikā, kas saistīta ar plašāku klimata krīzi, cilvēka tendence objektificēt dabu ieņem izšķirošu lomu, kā arī, sekojot A. Saukai, ūdeņainās vides kontekstā izšķirošas ir mūsu nepietiekami afektīvās attiecības ar ūdeni.⁵¹ Šādā teorētiskā tvērumā ūdens citādību, šķiet, vispirms raksturo nekārtīgums: sākot ar fizisko nekārtību un ūdeni “nevietā”⁵² (out of place) – plūdi, palī, sniegpuņi –, kas tiešā un pārnēstā nozīmē neatbilst modernās sabiedrības zinātniski un tehnoloģiski radītajai kārtībai vai tajā iekļaujas

⁴⁸ Onto-epistemoloģijas nojēgums aizgūsts no Karenas Baradas, kā zināšanas-būšanas savstarpējs savijums. **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 112., 143., 147.

⁴⁹ Mijattiecības. // **Spektors A.** (Sast.) *Latviešu skaidrojošā vārdnīca "Tēzaurus"*. <https://tezaurus.lv/vide:1> [21.12.2025.] (Skat. 13.02.2026)

⁵⁰ Oriģināli, angļu valodā: “To be human is to be intended toward the other”, vārds “intended” varētu tikt atveidots arī kā “paredzēts”, atklājot noansētu specifiku., kādā vērstība domājama. **Neimanis A.** *Op. cit.* p. 145

⁵¹ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*, <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

⁵² Par ūdeni nevietā (*water out of place*) raksta Simene Hove, skat. **Howe C.** From Ice to Inundation. // **Lacy M.** et. al. (Eds.) *More City than Water: A Houston Flood Atlas*. University of Texas Press, 2022. p. 248.

neparedzami, traucējoši un haotiski. Līdzīgi runāju arī par nekārtības iztēlošanos, kurā ūdens atklājas netīrs, gan ievietojot to plašākā rūpju, t.i. vides aizsardzības un piesārņojuma problemātikā, gan atklājot to kā nepilnīgu filtrācijas sistēmu reklāmās. Notiek netīrā un nekārtīgā saplūšana ar negatīvo, nelietīgo, vietām apvēršot nekārtības ieviesēja lomu, piemēram, runājot par cilvēka nolaidības rezultātā radīto nekārtību ūdens ekosistēmās. Protams, dabas raksturojums caur juceklīgo nav jauna parādība. Kritiski, bet ne vienprātīgi, feminisma teorijā uzsvērts, ka minētās sadzīves formas tomēr iezīmē nekārtīgo tikai relatīvas pozīcijas ietvaros – atbilstoši konkrētai vietai, kura ierādīta ūdenim vai vajadzībām, caur kurām mijattiecības tiek iztēlotas.⁵³ Līdz ar to skatu punkti, kas nekārtību savērpj ar negāciju, var kultivēt bailes, nepatiku, vilšanos pret materialitāti⁵⁴ un pasauli. Īpaši tas atklājas gadījumos, kad industrializētais raksturojums kļūst valdošs vai, šķietami polemiski, rūpju pilnā veidā raisa vēlmi sakārtot, līdzīgi uzturot afektīvās distancētības plaisu cilvēka un dabas nošķīrumā.

Šajā nodaļā, vadoties pēc dažāda veida iztēlošanās par nekārtīgo citu vides humanitāro zinātņu ģeoloģijās, pievērsos mijattiecību dominējošo sadzīves formu ģeoloģiskam kartējumam, uzrādot galvenos veidus, kā cilvēks mūsdienās skaidro sastapšanās pieredzi un tiek galā ar ūdeni Antropocēnā. Vadoties pēc A. Neimanis⁵⁵, to galvenais atslēgas vārds ir kontrole. Šis raksturojums ikdienišķi neuzkrītošās izpausmēs kopīgs mijattiecībām ar ūdeni mūsdienu Rietumu u.c. praksēm nu jau globāla mērogā. Tās ietvaros šķietami vienuviet uzturētas neitralizējošas un intensīvi afektīvas attieksmes pret ūdeni, stabilizējot to kā hierarhiski zemāku pasaulē, kura pakārtojas cilvēka vajadzību apmierināšanai. Attiecīgi pēcindustriālajā sabiedrībā iespējams iezīmēt dažādus kārtības un nekārtības nošķīruma pavedienus, pēc kuriem esmu strukturējusi šo

⁵³ **Howe C.** From Ice to Inundation. // **Lacy M.** et. al. (Eds.) *More City than Water: A Houston Flood Atlas*. University of Texas Press, 2022. p. 248.

⁵⁴ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*, <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

⁵⁵ Vides humanitārajās zinātnēs ar “Antropocēna” jēdziens apzīmē laikmetu, kuru raksturo cilvēka ietekmes rezultātā pasaulē notikušas drastiskas ekoloģiskas pārmaiņas. Piemēram, grāmatā *Wildlife in the Anthropocene: Conservation after Nature* ģeofilosofs Džeimijs Lorimers (Lorimer) par jaunā laikmeta iestāšanos atzīmē brīdi, kurā cilvēku ietekmētas pārmaiņas ir tik būtiskas, ka tās varētu atstāt nospiedumu fosilajā mantojumā. Lai gan starptautiskā stratigrāfijas komisija 2024. gadā noraidījusi Antropocēnu kā formālu laikmeta apzīmējumu pēc minētajiem kritērijiem, Antropocēns kā apzīmētājs zinātnieku, politiķu un plašākas sabiedrības ietvaros nemazina savu nozīmi. Kā rakstīts komitejas mājaslapā, “tas saglabāsies kā nozīmīgs raksturojums cilvēku atstātajai ietekmei uz Zemes sistēmu.” <https://stratigraphy.org/news/152> (Skat. 03.02.2025.) Ūdens kontekstā Antropocēnam pievēršas Neimanis, skat. **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 161.

nodaļu un kuros nekārtība atklājas caur polemiskām, dažviet modernizējošām un romantiskām, kontroles un pietātes stratēģijām.

Minētais izkārtojums līdztekus paredz jēdzienisku nošķirumu starp dabisko un sabiedrisko, cilvēka būšanu lielākoties skatot līdz ar sabiedrisko. Ūdens identitāte savukārt ievietojas dabiskuma kategorijā, kur tā mūsdienās tikusi neitralizēta, jeb vienmēr vienlīdz attiecināma uz tā ķīmiskajām kvalitātēm (H₂O) vai baisa un varena, paredzot nepieciešamību gatavoties, piemēram, neparedzētu plūdu novēršanas vai mazināšanas scenārijiem. Secīgi, vairāki humanitāro vides zinātņu autori, piedāvājot šādi iztēlotā ūdens ģeoloģijas, uzrāda materialitātes sociāli vēsturiskos aspektus, kuros Eiropas domas tradīcijā iestrādātā dualitāte nostiprinājusies zinātniskās un industriālās revolūcijas ietekmē.⁵⁶ Lintons (Illičs, u.c.) izvērš modernā ūdens ģeoloģiju un attiecīgu pasaules ainu, kurā H₂O, līdzīgi kā tālāk nedalāmais “atoms”, novietojas mūsdienu zinātnes filosofijas, dabas zinātņu un zināmā mērā arī hidro-tehnoloģiju industrijas pamatā. Tikmēr Stranga, u.c., norāda uz dabisko ūdens ķermeņu spēku biedējoši iejaukties ikdienā un izjaukt dzīvotās prakses, līdztekus uzrādot romantizētu attieksmi, kas paralēli iespaido kontroles mijattiecības mūsdienu globālajās sabiedrībās.

Turpmākajās apakšnodaļās analizētas kārtīgās-nekārtīgās sadzīves formas. Tajās uzrādu kontroli kā reduktīvu mijattiecību stratēģiju abstrahētā un baisā ūdens figurāciju kartējumā, kurā racionālais cilvēks ieņem īpašu kaujiniecisku vai pārvaldošu pozīciju pret nekārtīgo citādību. Nodaļu esmu iedalījusi trīs daļās. Pirmajā izvēršu kontroles mijattiecību un ūdens materialitātes pieredzi skaidrojošos pamatnojēgumus. Otrajā pievērsos tām mijattiecībām, kurās ūdeni raksturo citādības neitralizācija un abstrakcija. Trešajā pievērsos ūdenim kā baisam svešajam un dažādiem priekšstatiem par nekārtību. Šis dalījums vispirms kalpo kā mēģinājums izprast un problematizēt dominējošo mūsdienu materialitātes pieredzi, ko raksturo cilvēka abstrahēta dispozīcija un kas uztur hierarhisku racionalitātes nozīmi, kārtību viešot gan kontroles, gan rūpju aizsegā. Secīgi, nodaļas kontekstā iezīmēšu arī vajadzību uzrādīt alternatīvas paša-cita mijattiecību formas. Raksturojot mijattiecību pieredzi, būtiski skaidrot galvenos ar šo relāciju saistītos nojēgumus – “patība” un “cits/citālais”, “aģence/rīcībspēja” – kontekstuāli, uzturot jutīgumu pret nozīmes variācijām konkrētā pasaules ainas tēlojumā.

⁵⁶ Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. p. 5.

1.1. Kontrole: dabiskotie citi un materialitātes pieredze

Paturot prātā pozīciju, kas paredz saistību starp to, kā esam pasaulē, un to, kādu pasauli iztēlojamies, vispirms būtiski pievērsties problemātiskajiem konceptuālā dabas-sabiedrības nošķiruma aspektiem, īpaši saistībā ar “dabisko citu”. Jēdzienu pretmets, kas atrodas kontroles attiecību pamatā, atspoguļojas konkrētā pasaules izkārtojumā, ko austrāļu filosofe Vala Plamvuda (Plumwood) nosauc par valdošo/valdnieka modeli⁵⁷ (master model). Tajā pēc līdzīgas opozicionālās loģikas izpaužas arī paša-cita identitāte u.c.⁵⁸ konceptuālie pāri – tiek producēta ontoloģiska aina, kurā citāda, atšķirīgā (daba, ūdens, sieviete, ķermenis, materialitāte, u.c.) izpaužas tikai izslēdzošā pretstatā patībai.

Duālistiskais izkārtojums ierauj dažāda veida priekšstatus par atšķirīgajiem ķermeņiem līdzīgā vienaspusīgas rīcībspējas un atkarīguma struktūrā, pēc mehānisma, ko A. Neimanis nodēvē par “nozīmju virknējumiem”⁵⁹ vai V. Plamvuda par “saistošajiem postulātiem”.⁶⁰ Tādējādi citādība tiek izkļaidēta un piemērota arī šķietami tieši nesaistītiem nojēgumiem, kas savirknējas ar citām, kultūrā implicītām asociācijām, un ievietoja vienā vai otrā mijattiecību pusē. Līdztekus tās gūst attiecīgu novērtējumu pēc spējas iekļauties “lietu dabiskajā kārtībā”. Piemēram, viens no virknējumiem, kuram padziļināti pievērsos šajā darbā: daba – sviedri, asaras, upes, ezeri, mitrāji, jūras – tiek saistītas ar nekārtīgu un haotisko, pirms tās “sakārtojis” racionālais cilvēks.

Valdošā modeļa kontekstā tāpat iespējams saskatīt kopīgas iezīmes kā androgēnos un koloniālos naratīvos, tā arī dabas, vides antropocentriskās ģenealoģijās: tā ir pasaules sakārtošana normatīvās dualitātēs. Tā nav vienkārša dihotomiju uzrādīšana, tendence izšķirt divas kategorijas, bet gan centralizējoša izteiksme, kas paredz distancējošu attiecību primaritātes-sekundaritātes modelī. Tajā rīcībspēja un vara nevienmērīgi uzkrājas vienā, parasti cilvēciskajā, masukulīnajā,

⁵⁷ Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. p. 23.

⁵⁸ Līdzību starp dažādajām binaritātēm uzrāda vairākas vides feminisma filosofijas autores, tostarp Neimanis un Gārda (Gaard G. Women, Water and Energy // *Organization and Environment*. 2001. No. 14 (2). p. 158.), kas apkopojoši citē Austrālijas filosofes Valas Plamvudas (Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. pp. 48 - 55.) uzskaitījumu. Binaritāšu sarakstā līdzas kultūras/dabas nošķīrumam iekļauti tādi kā pats/cits, prāts/ķermenis, sprestspēja/materialitāte, cilvēks/daba (vairāk-kā-cilvēks), subjekts/objekts, kungs/kalps, u.c. Neimanis A. Natural Others? Nature, Culture and Knowledge // Evans M. et al. (Eds.) *SAGE Handbook on Feminist Theory*. Sage, 2014. p. 41n1.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 29. skat. arī Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017 p. 105.

⁶⁰ Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. p. 45.

baltādainajā, racionālajā, utt., pusē. Plamvuda, pēcāk arī Grēta Gārda un Neimanis, skaidrojot duālistiskā modeļa loģiku, izvirza piecas orientācijas pret citādo, kas caur savienošajiem postulātiem formē un uztur “dabisko kārtību”. Kā antropocentriska paralēle koloniālajai centra-perifērijas loģikai, struktūra paredz, ka iepretim pirmajam (the one): 1) citādība ievietojas otrajā plānā: tiek noklusēta pirmās puses (paša) paļaušanās uz otru; 2) noris citādības radikāla izkļaušana, hiperseparācija: pilnīga nošķiršanās, balsoties uz konkrētu (nereti vienu, īpaši izceltu) citādā īpašību; 3) inkorporācija: otru definējot tikai attiecībā pret pirmo pusi (pašu); 4) instrumentalizācija: cita vērība un identitāte balstās uz noderīgumu pirmajai pusei; 5) stereotipizācija jeb homogenizācija: atšķirības nonivelēšana, padarot citādo par homogēnu kategoriju.⁶¹ Kā uzrādīšu nākamajās nodaļās, šīs orientācijas atklājas arī mijattiecībās ar ūdeni. Prelimināri tomēr vērts izdarīt secinājumu, ka dabiskais cits valdošā modeļa ietvaros netiek vienkārši “sastapts”. Drīzāk duālistiskā loģika veido pasaules kārtību, kurā citādība kļūst atpazīstama noteiktā veidā: cits gūst nonivelējošu konotāciju – nekārtīga identitāte iepretim kārtojošajam, racionālajam attiecību elementam.⁶² Savukārt feministu autoru darbu kontekstā citādošanas process iegūst negatīvu konotāciju un kļūst par pakļaušanas un apspiešanas sinonīmu.

Lai gan citādošanas struktūra starp duālistiskajiem pāriem ir līdzīga, reizumis kritika, kas vērsta pret citādošanas modeļiem, pati iegūst universalizējošas un vispārinošas tendences. Tāpēc, lai ievērotu zināmu piesardzību, jāizdara neliela atkāpe, iezīmējot darba fokusā novietotās “dabiskās citādības” nianšes. Neimanis, skaidrojot nojēgumu, uzsver trīs atšķirīgas “dabiskuma” izpratnes, kas nekonsekventi un pamīšus tiek saistītas ar citādo.⁶³ Pirmkārt, sabalsojoties ar valdošā modeļa loģiku, “dabiskais cits” uztur Rietumu vēsturisko truismu par dažādo marginalizēto grupu pakļaušanu kā dabisku, veselā saprāta kopīgi un vispārīgi pieņemtu principu. Otrkārt, ciešā saistībā ar vispārpieņemto principu, citādošanas kvalitāte pati par sevi izriet no pakļauto dabiskās atšķirības – cita dabā (kā iekšēji piemītošs esamības veids) ir būt citādam. Abas nozīmes saistītas ar fiziski (bioloģiski, psiholoģiski) pamatotu un politiski turpinātu dabiskošanas (naturalization) procesu. Tas veido vai nu pieņemamu, vai nemainīgu lietu “dabisko kārtību”⁶⁴ – ja vienā gadījumā dabiskotas cilvēka citādošanas kvalitātes (vispārīgi atzīts, ka tas, kas neatbilst cilvēkam, var tikt

⁶¹ Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. p. 60

⁶² Plumwood V. *Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason*. London: Routledge, 2002. p. 119.

⁶³ Neimanis A. Natural Others? Nature, Culture and Knowledge // Evans M. et al. (Eds.), *SAGE Handbook on Feminist Theory*. Sage, 2014. p. 28.

⁶⁴ Neimanis A. Natural Others? Nature, Culture and Knowledge // Evans M. et al. (Eds.), *SAGE Handbook on Feminist Theory*. Sage, 2014. p. 28.

konstruēts kā citāda), tad otrā citādošanas dabiski izriet no cita par sevi (sastopoties ar kaut ko, kas neatbilst cilvēkam, līdzās parādās tā citādība). Tikai trešā nozīme saistās ar dabu kā citbūtnēm un to vidi: tostarp jāmin veirāk-nekā-cilvēka dzīvības formas (flora, fauna, u.c.), kā arī materialitāte, ūdens vieliskums un konkrēti ūdens ķermeņi, kas reizē piepilda un veido (arī cilvēka) pasauli.

Šādi izprasts “dabiskais cits” kontroles attiecībās, Neimanis vārdiem, tiek ierauts cieši nospriegotā, teju tautoloģiskā cirkularitātē: ““daba” tiek noniecināta, jo tās pašas “daba” (būtiskais esības veids) ir “dabiski” (vispārpieņemti) pakļauta.”⁶⁵ Tas nozīmē, ka “dabiskums” nav attiecināms uz atsevišķu, iepriekš dotu ontoloģisko sfēru. Tā vietā īstenojas vēsturiski latentā dabas un dabiskuma apvienošanās, kas, nemanāmi vai netīši sajaucot nozīmes, iestrādā fenomenoloģisku simetriju un ētisku asimetriju⁶⁶ attiecībā pret konkrētiem, materiāliem dabiskajiem citiem – sastaptais tiek uztverts kā cits esošais, taču mazvērtīgāks. Kopsavelkot, pakļāvēja-pakļautā duālistiski strukturēta attiecība, kurā pakļāvēja patība tiecas iesavināt pakļauto citu, vadoties pēc Plamvudas, formē abu pušu identitāti.⁶⁷ Tā ir iztēlošanās par abstakti divpusējām, bet caur monologu uzturētām (pirmā-otrā) attiecībām, kurā pilnīga sastapšanās ar konkrēto otro nav iespējama tā radikālās “citādības īpašības” dēļ, savukārt aptveramā atšķirība tiešā veidā atkarīga no paša vajadzībām un iekārēm.

Norādot uz šādas domāšanas reduktīvo tendenci valdošajā modelī, “cits [the other] tiek abstrahēts no konkrētajiem citiem [other] (vārdam “the” pārvēršot citu runas artikulā),”⁶⁸ raksta Ahmeda, kritiski izceļot es-cits duālisma iedabu kā abstrahējošu. Citiem vārdiem, sekojot autorei, nav pietiekami atšķirību nolasīt no vispārīgas ķermeniskās virsmas un pašu ķermeni abstrahēt vai universalizēt. Tā vietā vajadzīgs “ņemt vērā pašu virsmas ietekmi un to, kā ķermeņi iegūst noteiktas formas salīdzinājumā un saistībā ar citiem.”⁶⁹ Ar to autore neaicina cerēt uz “īstenās” citādības ieraudzīšanu konkrētā indivīdā (psiholoģizējot materialitātes pieredzi) un atmet traucējošos vispārinājumus, drīzāk uzrāda nepieciešamību pievērsties samērīgam vispārīgā un konkrētā izvērtējumam citādības sastapšanas veidos. Sekojot maģistra darba nolūkam, tas ļauj tuvoties

⁶⁵ Neimanis A. Natural Others? Nature, Culture and Knowledge // Evans M. et al. (Eds.), *SAGE Handbook on Feminist Theory*. Sage, 2014. p. 29.

⁶⁶ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 143.

⁶⁷ Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. pp. 41., 52.

⁶⁸ Ahmed S. *Op. cit.* p. 143.

⁶⁹ Šādu pārmetumu filosofe vērs arī feministiskās analīzes virzienā, apelējot pie nepietiekamības atsaukties un reflektēt par citādo vispārīgi, tostarp dabisko citādo *Ibid.* p. 43.

citādības tematizācijai un atgriezties pie kontroles mijattiecībām jau maģistra darbam specifiskā “dabiskās citādības” tvērumā. Nākamajā apakšnodaļā skatīšu ūdeni kā citādību, kas mūsdienās pakļauta un reducēta kontroles attiecībās, sākot no vieliskas abstrakcijas kā izejas punkta.

1.2. Kārtība: ūdens abstrakcija

Uzskaitot ūdens materialitātes īpašības, top skaidrs, ka tā daudzējādās pastāvēšanas plūstošie veidi (ne tikai ūdens šķidrā formā, bet arī plastiskā spēja sasalstot ieņemt tam piedāvāto veidni, vai gāzveidā aptvert citus ķermeņus) ir pateicīgs izejas punkts iespējai konceptuāli iztēloties ūdeni kā kontroles objektu. Arī vadoties pēc ūdens ģeofilosofa Džeimija Lintona – “ūdens ir tas, ko no tā veidojam”⁷⁰ –, mūsdienu (antropocēna) kontekstā šo ūdens iztēlošanās veidni filsofs nosauc par “moderno” ūdeni, izceļot “modernā” divas savstarpēji saistītas nozīmes.

Pirmkārt, tā ir norāde uz modernā ūdens vēsturiskumu, atsaucoties uz tā izcelsmes un attīstības aptuvenu laika periodu: sākot ar zinātnisko revolūciju (17. gs.) un apgaismību (18. gs.)⁷¹ līdz pat mūsdienām. Tā ietvaros izceļami tādi pieturas punkti kā, piemēram, 18. gs. ķīmiķa Antuāna Lavuazjē (Lavoisier), H₂O formulas atklāšana⁷², vai 19. gs. hidroloģija, kas jaunatklāto vielu novietojusi patstāvīgā cirkulācijā, dabaszinātņu grāmatās attēlotajā, hidroloģiskajā ciklā. Lai gan atsevišķi intelektuālās domas strāvojumi nu jau atklāj daudzveidīgākus veidus, kā domāt par ūdeni (piemēram, relacionālās materialitātes iespaidotās feminisma teorijas vai pirmtautu filosofijas), aizvien dominē “pašsaprotamais” priekšstats par ūdeni kā primāri vielisku abstrakciju. Tā ir kritiska ūdens figurācija iekš H₂O formulas, ko Lintons aizgūst no filsofa Ivana Illiča. Arī ūdens ideju vēsturnieks kritiski vērš skatu vienādojošajam H₂O kā laika gaitā formētam iztēlojumam, uzrādot vajadzību kļūt jutīgam pret lietu un ūdens materialitātes (stuff), ne tikai to formālās iztēlošanās vēsturiskumu.⁷³ Autori vienojas idejā, ka modernais veids kā zināt un mijiedarboties ar

⁷⁰ “*Water is what we make of it*” – šajā gadījumā vārds *make* ir attiecināms gan uz to, kā fiziski pārvēršam, ietekmējam un kur ietilpinām ūdeni, gan arī uz to, ko ar ūdeni saprotam. **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 3.

⁷¹ *Ibid.* p. 9.

⁷² Lavuazjē kā centrāla figūra 18. gs. ķīmiskajā revolūcijā, kuras ietvaos tā priekšstatīta kā kvantitatīva, nevis kvalitatīva zinātne. Viņš pirmais traktē ūdeni nevis kā fundamentālu elementu, bet gan vielu, veidotu no divu ķīmisku elementu – ūdeņraža (H) un skābekļa (O) – savienojuma.

⁷³ **Illich I.** *H₂O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 7.

ūdeni ir vēsturiski iespaidotu, taču materiālu cilvēka-ūdens mijattiecību rezultāts,⁷⁴ pašlaik mediēts ar zinātniskās un tehnoloģiskās iztēles starpniecību.

Šajā tēlojumā, nemainīgi, kā teju pirms 20 gadiem, kad Lintons rakstīja grāmatu “Kas ir ūdens?”, tā tagad, vēršoties pie ierastās “autoritātes” (Lintona vārdiem) visos jautājumos, Vikipēdijā iespējams lasīt, ka “[ū]dens ir plaši sastopams caurspīdīgs šķidrums, kam nav ne garšas, ne smaržas. Tā ir ķīmiska viela, ko veido ūdeņradis un skābeklis, tā ķīmiskā formula ir H₂O.”⁷⁵ Ūdens izšķīdināšana ķīmiskās komponentēs iezīmē pagrieziena punktu tradīcijā, kura līdz šim domājusi un sapratusi ūdeni kā elementu⁷⁶ – ūdeni (līdzās ugunij, zemei un gaisam) kā Rietumu kosmoloģijā konkrēti novietotu pasauli veidojošu substanci un procesu. Tā vietā vieliska, šķietami neitrāla, izpratne reducē ūdeni līdz dabiskai abstrakcijai – ūdens kļūst par esenciāli dabisku lietu⁷⁷ un rada priekšstatu, ka viss ūdens var tikt izstatīts no vēsturiskā, lokālā un sociālā konteksta. Ūdens identitāte tiek homogenizēta, priekšplānā izvirzot visu ūdeņu piederību dabiskuma kategorijai.

Tas noved pie otrā aspekta, proti, “moderns” kā norāde uz “apgaismības zinātnisko pozitīvismu, ko atbalsta šī ūdens izpratne.”⁷⁸ Atsaucoties uz Neimani, mūsdienu epistemoloģiskās paradigmas aizvien rada iespaidu, ka lietas (plašā nozīmē) pasaulē, tai skaitā ūdens, kļūs teju galēji, patiesi uztveramas un saprotamas caur zinātniskām metodēm, rīkiem un to producētām zināšanām.⁷⁹ Līdztekus filosofe min – lai izprastu sarežģītās attiecības starp ūdeni un zināšanām, nepieciešams izšķirt vairāku veidu zināšanas pēc provocētās rīcības un tālejošākas reakcijas uz to. Valdošā modeļa problēma nav saistīta ar ūdens zināšanu kā tādu, drīzāk faktu, ka, nostiprinoties zinātnei kā intelektuālai autoritātei, citas nozīmes, piemēram, situētās zināšanas u.c. ieņēmušas mazvērtīgāku vietu vai kļuvušas neuzticamas. Tādējādi nostiprinās pamatojums arī kritiskai diskusijai par epistemoloģijas un kontroles attiecībām,⁸⁰ īpaši dabas ģeoloģijās. Ūdens

⁷⁴ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. pp. 8., 9.

⁷⁵ Ūdens // Vikipēdija, Brīvā enciklopēdija. <https://lv.wikipedia.org/wiki/%C5%AAdens>. [05.11. 2025] (Skat. 05.03.2026.)

⁷⁶ Vairāk par ūdens kā elementa vēsturi skat. Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. pp. 76., 77.

⁷⁷ Lintons ilustrē modernā ūdens vēsturisku attīstību deviņpadsmitā gadsimta beigās, citējot ģeogrāfu Dereku Gregoriju, kad “radās jauns hidroloģijas un hidroinženierijas diskurss, kas “dabu” tulkoja matemātiskās formulās. Tajās nebūtu vietas “lokālām” zināšanām, un apūdeņošanas kanālu hidroliķu un dambju būvniecības mehāniku varētu padarīt vienādu visā pasaulē,” *Ibid.* p. 14.

⁷⁸ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 19.

⁷⁹ *Ibid.* p. 37.

⁸⁰ Padziļināta uzmanība šim jautājumam veltīta Loreinas Kodes (*Code*) grāmatā *Ekoloģiskā domāšana*. Skat. Code L. *Ecological thinking: The politics of epistemic location*. Oxford: Oxford University Press, 2006. pp. 9., 12.

abstrakcijas kontekstā problemātisks iezīmējas zināšanas-kontroles mehānisms, kas tiecas uz totālu zināšanu – tehnokapitalizētu tieksmi “zināt visu”⁸¹ –, jo tas rada viltus iespaidu ne tikai par ūdeni kā savstarpēji aizstājamu izomorfu masu, bet arī balstās izmērāmības un kvantifikācijas mehānismos. Tādējādi, pat izsekojot modernā ūdens vēsturiskajai izcelsmei, zinātniskais atklājums ļauj pieņemt šīs teorētiskās iztēles, t.i., noteiktu kvalitāšu (piemēram, ķīmiskā sastāva un šķietami korekti attēlotās cirkulācijas) objektīvu pastāvēšanu jau no sākta gala⁸²: mūsdienās domājot arī par hipotētisku pirmatnējo zupu (promordial soup) – dažādiem dzīvības šķidrās izcelsmes scenārijiem – ūdens nojēgumā tiek iesavināta iztēle par H₂O, tolaik tikai neatklātu un gaidošu cilvēka zināšanu un rīku priekšā.

Svarīgi atzīmēt, ka Lintona ģenealoģijā “modernais ūdens” ir vispirms intelektuāls sasniegums:⁸³ valdošā ūdens zināšana mūsdienu hidroloģiskajā diskursā. Turklāt tāda, kas pretendē uz objektivitāti un pagēr vieliskā abstrakcijā un matemātiskā formulā balstītu ūdens savietojamību. Šādas zināšanas kulminācija, savukārt, noved pie iztēlošanās, kurā iespējams ne tikai zināt visu par ūdeni, bet zināt visus ūdeņus – iztēlošanos, ko J.Lintons dēvē par globālo ūdeni, ietvertu “globālajā hidroloģiskajā diskursā.”⁸⁴ Vadoties pēc vairākiem humanitāro zinātņu pētniekiem, globālā skala un ar to saistītā retorika ietver totalizējošas tendences.⁸⁵ Sajūgts ar to, ko Neimanis sauc par zināšanas loģiku vai zināšanu-kontroli, globālais paredz pasauli, kura izklājama kartēs, globusos un pilnīgi attēlojama GPS aplikācijās. Globālā ūdens vieta, abstrahēti ierādīta hidroloģiskajā ciklā ārpus pilsētas un sabiedrības robežām, un, Lintona vārdiem, ironiskā kārtā ļauj producēt zināšanas par pasaules hidroloģiskajām plūsmām, kuras pieņemam par īstām⁸⁶, tādējādi turpinot valdošā modeļa duālistisko loģiku.

⁸¹ **Neimanis A.** Thinking With Water: An Aqueous Imaginary and an Epistemology of Unknowability // Talk given at *Entanglements of New Materialisms*, Linköping, 25., 26 May 2012. p. 8. <https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/1906530/29d7f149a8903b0fab4c7580a6461130.pdf?1521279845> (Skat.23.05.2026)

⁸² **Illich I.** *H₂O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 4.

⁸³ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 13.

⁸⁴ *Ibid.* p. 163.

⁸⁵ Šādā kontekstā globālais domājams kā aptverama vienība, kas, vadoties pēc Gajatri Spivakas, paredz visur ieviestu vienādojošu apmaiņas sistēmu. Tā atklāj digitāli monitorējamās kapitāla plūsmas. Tomēr, “globuss pastāv mūsu datoros. Neviens tur nedzīvo. Tas ļauj domāt, ka varam tiekties to kontrolēt,” raksta Spivaka (**Spivak G. C.** *Death of a Discipline*. New York: Columbia UP, 2003. p. 72.). Uz Spivakas globalizācijas loģikas kritiku atsaucas vides humanitāro zinātņu pētnieki, integrējot autores piedāvāto alternatīvu – “planetāro” – kā jēdzienisku rīku, kas ļauj runāt par pasauli nedaudzējot jutīgumu pret tajā ietvertu daudzveidību un materialitāti. Skat, piemēram jau minēto Neimanis runu “Thinking with water”, arī skat. **Spiegel J. B.** *Subterranean Flows: Water Contamination and the Politics of Visibility after the Bhopal Disaster* // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen’s University Press, 2013. p. 194.

⁸⁶ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 178.

Šāda perspektīva kļūst īpaši problemātiska brīdī, kad tā hegemoniski “no dominējošās epistemoloģijas kļūst par dominējošo ontoloģiju.”⁸⁷ Proti, zināšana kļūst par būšanu, piemēram, saistībā ar globālā ūdens krīzi⁸⁸ un vajadzību (pastiprināti pēc Otrā pasaules kara) rast ētiski sarežģītus risinājumus globālā mērogā. Trāpīgi Lintons citē dažādās nozīmēs imperiāli centrālā, izbijušā ASV meliorācijas komisāra Maikla Strausa (Straus) paziņojumu par amerikāņu ūdens kontroli (saistībā ar visaptverošu upju baseinu attīstības mehānismiem) kā “visas attīstības un dzīves līmeņa paaugstināšanas priekšnoteikumu,” kas ir “iekarojis pasaules iztēli.”⁸⁹ Ūdens kļūst par nepieciešamu resursu gan zināšanām, gan dzīvošanai. Uz to attiecināma taisnīgas sadales retorika, kā labad vajadzīga koordinēta, integrēta kontroles un pārvaldības sistēma.

Par spīti ūdens resursa plūstošajai un blīvajai materialitātei, kas “nesadarbojas”⁹⁰ ar tekošajiem ekonomiskajiem, politiskajiem un ekoloģiskajiem režīmiem, mūsdienu pārvaldes ietvaros vienlaikus norit sarežģīts ūdens komercializācijas process. Precīzāk, ūdens pārvaldībā līdz ar 20. gs. beigām šķietami iezīmējas divas dažādas, taču pamīšus spēkā esošas paradigmas: pirmā – “valsts-hidrauliskā paradigma”, kas traktē ūdeni kā resursu un paredz efektīvu un centrālu sadales sistēmu. Otrā – jaunā “tirgus, vides aizsardzības paradigma”, kas traktē ūdeni kā ekonomisku labumu, zināmā mērā atbildību par ūdens krīzi ievirzot ūdens lietotāju privātajā sektorā. Neizvērsot detaļas par savstarpējās nomaņas principiem, galvenais norādīt, ka abas izriet no priekšstata par moderno ūdeni un, ka galvenā attiecību forma abās paliek nemainīga. Citējot Lintonu: “ūdens joprojām ir resurss (un arvien vairāk arī ekonomisks labums), kas jāapgādā un jāpatērē vai jāizmanto pēc iespējas racionālāk un ekonomiskāk.”⁹¹ Resursu nodrošinošās institūcijas un

⁸⁷ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 178.

⁸⁸ Uzreiz jāatzīmē, ka šajā gadījumā neapšaubu krīzi kā problēmu, kurā cilvēkiem dažādās pasaules vietās (kaut kur vairāk nekā citur) nākas gan infrastruktūrāli, gan ētiski risināt steidzīgus jautājumus saistībā ar ūdens piesārņojumu un, vai trūkumu. Tomēr, sekojot Lintonam (Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 7.) plašo un daudzveidīgo problēmu konceptualizāšana caur “globālās ūdens krīzes” nojēgumu pagēr ne tikai modernā ūdens retorikas tālāku iesavināšanu, pretstatot to tik pat abstrahētai un homogenizētai “cilvēku populācijas” kategorijai, bet arī turpina sistemātisku vajadzību pēc “labākiem” un apjomīgākiem tehnoloģiskā sektora risinājumiem. Piemēram skat. 2024. gada rudenī publicēto ziņu latvijas medijos, portālā nra.lv: “Pirmo Reizi cilvēces vēsturē globālais ūdens cikls ir “izsists no līdzsvara”” <https://nra.lv/pasaule/471992-pirmo-reizi-cilveces-vesture-globalais-udens-cikls-ir-izsists-no-lidzsvara.htm>. (Skat. 15.04.2026) Tas, savukārt, novērš uzmanību no krīzi producējošiem politiskajiem un sociālajiem apstākļiem. Proti, Neimanis vārdiem “ūdens krīze ir arī sociāla krīze” (Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 20.)

⁸⁹ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 62.

⁹⁰ “Uncooperative commodity” jēdzienu saistībā ar ūdeni aizgūts no ģeogrāfes Karenas Beikeres (Bakker). Hawkins G., Potter E., Race K. *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. p. 217., arī Linton K. *Ibid*. p. 49.

⁹¹ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. pp. 211., 215.

apkalpojošie mehānismi savukārt paredz abstrahētu un lejupejošu pārvaldniecības sektora principu gan starpvalstiskā mērogā, gan nevalstisko organizāciju privatizējošā darbībā.

Tādējādi ikdienā ierastā ūdens infrastruktūra (īpaši pilsētās, kā modernās dzīves centros) vadoties pēc Strangas, caur despotiskiem režīmiem vienā vai otrā gadījumā, uztur abstrahētu varas materializāciju⁹² un tālāk iesavina modernās sastapšanās pamatā esošo modernā ūdens izpratni. Neimanis vārdiem: “globālais ūdens, tāpat kā modernais ūdens, kļūst dabiskots [vispārpieņemts un esenciāls] atkārtojot tās pašas idejas, institūcijas un mehānismus, kas vispār deva pamatu konkrētajai idejai par ūdeni.”⁹³ Attiecīgi iespējams uzdot jautājumu: kāda ir šīs modernās iztēles mediēta satikšanās ar dabisko citu – ūdeni –, kura galvenie raksturelementi balstās uz homogenizācijas un instrumentalizācijas principiem?

Kā vienu no piemēriem – marginalizētu gadījumu, kurā uzmanība tomēr tiek pievērsta modernā ūdens dažādībai – Lintons min ūdeni plastmasas pudelēs. Īpaši uzsverot komerciālajam sektoram izdevīgos aspektus veikalu plauktos pieejamā avotu vai minerālūdens klāstam, dzeramais ūdens plastmasa pudelēs kļuvis teju par modernā ūdens simbolu: ikdienišķi nemanāmu, plauktā sakārtotu ātras “apmaiņas patēriņa preci”⁹⁴. Kā viens no rīkiem “modernās” dzīves uzturēšanā, plastmasas ūdenspudeļu fenomens dažādos tostarp ekoloģiskas ikdienas kontekstos, līdztekus ētiskajiem apsvērumiem visai plaši skatīts vides hidro-humanitārajās zinātnēs.⁹⁵ Īpaši vietās, kas ietilpst globālo ziemeļu grupējumā un, kur nosacīti brīvi pieejams tīrs dzeramais ūdens, izvēle par labu komercializētā ūdens iegādei rūpīgi savietotās plastmasas tilpnēs nes līdzīgu industrijas solījumu. Jaunos dzeršanas režīmos iesavinta teju šķīsta kārtība, kas iegūta specifisku ievākšanas apstākļu vai īpašas attīrīšanas rezultātā.

Kā nedaudz komiski uzkrītošu piemēru var minēt norvēģu un amerikāņu ūdens kompāniju “Nekas” (“Nothing”). Tā piedāvā pasaulē tīrāko, dzidrāko strauta ūdeni. Tas ievākts no Hardangera ledāja iztekošā Isbres strauta, precīzāk, kā rakstīts kompānijas mājaslapā: “nomaļā lokācijā, prom no civilizācijas.” Īpašu vērtību, šķiet, sniedz ideja, ka “nepiesārņoto ūdeni [laika gaitā] īpaši

⁹² **Strang V.** *Infrastructural Relations: water, political power and the rise of a new ‘despotic regime’* // *Water alternatives*. 2016., No 9(2). pp. 292., 293.

⁹³ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 159.

⁹⁴ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. p. xiv

⁹⁵ Piemēram, Gaja Hokinsa (*Hawkins*), Emīlija Potere (*Potter*) un Keins Reis (*Race*) atvērti iesaistās diskusijā ar fokusa objektu – PET plastmasas pudeli –, kritiski izvēršot mēģinājumu izprast sociālās un materiālās nepieciešamības saistītas ar konkrēto ūdeni gan vietās, kur pieejams dzeršanai piemērots privāto vai publisko krānu ūdens, tā vietās, kur pieejamība tīram ūdenim balstās ūdens pudeļu ekonomikā. Skatīt, piemēram, *Ibid.* pp. xiv, xb

attīrījusi māte daba.”⁹⁶ Uzreiz top skaidra modernā ūdens aina: lai gan “Nekas” ir kaut kas, šis ūdens bez krāsas un smaržas piedāvā “dabisko tīrību”. Jeb vienādi atkārtojamu, izomorfajā tilpnē iepildītu iztēlošanos par vēlamu “kārtīgo” realitāti, kurā citādība nereti tiek izšķīdināta tuvu “nekam”. Kā vienu no daudziem (citam par citu labākiem) minerālajiem vai avotu ūdeņiem “Nekā” veidoto identitāti uztur gan pudeļu ūdens iepakojuma dizains, pieejamība un reklāmās dažādi eksplīcētais un izpildītais⁹⁷ tīrības solījums, gan arī plastmasas, stikla pudeles un ūdens savstarpēji caurspīdīgā materialitāte. Kā raksta Hokinsa, Potere un Reiss, šī pasaules aina saistās ar “pudeles spēju disciplinēt ūdens biofizisko nekārtību” kā arī “šķietami pārvaldīt risku un [ūdens] trūkumu.”⁹⁸ Tā ietvaros, individualizētā un zīmolu nesošā “pudele pārvērš ūdeni par preci, [un tādējādi] nomāc ūdens universālo lomu būt par izšķirošu dalībnieku taisnīgas un vairāk-nekā-cilvēciskas kopīgās pasaules veidošanā.”⁹⁹ Proti, plastmasas pudeles kļūst par homogenizējošu mehānismu un teju nemanāmi iesaistās radikālas nošķiršanas procesā. Tajā ūdens, pirmkārt, priekšstatīts kā individuāls resurss, atkārt instrumentalizējošu kārtību pamīšus privātā un publiskā mērogā. Tādējādi noris politiski medītā iztēlošanās par ūdens kā zīmola regulēta resursa identitāti, kas tālāk iestata un stabilizē vēlamā un nevēlamā ūdens īpašības. Tā arī veidojas attiecīgas fiziskās mijattiecību formas, normalizējot pārnēsājamās malkošanas prakses. Jāņem vērā, ka ūdenspudeļu viestā patēriņciskā aina ievietojas plašākā labbūtības ģealoģiju laukā, kas caur dažādām teknikām kultivē modernā ūdens virzību uz veselības un tīrības ideāliem. Tas pagēr arī konkrētu modernā ūdens lietotāju, kas līdzdala ne tikai mērķtiecīgu tiekšanos pēc līdz galam nerasniedzamiem ideāliem, bet arī fiziski tās atspoguļo konkrētā veselīgā (fitnesa dzīvesveida formētā) ķermenī.

Priekšstats par veselīgo mūsdienās neaprobežojas tikai ar indivīdu dzīves pagarināšanas un slimību novēršanas mērķiem. Veselīgais, vadoties pēc Hokinsa, Poteres un Reisa, līdztekus iekļauj dažādas dzīvoā ķermeņa pārveidošanas, uzlabošanas un optimizēšanas tehnikas, labbūtību novietojot autonomā subjekta individuālo atbildību sarakstā.¹⁰⁰ Tīrā ūdens kontekstā būtisks atspēriena punkts rodams hidratācijas ģealoģiju normalizēšanā. Iespaidojoties no naratīva par

⁹⁶ Skat. <https://www.nothing-water.com/index.html>

⁹⁷ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. pp. 44., 45.

⁹⁸ *Ibid.* p. 222.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. p. 55.

avotos un sanatorijās plūstošo minerālūdeni kā dziedējošu minerāļu nesēju, mūsdienu hidratācijas ģeneoloģijas vieno dažādu jomu zinātnisku faktu, tostarp medicīnas un sporta (piemēram, aerobikas ķermenis kā aktīvās, vēlamās dzīves nesējs¹⁰¹), naratīvus. Tie, ikdienišķas iemiestošanas un ekonomiskas apropriācijas rezultātā, kultivē ūdens materialitātes kā dabiska instrumenta statusu ne tikai veselības uzturēšanā, bet arī uzlabošanā. Citiem vārdiem, neatmetot, bet komerciāli iesavinot dziednieciskās prakses populārajā kultūrā. Piemēram, Latvijas ūdens “Venden” reizē atsaucas gan uz veselīgumu, norādot uz ieguves vietu – kādreizējo dziednīcu “Cīrulīši” –, gan dabīgajiem un valstiski akceptētiem filtrācijas un ieguves paņēmieniem.¹⁰² Uzņēmuma mājaslapā tiek piedāvāts ūdens kalkulators¹⁰³, kas matemātiski attēlo abstrahētās mijattiecības starp ūdeni kā ekonomizētu resursu un (populār)zinātniski aprēķinātas hidratācijas vajadzības apmērus (H₂O daudzums dienā uz cilvēku).

Kā norāda Ahmeda, nav tiesa, ka sastapšanās ar citādo nepieciešami paredz citādošanu kā negāciju, transcendentālu atšķirības pretstatīšanu patībai; no es atvasināto ne-es. Autore paplašina nojēgumu, līdztekus citādošanas distancējošajiem aspektiem, izvirzot to, ko Plamvuda nosauc par iesavināšanu.¹⁰⁴ Tā ir citādības habituāla un ķermeniska izzināšana un iekļaušana, paplašinot paša tvērumu¹⁰⁵ (gan tiešā gan pārnēstā nozīmē). Kā pamata resurss labbūtībai, modernā ūdens identitāte (līdztekus minerāļu uzņemšanai) šajā gadījumā kultivē vispārīgāku konstantas iesavināšanas, malkošanas tehniku kā vēlamu. Tā ne tikai padara ūdeni par veselības rīku, bet līdzās paredz pielāgotu paškultivācijas tehnoloģu un infrastruktūras tīkla izveidi.¹⁰⁶ Piemēram, dažāda veida pārnēsājamās ūdens pudeles; iespēju tās gan nopirkt, gan uzpildīt; publisku un privātu santehnikas sistēmu, kas spējīga apkalpot pudelēs ierakstīto prasību.

Protams, ne visa urbānā ūdens infrastruktūra kalpo tikai ūdens pudeļu industrijas mērķiem veicināt kapitāla plūsmu. Publiskas dzeramā ūdens strūklakas var ieņemt vairākas lomas – arī kā

¹⁰¹ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. pp. 60., 64. Jāpiebilst, ka nevēlos norādīt, ka aerobika būtu sliktāka par cita veida kustēšanos, tomēr aicinu apdomāt stāstus, kas veido konkrēto vēlamā ķermeņa ģeneoloģiju, cik lielā mērā tie tapuši norūpētībā par aktīvu ķermenisku labsajūtu un kā tajos ierakstās efektivitātes un produktivitātes diskursi.

¹⁰² Venden ar labbūtības retoriku reizē reklamē kā avota ūdeni, tā minerālūdeni: skat. par minerālūdeni <https://www.venden.lv/lv/venden-pasaule/dabigais-mineraludens#kur-iegust> vai avota ūdeni <https://www.venden.lv/lv/venden-pasaule/mezavots#kur-iegust> (Skat. 15.04.2026)

¹⁰³ Kalkulators ievietots tīmekļa vietnes sākumlapā skat. <https://www.venden.lv> (Skat. 15.04.2026)

¹⁰⁴ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 97.

¹⁰⁵ **Ahmed S.** *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. pp. 115., 131.

¹⁰⁶ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. pp. 57., 58.

nekomerciāls, brīvi pieejama dzeramā ūdens avots vai sociāli nozīmīga tikšanās vieta dažādiem garāmgājējiem, kas novieto ūdeni kopīgā instrumentālā fokusa punktā.¹⁰⁷ Jāuzsver, ka, līdzās ūdens pudelēm, urbānā ūdens infrastruktūra (santehnikas, filtrācijas sistēmas, krāni, pumpji, hlORIZēti baseini, dzeramās strūklakas, u.c.) ikdienā lielākoties pastarpināti balsta attiecību procesus ar moderno, globālo ūdeni. Līdztekus vieliskajai abstrakcijai kā intelektuālai iztēlei arī fiziski iestrādā specifisku modernā ūdens kārtību. Tā ir noteikta veida zinātniski pamatota un tehnoloģiski ieviesta cirkulāras plūstamības un tecēšanas loģika, kuras ietvaros paradoksālā kārtā savstarpēji šķietami nesaistītos līmeņos spoguļojas dažādi dabiskie un sabiedriskie ķermeņi.

Runājot par cirkularitāti, šajā gadījumā netiek uzsvērtā nepieciešamība riņķot ap centru. Tā drīzāk ir kustība, kas paredz vienmērīgu virzību un konstantu apmaiņu. Vēsturiski, vadoties pēc Illiča, būtiska izmaiņa ūdens materialitātes uztverē noritēja līdz ar 17. gs. zinātnes un medicīnas atklājumiem, kas šķidruma (vispirms asiņu, tad ūdens) procesus priekšstatīja caur cirkulāciju. Tās virziens paredz šķidruma atgriešanos tā iztekas vai sākuma punktā. Tādējādi arī “[l]ai pielāgotos cirkulācijai, tradīcijas trīcošajai un simboliem piesātinātajai miesai ir jāpārveidojas par funkcionālu filtru, vadu, vārstu un sūkņu sistēmu.”¹⁰⁸ Ar laiku cirkulācijas metaforas arī citviet (kā dabas, tā sabiedrības norises skaidrošanā) tiešā un pārnēstā nozīmē iestrādāja plūstamības principu. Mūsdienās šis plūstamības process attiecināms gan uz ūdens materialitātes cirkulāciju (kā paša, tā pilsētas ķermenī un pasaulē kopumā), gan uz komodificēto pudeļu ūdens apriti, iesaistot ūdeni jaunās ekonomikas un finanšu cirkulācijas formās: veidojas analogija starp hidroloģisko ciklu un ekonomisku apmaiņas sistēmu kā globālu cirkulāciju. Rodas priekšstats par savstarpēji nošķirtiemi plūstamības cikliem kā dabā, tā sabiedrībā. Analogiskie priekšstati ne tikai vienkāršo ūdens un materialitātes (kā tādas) potenciālo sarežģītību vienvēidīgā, kvantificētā abstrakcijā, bet arī līdztekus dabisko ekonomiskus procesus kā sabiedrībai esenciāli nepieciešamus cilvēka rīcībspējas, veselības un labbūtības realizācijā.¹⁰⁹

Piemēram, šādi priekšstatīts ūdens pilsētas ķermeņa ietvaros paredz vajadzību, Illiča vārdiem, “nepārtraukti "cirkulēt" pa pilsētu, lai nomazgātu to no sviedriem, ekskrementiem un

¹⁰⁷ **Hawkins G., Potter E., Race K.** *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015. p. 179.

¹⁰⁸ **Illich I.** *H2O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 42

¹⁰⁹ **MacLeod J.** Water and the Material Imagination // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. pp. 42., 49

atkritumiem. Jo straujāka šī plūsma, jo mazāk ir stagnējošu kabatu, [...] un, jo veselīgāka būs pilsēta.”¹¹⁰ Ja 19. un 20. gs. sākumā Rietumos ar tekošu ūdeni aprīkotās vannas istabas vai tualetes tika uzskatītas par greznību, tad mūsdienās vidusmēra cilvēka ikdienā tā ir pašsaprotamība. Ūdens tiek atgādāts uz katra privāto mitekli, kā arī liekais un nevēlamais šķidrums tiek aizvadīts ar visai mazu piepūli. Šo pastarpināto sastapšanos, kas cieši sajūgta ar mūsdienu tehnokrātiski iespaidoto pārvaldības un menedžmenta sektoru, pastarpina modernā ūdens infrastruktūras hidro-tehnoloģiskais dizains. Tas paredz, ka “zināmā pakāpē “iztēle” [kā apzināts vai intuitīvs mēģinājums ieviest jēgpilnu kārtību] par artefaktu pārsniedz paša artefakta izveidi.”¹¹¹ Lai gan dizains izceļ gaismā inženierijas problēm-orientēto un intencionālo iedabu, tādām neviennozīmīgi traktētām problēmām kā “ūdens nepietiekamība” vai “konkrēts ūdens sadalījums”¹¹² visbiežāk nav rodama viena mehānizēta atbilde. Šī fakta artikulācija paliek noklusēta, līdzās kārtībai pēc kuras tehnoloģija ir veidota. Šī kārtība ievieš dažādus modernā ūdens aspektus nevis vienreizējā inženieru izgudrojumā vai santehniskā iestellējumā, bet gan sarežģītu mehānismu virknējuma rezultātā un ilglaicīgu lietojumu sabiedrības ietvaros. Divi šādās cirkulārās mijattiecībās iesavināti modernā ūdens raksturelementi ir ūdens pieejamība un bez-vietiskums.

Pirmkārt, nemitīgi pieejamais ūdens ievietojas iztēlē par resursa pārpilnību Iztēle tostarp pazīstama ar pazemes ūdeņiem bagātās Latvijas ietvaros. Kā raksta Lintons: “padarot ūdeni dabiski pieejamu, [modernā] konstitūcija dod mums atļauju iegūt, viltot, nosusināt, aizsprostot, novirzīt un saturēt ūdeni – gan intelektuāli, gan materiāli –, pārāk neuztraucoties par šo darbību rezultātiem.”¹¹³ Uztraukums par resursa izmantojumu ierasti rodas nevis savstarpējā un tiešā sasaistē ar pasauli, kas nerefleksīvi ieņūlas otrajā plānā, bet no distancētiem un monetarizētiem cipariem siltā ūdens boilerī vai skaitītājā, t.i., uztraukums par rēķinu nomaksu centralizētai vai privatizētai ūdens apgādes industrijai. Lai gan vienmēr, lai mazinātu uztraukumu, var izvēlēties lietot tikai aukstu ūdeni, siltā ūdens tehnoloģiju mehānismos jau ierakstīts mudinājums patvaļīgi regulēt ūdens temperatūru. Līdzīgi var novērot arvien klātesošu kārtību publiskajās tualetēs – izlietnes tuvs novietojums klozetpodam (tā pat kā bidē konkrētās kultūrās) ieraksta izkārtojumā konkrētus

¹¹⁰ **Illich I.** *H2O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 45

¹¹¹ **Shah E., Boelens, R.** The moralization of hydraulics: Reflections on the normative-political dimensions of water control technology // *Geoforum*, 2021. Volume 121. p. 95.

¹¹² **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 168 vai **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 69.

¹¹³ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 183.

higiēnas naratīvus. Vajadzību pēcāk nomazgāt rokas (un atsevišķās sabiedrībās arī ķermeņa daļas) kā normalizēta un automātiska darbība, kas, citējot franču filosofu Bruno Latūru (Latour), vispirms balstās “iekšējā moralitātē un veselajā saprātā”¹¹⁴. Savukārt ūdens noskalošana (mūsdienās bieži ar automatizētu sensoru palīdzību), kas ierakstīta klozetpodā, rada ontoloģisku pārrāvumu brīdī, kad rodas tehnoloģiska kļūme cirkulācijas procesos. Tā izjauc modernā ūdens distancēto neitralitāti gan automātiskajam sensoram nostrādājot vēl pirms laika, gan pilnīgas aizdambēšanās gadījumā. Ūdens kļūst neierasts un nepatīkami tuvs.

Ikdienišķi modernā ūdens netraucēto aizskalošanu un vēlamu pieejamību secīgi balsta otrs raksturelements – vēsturiski iestrādāts ūdens bezvietiskums.¹¹⁵ Līdz ar metāla cauruļu spēju noturēt spiedienu¹¹⁶, attīstījās iespēja ūdensvadus “noslēpt” ne tikai māju sienās, bet arī zem zemes un tā iztekas padarīt teju neredzamas, tuvu kanālu un upju jau tā kontrolētajam ūdens līmenim. Šī sistēma, pretēji Romiešu redzamajiem un pat atklāti apbrīnotajiem akveduktiem, kas uzturēja plūstošā ūdens kvalitāšu dažādību¹¹⁷, atbalsta iepriekš minēto ūdens redukciju homogēnā resursā. Kā norāda Lintons, “mūsdienu ūdens bezvietas esamības sekas (ko, iespējams, vislabāk simbolizē ūdens maisītājs) ir ūdens kontroles nodošana bezvietas diskursiem hidroloģiskās inženierijas, infrastruktūras pārvaldības un ekonomikas jomā.”¹¹⁸ Tā iespaidā, rodas iemiesota paļaušanās uz arvien atjaunojamu un uzlabojamu ūdens infrastruktūru tīklojumiem (jeb “citiem vārdiem, kad cilvēki tiek pārvietoti un zaudē prasmes, vairāk-nekā-cilvēki ir jāuzlabo un jāpārkalificē”¹¹⁹ raksta Lautūts). Līdzīgi noris arī paļaušanās uz (nu jau arvien privatizētām tomēr politiski un ekonomiski ievirzītām) hidro-infrastruktūru uzturošajām institūcijām krīzes apstākļos. Citējot Strangu: “Kā liecina ūdens īpašumtiesību un kontroles izmaiņu modeļi [...], virziens lielākoties ir vērsts [...] uz duālistisku dalījumu starp cilvēkiem un citiem; uz hierarhiskiem sociāliem un politiskiem sakārtojumiem, ko apstiprina cilvēka rīcībspēju afirmējošas infrastruktūras; un uz kosmoloģijām, kas atspoguļo šīs idejas un praksi.”¹²⁰ Tādējādi paveras ceļš modernajā ūdenī iegremdētam

¹¹⁴ **Latour B.** Where are the missing masses? The sociology of a few mundane artifacts. // **Bijker W. E., Law J.** (Eds.) *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change*. The MIT Press, 1992. p. 245.

¹¹⁵ **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 18.

¹¹⁶ **Illich I.** *H2O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. pp. 71 – 74.

¹¹⁷ **Linton, Jamie.** *Op. cit.* pp. 81 – 83.

¹¹⁸ *Ibid.* p. 18

¹¹⁹ **Latour B.** Where are the missing masses? The sociology of a few mundane artifacts. // **Bijker W. E., Law J.** (Eds.) *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change*. The MIT Press, 1992. p. 232.

¹²⁰ **Strang V.** Infrastructural Relations: water, political power and the rise of a new ‘despotic regime’ // *Water alternatives*. 2016., No 9(2). p. 308.

despotiskajam režīmam, kuros rīcībspēja ietekmēt ikdienišķus mijattiecību procesus tiek noteikta pēc sociālā un ekonomiskā statusa. Par minētajiem despotiskajiem režīmiem, iespējams, būtu izvērsams atsevišķs pētījums zinātnes un tehnoloģiju studijās. Vērts norādīt, ka vairums pilsētas ūdens lietotāju identitāte mijattiecību procesos despotisko režīmu rezultātā reducēta līdz hidro-tehnoloģiskās sistēmas apkopes mehānismiem.¹²¹ Kļūstot par infrastruktūras daļu, ikdienišķu pienākumu sarakstā ierindojas pārējās infrastruktūras apkope pēc kopīga priekšstata par sadzīvei vēlamu un nevēlamu – kārtīgo un nekārtīgo – ūdeni. Tātad pilsētas infrastruktūras fokuss uz abstraktu cirkulāciju limitē izpratni par mijattiecību dalībniekiem. Tas normalizē vienveidīgu sastapšanās pieredzi un ļauj nepamanīt vai aizmirst¹²² cilvēciskās veselības mijatkarību no urbānās teritorijas pazemes un virszemes ūdens tilpņu labbūtības ārpus infrastruktūras sistēmas ietvara.

Lai gan, piemēram, Rīgas¹²³ santehnikas un infrastruktūras sistēmas ir spējīgas nodrošināt dzeršanai attīrītu ūdeni, “dabiski tīrā” ūdens retorika plastmasas pudeļu kampaņās bieži tiek noniecinoši pretnostatīta publiskā vai privātā krāna ūdenim, iesaistot abus kontroles mehānismus ar sanitāro un dzeramo ūdeni saistītajā trauksmē. Kā rakstīts “Ū vitamīna” mājaslapā: “pudelēs ir tieši tāds pats [t.i. dzeršanai un veselībai atbilstošs] ūdens kā tas, kas ir pieejams ūdens jaucējkrānā no centralizētas sistēmas.”¹²⁴ Kaut gan vienlīdz caurspīdīgs un lielākoties pavisam bez vai ar minimālu smaržu un garšu, nemarķētais ūdens kā abstrakta citādība raisa izslāpušā bažas. Meklējot dzeramo ūdeni kā paša un tā citu pilsētas iedzīvotāju mājokļos, ūdens var kļūt pazīstams tikai pēc apstiprinājuma, ka malkotāja ikdienā tas izrādījies nekaitīgs. Bieži tomēr veidojas īpaši vidusmēra pilsētniekam pazīstama aina, kurā kārtīgais plastmasas ūdens pudelēs, apmierina prasību pēc “bez-baktēriju dzeramā ūdens”¹²⁵, taču krāna ūdens tiek paredzēts mazgāšanai, lai tīrītu apkārtni, mājvietu, paša ķermeni. Sekojot sociāli iespaidojošiem tehnoloģiju un higiēnas naratīviem materialitātes tapšanā, Illičs norāda uz vēsturisku iztēles maiņu, kurā ūdens no tīrību izstarojošas materialitātes pārtop par vielu, kas jāattīra, t.i., jāpadara kārtīgs, cilvēka izdzīvošanai – reizumis līdz tapšanai par “rūpniecisku un tehnisku mazgāšanas līdzekli, no kura baidās gan kā no indes,

¹²¹ Krause F., Strang V. Thinking Relationships Through Water // *Society & Natural Resources*. 2016 No 29 (6). p. 635.

¹²² Chen C., MacLeod J., Neimanis A. Introduction: Toward a Hydrological Turn? // Chen C., MacLeod J., Neimanis A. (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 9.

¹²³ “Ū vitamīns” ir kustība, kas iestājas par brīvi pieejamu dzeramo ūdeni Latvijā, piedāvājot gan izglītojošas nodrābības, tā fizisku un intelektuālu sociālo platformu. Skat. <https://www.uvitamins.lv> (Skat. 29.03.2026.)

¹²⁴ Biežāk uzdotie jautājumi, <https://www.uvitamins.lv/zinasanu-banka-buj> (Skat. 29.03.2026.)

¹²⁵ Illich I. *H2O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 75.

gan kā no kodīgas, ādai bīstamas vielas.”¹²⁶ Proti, kontroles mehānismu nodrošinātā plūsma nav neitrāla un tekošajā ūdenī tikko jūtamā hlora smarža sanitārā kontekstā simbolizē H₂O vielisku “tīrību”.

Mūsdienu priekšstati par ūdens tīrību mēdz būt ir divdomīgi un nereti jauc vai savieto idejas par ūdeni kā fiziski tīrošu un garīgi, morāli šķīstošu šķidrumu. Kamēr, piemēram, Illičs, runājot par H₂O, skaidri norāda, ka fokusējas tieši uz fiziski tīrīgajiem (cleanliness) ūdens aspektiem, izšķirot un neapskatot šķīsto (pure un vispārīgāk ideju par purity), prakses un nozīmes saistībā ar šo kārtību nereti pārklājas.¹²⁷ Rodas grūtība veidot “tīru” nošķirumu, kad runa ir par ūdeni; šī parādība rodama vairāku autoru tostarp Lintona vai filosofa Mišela Mārdera darbos, kā arī netieši, tomēr caur netīrumu, dubļu materialitāti antropoloģes Mērijas Daglasas idejās.

Protams, var iezīmēt pāris skaidras atšķirības, proti, ka tīrīgums (cleanliness) kā fiziskās mazgāšanas rezultāts pagēr virsmai pielipušo netīrumu izšķīdināšanu, notīrīšanu un aizskalošanu, vēsturiski mainīgā līmenī, līdzās sanitāro un higiēnisko zināšanu un tehnoloģiskās inženierijas izmaiņām. Daglasa tomēr norāda, ka mazgājot un beržot virsmas mēs “[...] galvenokārt necenšamies atvairīt slimības. Mēs atšķiram, izvietojot robežas, padarām redzamus apgalvojumus par mājām, ko mēs esam iecerējuši radīt no materiālās mītnes.”¹²⁸ Tīrīšana tāvad reizē sajūgta ar veselības un labbūtības veicināšanu, ir pašam vēlamo kārtību radīšana, iestatot fiziskus orientierus dzīvojamajā vidē. Šķīstīšana, savukārt, kā to raksturo Illičs, “attiecas uz esības kvalitāti”¹²⁹ – dziļāku nekorumpētu būšanu, kuru rituālā procesā var atmodināt vai iznest, kultivēt arī uz virsmas. Reliģiskām un romantiskām nozīmēm piesātināta, šķīstība pagēr morālu tīrību, kuras sasniegšanā ne vienmēr vajadzīgs ūdens. Tomēr pieskaroties vai mazgājoties konkrētā ūdenī, tā zilgana caurspīdīgums un “svaigums” pastiprina iekšējās transformācijas vai atdzimšanas procesus.

Vadoties pēc Mārdera, mūsdienās idejas pat šķīstību tikušas sekularizētas un bieži vien pavada iztēles par ūdeni.¹³⁰ Var manīt, ka mūsdienu Rietumu tīrīšanas prakses kā kontrolētas un fokusētas pieredzes, atgādina atjaunošanās rituālus, kuri, savukārt cieši savīti ar šķīstības ideāliem

¹²⁶ **Illich I.** *H₂O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. pp. 4., 75.

¹²⁷ Piemēram, Illičs izceļ pārklāšanos mirušo apmazgāšanas praksēs, kur reizē atklājas tīrīšanas un šķīstīšanas nozīme apbedīšanas rituālos. skat. *Ibid.* p. 29

¹²⁸ **Douglas M.** *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. p. 69.

¹²⁹ **Illich I.** *H₂O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985. p. 28

¹³⁰ **Marder M.** Thinking the Sea, Thinking at Sea // *E-flux*. <https://www.e-flux.com/notes/636179/thinking-the-sea-thinking-at-sea> (Skat. 25.03.2026)

– pasaule tiek fiziski izkārtota vadoties pēc šablona, ko veido tīrības simboliskās sistēmas. Daglasa norāda, ka ar šķīstību saistītā kārtība ierobežo izmaiņas, neviennozīmību un kompromisus kā tādas, mēģinot notvert dzīvi konkrētā fiksētā formā, kurā pieredze noris atbilstoši ne-paradoksālām loģikas kategorijām.¹³¹ Tomēr, īpaši tādēļ, ka runājam par ūdeni, šāds šķīstības princips attiecināms uz arī fizisko tīrības procesu dažādajiem līmeņiem: ja vispirms modernā ūdens beršanas prakses piedalās fiziskās citādības kā neviennozīmīgas materialitātes izslēgšanā, ūdeni ievietojot otrajā plānā, tad, nedaudz citā līmenī, ūdens pats, skatīts kā citāda un priekšstatīts caur modernā ūdens iztēli nostiprina rigīdu, abstrahējošu kārtību un konkrētu skaidri kārtībā ievietojamu identitāti. Caur kontroles mehānismiem, kurus pavada zinātniskas neitralizācijas ģeoloģijas, plastmasas pudeles, santehnikas iekārtas u.c. mūsdienu globālā infrastruktūra, piedalās nemanāmā homogenizējošajā H₂O formulas kā šķīstā ūdens dabiskošanā¹³² un kļūst par vēlamā – modernā, neitrālā, abstraktā, tīrā un vienmēr pieejamā – ūdens nesēju. Šī iztēle par to, kādam jābūt ūdenim ir noderīga tikai konkrētas sadzīves formas ietvaros: ūdens traktēts kā resurss tīrībai, veselībai un labklājībai, un mijattiecību prakses ieņem menedžmenta, pārvaldības formu, nostiprinot antropocentriskā, privilēģētā subjekta dzīvoto pasauli.

Apkopojot, šī mūsdienu kārtība, kā trāpīgi raksta Daglasa, “implicē ierobežojumu; no visiem iespējamajiem materiāliem ir veikta ierobežota atlase, un no visām iespējamām attiecībām ir izmantots ierobežots kopums.”¹³³ To nodrošina kontroles mehānismi reizē tostarp ierobežo un pakļauj nevēlamo citādību, tieši tāpēc, ka tā ir cita – neviennozīmīga un neparedzama. Papildinoši, ne tikai rodas ierobežota izpratne par ūdens materialitāti, bet arī par sabiedrību un cilvēku, vienkāršojot un nolīdzinot daudzšķautņainās mijattiecības globāli “tīrā hidroloģiskā procesa”¹³⁴ rezultātā. Pārfrāzējot filosofa Mišela Mārdera (Marder) kritiku par mūsdienu veidiem kā domājam jūru: ūdens tur ārā neatbilst ūdenim mūsu galvās.¹³⁵ Filsofa teiktais ir norāde uz piesārņojuma un tīrības polemiku. Pirms pievērsos piesārņojuma problemātikai, vēlreiz jāizceļ, ka šķīstais un kārtīgais ūdens par kuru mēs domājam, proti, tas, kas ir mūsu galvās, šajā gadījumā ir modernais-abstraktais ūdens. Šķietamajā neitralizācijā, tieši tāpēc, ka tā ir abstrakta (homogenizējoša un

¹³¹ Douglas M. *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. p. 163.

¹³² Illich I. *Op. cit.* pp. 71 – 74.

¹³³ Douglas M. *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. p. 95.

¹³⁴ Linton J. Modern Water and Its Discontents: A History of Hydrosocial Renewal // *WIREs Water*. 2014. No 1. p. 113

¹³⁵ Marder M. Thinking the Sea, Thinking at Sea // *E-flux*. <https://www.e-flux.com/notes/636179/thinking-the-sea-thinking-at-sea>

(Skat. 25.03.2026)

instrumentāla) un nesaistīta ar ūdens daudzveidīgo materialitāti, nemanāmi palikušas romantiskas idejas par šķīstību: tas ir ūdens novērojums no krasta,¹³⁶ vai no tehnoloģiski mediētas drošības. Nekārtību nesošais ūdens, kas tiek ignorēts vai bailpilni sastapts tikai krīzes apstākļos, iegūst negatīvu kā nekārtības tā ūdens atspoguļojumu. Šī kārtība – ūdens izzināšanas un sadzīves prakses, paredz izslēgšanu reduktīvajās fiziskajās mijattiecībās – tiešā veidā turpina duālisma iekrāsoto distanci starp dabu un cilvēku kā divām pusēm, kas katra veicina iztēli par “veseliem” (fiziski whole, bet vienlaikus arī healthy) ķermeņiem. Tomēr, vadoties pēc Strangas, šādu ķermeņa tēlu “veselums” paredz stabilitāti, kas nav savietojama ar ūdens mainīgo un brīžvien haotisko plūstamību.¹³⁷

Mēģinot palūkoties no ūdens uz krastu¹³⁸ (tādējādi iespējams pietuvojoties iztēlei par nekārtīgā ūdens materialitātes ģeoloģiskajiem mezglojumiem), atbilstība starp iztēloto un fizisko ūdeni varētu būt lielāka nekā vēlamies atzīt. T. i., nekārtība kādu mēs to iztēlojamies saistībā ar netīrību, domājot par materialitāti, ir nemanāmi sākusi fiziski atspoguļoties piesārņotajā ūdenī. Līdzīgi netīrumiem, arī pats ūdens var būt “nevietā”, tomēr nedaudz citādi – neparedzami un pārmērīgi –, izjaucot iepriekš raksturoto modernās pasaules kārtību un izpratni par paša un cita robežu stabilitāti. Šiem nekārtīgās citādības aspektiem pievērsos nākamajā nodaļā.

1.3. Nekārtība: baisais ūdens

Lai saprastu to, kā ūdens ģeoloģijās ierakstās priekšstati par baidīgo un nekārtīgo ūdeni (un dabu plašākā nozīmē), vispirms jāieņem tas, kā cits un citāda es-cits attiecībās var parādīties kā svešais (stranger, alien). Tam lieti noder Sāras Ahmedas svešā koncepcija, kas kodolīgi raksturo “svešā briesmas”.¹³⁹ Precīzāk, aautore mūsdienu es-cits attiecību loģikas ietvaros uzrāda, kā svešādā figūra tiek fetišizēta dabiskojot duālistiskās ģeoloģijas, kas atšķir materialitātes citu no citas. Svešuma komponente ierakstās citādības dabā. Tādā gadījumā, kad materialitāte sastapšanās

¹³⁶ **Marder M.** Thinking the Sea, Thinking at Sea // *E-flux*. <https://www.e-flux.com/notes/636179/thinking-the-sea-thinking-at-sea> (Skat. 25.03.2026)

¹³⁷ **Strang V.** *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023. p. 26.

¹³⁸ **Marder M.** *Op.cit.*

¹³⁹ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. pp. 2., 3.

brīdī aizpilda noteiktu kontūru¹⁴⁰ (kad atšķirība tiek noteikta to galvenokārt redzot, bet arī saojot, pieskaroties un sagaršojot) arī ūdens svešādums var tikt asociēts ar pasaules bīstamo un baiso.

Citējot filosofi: “Šāda svešinieka fetišizācija, patiesībā, šāda svešinieka ontoloģija kā kaut kas, kas dots iekš pasaules un pasaulei, slēpj to kā “svešinieks” rodas, iezīmējot apdzīvojamas telpas, ķermeņus un zināšanu laukus.”¹⁴¹ Te autore uzsver, ka “svešā briesmas” ir situētas un sociālpolitiski veidotas, kopīgi apgūstot veidus kā zināt un pamanīt svešo. Jābilst, ka šī zināšana nav tikai abstrakta, eksplīcēta zinātnisko, patērniecisko vai vēsturisko stāstu iespaidā. Tā savijas ar ķermenisku pasaules zināšanu, jeb implicētu teritorialitāti, kas turpina ierastā veida telpisku izkārtotošanos (tostarp robežu novilkšanu) un ķermeniskas kustēšanās pieredzi (kā pozicionēties pret un kustēties starp atšķirīgajiem ķermeņiem). Vadoties pēc Ahmedas, šādu zināšanu konstruējošais spēks ir divpusējs: nebūtu iespējams atšķirt svešo, ja zināšana reizē neiezīmētu un nekultivētu arī kopīgo (gan manu, gan mūsu) “drošo”. Attiecīgi, varētu spriest, ka zināšana par svešo nevar būt totāla. Proti, “svešā briesmas” nosaka tikai potenciāli bīstamo, priekšstatot svešo kā potenciāli ļaunprātīgu. Tomēr svešais, kas varētu būt aiz robežas ir vienlaikus sarežģīts, neparedzams un nezināms (reizēm bīstamību uzturot tikai iluzori). Lai atklātu un problematizētu šādu trauksmainas pasaules ainas “kārtību” – veidu, kā funkcionē “kopīgās drošības” un “svešā briesmu” figūru pretnostatītījums – iespējams iezīmēt divas fokusa līnijas.

Sākot ar pirmo, īsi jāiezīmē veids kā, no vienas puses, formējas un tiek uzturēta drošā vide un, no otras puses, robeža, aiz kuras ievietojas svešais kā bīstamais un baisais. Šaipus robežām, kas izgaismo drošo, tostarp pirmajā nodaļā raksturoto “labbūtībai” un “veselībai” drošo materialitāti, realizējas kopīgi, sabiedriski pieņemtās kārtības – tās organizē apdzīvojamo vidi, kuru cilvēki atkarībā no uzskatiem (piemēram, tīrības, šķīstības ideāliem) var radīt “mājīgu”¹⁴² (veidot kārtīgu telpu, kas reizumis atbilst iztēlei par tīro, šķīsto). Šīs robežas sargā ne tikai konkrēto indivīdu privātās mītnes, bet arī kopīgo atmiņu un ieradumu caurstrāvētos piederības un iesakņotības punktus. Vadoties pēc Ahmedas, implicītās zināšanas, kas atšķir vēlamo un nevēlamo, pārmatotas kā noteikta, kopīga orientācija pret tuvo kā pazīstamo.¹⁴³ Runa ir par telpisku zināšanu: kā rīkoties

¹⁴⁰ Trāpīgi angļu valodā Ahmeda norāda uz sastapšanās un svešā izvērtēšanas iemiesoto iedabu: “It is this ‘fleshing out’ of strangers in encounters with embodied others that I examine.” **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 3.

¹⁴¹ *Ibid.* p. 79.

¹⁴² Vairāk par mājokli, mājīgo skat. **Šuvajevs I.** The Phenomenology of Forms of Dwellings: The Self, Others and the Uncanny. // **Verducci D., Kūle M.** (eds) *The Development of Eco-Phenomenology as An Interpretative Paradigm of The Living World. Analecta Husserliana*, vol 124. Springer, Cham. 2022. p. 226.

¹⁴³ **Ahmed S.** *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 124.

ar ierastajām lietām (plašā nozīmē), kā kustēties droši un atbilstoši kārtībām. Līdztekus tiek uzturēta ticība, ka mājīgais lietas arī “novietos” tām paredzētajā vietā. Tādējādi iztēle par kārtību var iesniegties nākotnē un lokalizēt potenciālos galamērķus – vēl sakārtojamās, potenciāli drošās telpas.

Nevēlamais savukārt izstatās vai ir jāizstata tur ārā – svešais ne tikai neatbilst ierastajai kārtībai, bet arī to apdraud. Trāpīgus novērojumus par kārtību kā drošās vides raksturelementu pretstatā nekārtīgajam, izvērs Mērija Daglasa: “Ikreiz, kad mūsu dzīvē tiek uzspiests stingrs tīrības [kā tīrīguma, tā šķīrtības] modelis, tas vai nu rada lielu diskomfortu, vai arī, ja to stingri ievēro, noved pie pretrunām; tas noved pie liekulības.”¹⁴⁴ Liekulība šajā gadījumā attiecas uz gaidām, ka veidotās robežas būs pietiekami stingras, lai uzturētu svešo ārpusē. Tomēr drošā kārtība nemitīgi atklājas kā neērta un uzrāda dzīvotu pretrunu. Proti, izslēgtais svešais kā “[t]as, kas tiek noliegts, netiek novērsts. Pārējā dzīve, kas precīzi neatbilst pieņemtajām kategorijām, joprojām pastāv un prasa uzmanību.”¹⁴⁵ Līdzās tā var kļūt gan par konstantu biētu, gan fascinācijas objektu, kā to iepriekš uzrādījusi Ahmeda. Tādējādi, iespaidojoties no kopienas ietvaros (mūsdienās arī globāli medijos) pārstāstītajām negatīvajām ikdienišķajām un vēsturiskajām pieredzēm, gan arī spekulatīviem šausmu stāstiem, priekšstatos par svešā identitāti savērpjas dažādi uzskati par bīstamu nekārtību kā ambivalento un anomālo. Šāda kopīga svešā zināšana tiek papildināta ar izdzīvošanas diskursā iestrādāto iztēli, kas formē arī paša identitāti: prasmīgo izdzīvotāju vai neprasmīgo, neaizsargāto cilvēka ķermeni,¹⁴⁶ kas rodas vadoties pēc spējas kontrolēt iztēloto satikšanās pieredzi.

Tas ļauj pāriet pie otra pavediena: nošķirumu iezīmē trauksmainā attieksme un potenciālās stratēģijas, caur kādām tiek iztēlota potenciālai sastapšanās vai un noris gatavošanās aktuālai attapšanās pieredzei “svešā briesmu” klātbūtnē. Ahmedas svešā koncepcija, kas rodas drošā un svešā nošķiruma iezīmēšanā pēc telpiskas un abstraktas zināšanas, paredz, ka pārāk tuva sastapšanās ar svešo, duālistiskajā es-cits pasaules ainā ierakstās kā kārtības pārkāpums, caur kuru

¹⁴⁴ Douglas M. *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. p. 164.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. pp. 22., 33. Ahmeda svešā briesmu kontekstā piedāvā iztēli par visneaizsargātāko ķermeni – bērnu. Tā ir figūra, kas paredz tiro (izceļot šķīstības nozīmi) ķermeni kā īpaši apdraudēto svešā klātbūtnē. Lai gan autore primāri runā par cilvēku savstarpējām attiecībām, arī mijattiecībās ar svešajiem vairāk-nekā-citiem manāmas zināmas paralēles. Līdzīgi kā bērns tiek īpaši uzraudzīts svešās vietās, tā arī ūdens tuvums rada trauksmi un spriedzi. Jau no mazotnes tiek mācīts, ka var peldēties tikai pārbaudītās vietās, vai jābūt ļoti uzmanīgam – nevar lēkt, jāiet ūdenī lēnām, jāuzmanās no straumēm, akačiem, dziļām pelķēm, jāpieturas pie labiekārtotajām peldvietām, laipām.

svešais vieš nekārtību. Kā noderīgs rīks materialitātes nekārtības interpretācijā ir Daglasas netīrumu kontekstā ieviestais termins – materialitāte “nevietā”¹⁴⁷ (matter out of place). To var skaidrot gan kā norādi uz divpusēju trūkumu, t. i. kaut kā atrašanos ārpus tā ierastās vietas vai vietas trūkumu kā tādu, gan pārmērību – kaut kā atrašanos vietā, kurā tam nevajadzētu būt. Tādējādi koncepts, kopš bakterioloģijas attīstības, raksturo netīrumus ne tikai kā patogēnu organismu radīto piesārņojumu, bet arī, vadoties pēc Daglasas, kā eksistenciālu un trauksmainu nekārtību viesošo elementu.

Lai gan Daglasas nekārtības konceptualizācija var reizē atvērt sarunu dažādādām jaunā materiālisma interpretācijām, taču, tā var kļūt problemātiska brīdī, kad iecerēta kā definējošs princips stingri binārām strukturālisma kārtības un nekārtības kategorijām. Šāda kritika pret Daglasu vērsta urbānās arhitektūras pētniecībā¹⁴⁸. Arī runājot par ūdeni, Daglasas nekārtības konceptualizācijā tiešā veidā neatklājas netīrumu un ūdens sajaukumu daudzveidība un sarežģītība: ūdens autores darbos parādās lielākoties dažādu kultūru reliģiskās simbolikas kontekstā kā tīrošs un šķīstošs, ieskatot tajā nevis piesārņojumu, kas maina ūdens materialitāti un pašu ūdeni reizumis padara dubļainu, bet gan radošu un pozitīvu bezformīgumu¹⁴⁹. Tomēr, lai runātu par ūdeni, vajadzīgs turpināt un paplašināt autores veidoto analogiju starp ūdens bezformīgumu un netīrumiem, velkot paralēles starp abu materialitātēm. Daglasas mēģinājums skatīt materialitātei specifisku pieredzi, līdzās tās simboliskajām nozīmēm, kalpo kā pateicīgs izejas punkts materiāli-semiotisko mezglu nekārtības konceptualizēšanā. Īpaši, tas noder, kad dubļainais, netīrais ūdens nekārtīguma kontekstā, priekšstatīts kā anomāls un neviennozīmīgs, traucē konkrētajai mūsdienu kārtībai, kuru iezīmēju iepriekšējā apakšnodaļā.

Beidzot pievēršoties ūdenim un konceptualizējot to caur svešā figūru, iespējams uzrādīt kā drošības un briesmu nošķīrums savijas ar modernā ūdens ģenealoģiju un uztur konkrētai pozīcijai izdevīgo un vēlamu kārtību. Īpaši caur nošķīrumu apstiprinošo infrastruktūru, “vēlamais” ūdens notur materiālu stabilitāti un drošību, kamēr “nevēlamais” ūdens vieš pretējo – nekārtību, priekšstatītu kā traucējošu, haotisku vai bīstamu. Tomēr, par spīti vienādojošajām kontroles

¹⁴⁷ **Douglas M.** *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. p. 36. Šo ideju ūdens kontekstā pieminējuši vairāki vides humanitāro zinātņu pētnieki, taču paralēles starp materialitāti un ūdeni nevietā nav tikušas izskatītas pietiekami. It īpaši iespējams uzrādīt vairākas interpretācijas, dažādam nekārtības skaidrojumam, kas saattiecinās ar *ūdens nevietā* dažādajām ģenealoģijai vai pētniekam specifiskajām teorētiskajām ievirzēm.

¹⁴⁸ Kritiskam lasījumam skatīt rakstus, **Cohen W. A., Johnson R.** (Eds) *Filth: Dirt, Disgust and Modern Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005. p. xi, arī **Campkin B.** Placing ‘Matter Out of Place’: Purity and Danger as Evidence for Architecture and Urbanism // *Architectural Theory Review* 2013. No 18 (1).

¹⁴⁹ **Douglas M.** *Op. cit.* pp. 38. – 40.

sadzīves formām, caur kurām nekārtīgais tiek pieradināts vai izklāuts, iespējams pamanīt, ka ne visi “bīstamie ūdeņi” aizpilda svešā figūru vienādi, uzrādot tajās ietvertos stāstus un atklājot to viestās nekārtības izpausmju daudzveidību. Lai gan nekārtības formu robežas ir savstarpēji plūdenas un porainas, iespējams izšķirt vismaz divus piņķerīgus izpētes pavedienus, lai atklātu trauksmes pilnas attieksmes pret ūdeni kā svešo citu. Pirmkārt, “svešā ūdens briesmas” tur ārā – hidroloģiskajā ciklā plūstošā H₂O netīrība, līdzās stāvošajiem un iekrāsotajiem ūdeņiem kā bīstamo. Otrkārt, ūdeņiem, kas iejaucas drošajā gan kā nemanāmi klātesošs svešais, gan atklāti kļūst pārmērīgi un bīstami.

Pirms runāju par plašāku baisā ģenealoģiju, vispirms vēlreiz norādīšu uz drošā un kārtīgā sakarību, nu jau kontekstā ar to, kas un kā atrodas “aiz robežas”. Runājot par “drošo” ūdens ģenealoģijās, tehnoloģiskajā un komerciālā zināšana pagēr kārtību gan kā īpašību, kas attiecināma uz pašam vēlamo un par labu nākošo (piemēram, attīrīto H₂O) gan kā dzīvotu, teritoriālu infrastruktūras izkārtojumu, kas nevēlamo uztur “savā vietā”, t. i. ārpus vai prom no kārtīgās vietas. Līdz ar pāreju no ūdens kā substanciāla elementa uz ūdens vielisku abstrakciju, 19. gs. medicinizētie naratīvi svešo tiecās izslēgt ārpus sabiedrības norisēm kā kaut ko, kas nāca līdzās H₂O – ūdens piesārņojums tika priekšstatīts kā ūdens (tāpat no sabiedrības nošķirta) problēma.¹⁵⁰ Arī mūsdienu hidroloģiskajā kārtībā, H₂O cirkulārajā plūsumā, tiek vispārīgi priekšstatīts vairāk vai mazāk netīrs: kā medijs, kurš spējīgs nest netīro citādību, pirms tas filtrācijas rezultātā tapis par drošo moderno ūdeni. Skaidrs, ka attīrīšanas un ūdens kvalitātes mērīšanas iekārtas pietiekami efektīvi arī mūsdienās sakārto šo materialitāti cilvēka vajadzībām. Tomēr modernā ūdens identitāte kopumā (arī tā, kurā piesārņojums nav nepastarpināmi, ķermeniski nosakāms) paredz, ka ūdens vispirms ir neuzticams – tas savā identitātē izšķīdina nekārtības priekšstatu, tādējādi neiederas un kļūst (piemēram, dzeršanai) bīstams.

Vadoties pēc vides humanitāro zinātņu pētnieka Rodnija Džeimsa Gibleta (Giblett), nošķīrums starp cirkulāro plūstamību un stagnējošajiem, nekustīgajiem ūdeņiem ir svarīgs kārtīgošs princips Rietumu “dabas kā nekārtīgās, bīstamās vietas” konstruēšanā.¹⁵¹ Ūdens nevis vienkārši stāv, bet sastāvas; tas kļūst tiešā un pārnēstā nozīmē neērts, lēns, nešķīsts un trauksmais uz efektivitāti vērstajām dzīves formām, sastapts tur ārā (bet arī brīdī, kad pārkāpj kontrolēto infrastruktūru robežas). Šī loģika pavada vairākus biedējošus ūdens ķermeņus: viens no tādiem,

¹⁵⁰ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 199.

¹⁵¹ Giblett R. *Postmodern Wetlands; Culture, History, Ecology*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 1996. p. 23.

kas uzskatāmi aizpilda šādu neviennozīmības kontūru, ir dūkst. Gibleta vārdiem “melnaiss ūdens”¹⁵², sastopams mitrājos, purvos, arī aizaugušās upēs, u.c. stāvošās un necaurredzamās ūdenstilpnēs.

Iekrāsotais ūdens iezīmē svarīgu loģiku, kura uztur drošā un svešā nošķirumu. Proti, vairāki autori¹⁵³ postkoloniālisma kontekstā izvērs melnā, brūnā, zaļā, u.c. dubļaino krāsu ūdens asociatīvu piesaisti sociālo un rasu nevienlīdzības naratīviem, kas nekārtīgā un kārtīgā ūdens iztēlē, redzami netīro (ūdeni) pakļauj ne tikai kapitālisma, bet arī koloniālisma tīrības stratēģijām (kā tas daļēji atklājās jau modernā ūdens abstrakcijas kontekstā). Ja ūdens nevietā paredz zināmā robežu pārkāpšanu un vēlēšanos no tā atbrīvoties, tad ūdens tur ārā kā savā vietā – īpaši tās ūdeņu materialitātes, kuras neiekļaujas tecēšanas polemikā un sastāvoties izrāda pretestību kolonizējošajām tīrības stratēģijām – iztēlē vieš ne tikai baisu citādo, bet arī pasauli kā baisu.

Ūdens dziļu neizzināmības kontekstā Neimanis, atsaucoties uz akademiķi Stefanu Helmreihu (Hemerlich), norāda, ka šāda, telpiska pasaules izkārtošana “bīstamības zonās”, pagēr risku ieslīgt okeāniskā Orientālismā. Proti, romantizētu attieksmju piesātinātā fantāzijā par svešo, kurš apdzīvo ūdens tumšās, tālās vietas kā nemājīgo telpu aiz cilvēciskās pieejamības robežas. Lai gan autore runā par baismo brīnumu, kas vērotājam krastā vai uz ūdens virsmas apslēpts dziļākajās “tumšā kontinenta”¹⁵⁴, t.i. okeāna, vietās, šāda koloniālās iztēles apbrīna attiecināma arī uz citiem, īpaši dūksnainajiem, ūdeņiem. Tos sastopot nākas iet apkārt vai nosusināt, piemēram, ekonomiskās kārtības kā kontrolētas apdzīvojamo telpu būvniecības dēļ. Brīdī, kad tiek runāts par robežu ar svešo ūdeni, priekšplānā kopīgs fokuss: orientālās loģikas iespaidotie teritoriālie aspekti, kas ne tikai notur svešo ūdeni pa gabalu, bet arī iesavina tajā romantizētas ilgas, vai piedāvā iespēju palielināt paša tvērienu, viešot citādajā kārtībā. Šīs koloniālās attieksmes, kas atklājas lielākoties ilglaicīgā un vēsturiski iespaidotā satikšanās procesā, ikdienā var pastāvēt līdztekus vai pat savstarpēji savīties, tostarp arī ar citiem lokālākiem stāstiem par baiso. Turpmāk pievērsīšos trīs nosauktajiem koloniālās kārtības aspektiem, lai uzrādītu kā cilvēka pozicionēšanās “drošībā” noklusē un leģitimē tostarp apspiedošus mehānismus pašu noteiktajam svešā ūdens tēlam.

¹⁵² **Giblett R.** *Postmodern Wetlands; Culture, History, Ecology*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 1996. p. xi

¹⁵³ Piemēram skat. **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 180., kā arī **Giblett, Rod.** *Op.cit.* p. 73.

¹⁵⁴ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 143.

Vispirms, kā raksta Ahmeda: “orientālisms rada iedomātu ģeogrāfisku nošķirumu, balstoties Rietumu/Austrumu (Occident/Orient) binaritātē.”¹⁵⁵ Varētu spriest, ka līdzīgi izpaužas arī ūdeņainais orientālisms, līdz ar krasta līniju izveidojot binaritāti starp ūdeni un zemi. Tā attiecas gan uz kontinentālo pamatu, gan purva cini kā ierobežotu telpu fiziskai piederībai un kopīga veseluma (“es – cits” un “savējie – svešie”) identifikācijai. Tādējādi, vadoties pēc orientālajām vietas un ķermeņa pozīcijām, tuvums un attālums telpas pieredzē kļūst dzīvots pašam pazīstamajā pasaulē (krastā), pieredzot svešo nevis caur vienkāršu svešā piekļūšanu tuvumā, bet ilgstošu ķermenisku pozicionēšanos pret mainīgu distancēto.¹⁵⁶ No attālā svešinieks kā jau konkrēta svešā figūra reizumis pienāk par tuvu pēc pašu centra noteiktajām robežām. Telpiskās pieredzes ietvaros šī orientācija vai pozicionēšanās pēc kopīga virziena (piemēram, pret dziļo ūdeni) veido priekšstatu arī par ķermeņu robežu caurlaidīguma pakāpi, proti, iekļaut tuvo savā ķermeņa tēlā ir daudz vieglāk nekā tālo. Turklāt ne visi ķermeņi šajās robežās tiek atzīti vienlīdz sveši un nezināmi, piemēram, Rietumu ūdens iztēles izstiepšanās pār okeānisko līdz noteiktam brīdim šķiet pazīstamāka kā neviennozīmīgais, sastapts dziļi purva biezoknī.

Līdzās orientāli ģeogrāfiskiem pozicionēšanās telpiskajiem aspektiem, otrkārt nošķiruma ietvaros jāizceļ arī fantāziju un ilgu aspekti, proti, gan kā telpisku iespēju un vēlmju iestiepšanos tālajā, gan arī temporālas, eksistenciālas ilgas pēc tā, kas mums (kā occident gan “Rietumu” kopienas kontekstā, gan, analogiski, krastu apdzīvojošajai kopienai) nav, bet varētu būt.¹⁵⁷ Tā nav iztēlošanās par pilnīgu nezināmo, kas var parādīties tālumā. Drīzāk orientālisms padara svešo pazīstamu caur tādu tālā iztēlošanu veidā, kas aizpilda nosacīti pazīstamu figūru. Proti, tālais tiek iekļauts kā neiekļaujama, kas novietojas aiz pašu robežām un pēcāk izcelts no dzelmes, “atvests” mājās un, piemēram, pielikts pie sienas kā trofeja. To var konceptualizēt kā eksotisko, kas tiek uzturēts iztēlē par svešo aiz robežām. Līdzās tas rada priekšstatu, ka citālais tomēr var tikt iesavināts – visspilgtāk tas atklājas analogijā ar ēdienu¹⁵⁸, piemēram, reti sastopamu zivi vaia jūras “veltēm”, kas eksotisko padara par patēriņa preci. Protams, eksotizēšanai un svešā iesavināšanai ir savi limiti. Svešais, kas novietojas aiz limitiem un nav iztēlojams koloniālajā iekārē bieži vien zaudē vērtību. Tādējādi zem svešo ūdeņu tumšās virsmas iztēlots neizzināms, neparedzams

¹⁵⁵ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 99.

¹⁵⁶ Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 120.

¹⁵⁷ *Ibid.* p. 114.

¹⁵⁸ Ahmeda izvērš eksotizācijas kritiku, atsaucoties uz Bellas Hukas (*Hooks*) darbu “Apēst Citu”, kas ūdens gadījumā tiešā veidā izpildās eksotisko zivju, bet īpaši “jūras velšu” ēšanas kontekstā. Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 117.

dziļums vai mežonīga citādo orda, kuru ikdienišķā kārtībā cilvēkam (sevišķi baltādainam vīrietim) nebūtu vietas, izņemot īpašas romantiski piesātinātas, eksotiskas pieredzes¹⁵⁹ vai atmiņā paliekošus piedzīvojumus.

Citējot Ahmedu, “pazīstamais tiek “paplašināts”, nošķirot pašu no svešā, padarot šķietamo svešo “gandrīz” pazīstamu vai pārveidojot “svešo” par instrumentu,¹⁶⁰ kas paredzētu maksimizēt ūdens spēju darboties līdzās sabiedrības priekšstatiem par efektivitāti. Tas norāda uz trešo, proti, – varas aspektu. Teikt, ka ūdens ir kolonizēts, tāpēc, neparedz tikai norādīt uz attālināto distancēšanos iepretī ūdeņiem (kas tostarp ietekmē arī spēkā esošos pārvaldniecības režīmus un norāda uz kontroles tehnoloģiju rigiditāti). Tā ir norāde uz paša rīcībspējas afirmāciju caur ūdeņu kolonizācijas mehānismiem, kas vienveidīgi iestrādāti ainavā, jau pārveido ūdeņu cirkulācijas procesus. Šāda stratēģija apliecina nevēlamā, stāvošā ūdens aptuvenu definīciju, figurētu iekš svešā tēla, un dod tam problemātisku “izvēli”: apliecināt savu pakļaušanos cirkulārajām plūsmām, vai arī nepakļauties un samierināties ar nosodīšanas vai izslēgšanas sekām. Attiecīgi, koloniāli duālistiskā tieksme paredz tostarp “runāšanu viņa vārdā, izlikšanos, ka zina labāk, ātri apliecinot savu kundzību, nevis pazemīgi atzīstot savas robežas – [t.i.,] kļūstot par labāku klausītāju, pirms lēnām izlemj rīkoties,”¹⁶¹ kā par svešo ūdeni raksta kanādiešu dzejniece, akadēmiķe Rita Vonga (Wong).

Tā, piemēram, Latvijas upju tīrīšanas gadījumā “zināšana labāk” sasaistās ar Life Goodwater IP projekta mērķi uzlabot ūdens kvalitāti vairākos Latvijas riska ūdensobjektos. Lai gan iniciatīva apzināties cilvēku negatīvo ietekmi un mazināt upju un ezeru piesārņojumu ir atzīstama, tomēr izpratne par vēlamo kārtību pagēr ne-neitrālu “trauslo upju ekosistēmu” uzturēšanu caur tehniskiem risinājumiem vai talkām, t. i. maksimālas ūdens plūsmas kontroles¹⁶²

¹⁵⁹ Jānorāda, ka mīts par robežu, īpaši saistībā ar eksotizējamo plašumu sarežģīti sasaucas ar romantizētām attieksmēm pret cildeno sabiedrības-dabas nošķīrumā. Amerikas kontekstā plašāk šo ideju skata vides vēsturnieks Viljams Kronons. Autoram cildenais izpaužas dabas spējā izraisīt cilvēkā spēcīgas emocijas – apbrīnu, biedu, sastaptā varenumu, u.c. –, kas tiek atzītas kā teju līdzvērtīgas reliģiskai pieredzei. Šis salīdzinājums autoram kalpo kā atsauce uz romantisma periodā teoretizēto dabu kā nozīmi piešķirošo autoritāti, kura atkal apbur pasauli un kurā iespējams sastapties ar pārdabisko, Dievišķo. Tā iespaidā neskartajā, nepieradinātajā dabā ieskatītā vērtība kulturāli nodota līdz mūsdienām, un vēl joprojām cildeni iekrāso sastapšanos ar citādo šādos apstākļos. No tā Kronons atvasina dabas estētisko pieredzi kā “domesticētu cildeno”, kas komercializētā veidā sastopama mūsdienu dabas tūrismā un nu jau kļuvis arī par globālu parādību. Skat. **Cronon W.** *The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature* // *Environmental History*. 1996. Vol. 1(1). p. 10 - 12., 16 - 17.

¹⁶⁰ **Ahmed S.** *Op. cit.* p. 117.

¹⁶¹ **Wong R.** *Untapping watershed mind* // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 247.

¹⁶² Problemātiska šķiet konkrētās kārtības selektivitāte atsevišķu aizsargājamo sugu uzturēšanā, izceļot, piemēram, aizsargājamās zivis, vienlaikus postot bebru dzīvotnes. Skat. <https://goodwater.lv/aktivitates/difuzais-piesarnojums/> (Skat.01.05.2026.) Vairāk par bebru kā afektīvu nekārtību viesošu element, kas apdraud antropocentriskās kārtības un sadzīvošanas ideālus Latvijas kontekstā skat. piemēram **Zariņa A., Svece A., Vinogradovs I.** *Wildlife as an*

nodrošināšanu, vietās, kur plūdums pierimis vai sastāvējies “melnajā ūdenī”. Tiek uzturēts priekšstats, ka upju (līdzīgi kā asinsrites) veselībai “labāka”¹⁶³ ir tecēšanas nodrošināšana, atbrīvojot to no liekiem akmeņu krājumiem, tajā sakritušiem kokiem vai bebru dambjiem.

Piemēra kontekstā jāveic neliela atruna, norādot vēl vienu, plašu tematisko lauku, kas tiešā veidā atklājas Goodwaters IP stāstītajā naratīvā: koloniālajā stāstījumā iestatās ideja par dabas kārtību kā trauslu un pasargājamu objektu.¹⁶⁴ Lai gan tas ir ļāvis dažādām vides aktīvisma kustībām, kā arī konkrētām ekofilosofijas teorijām izvērst un praktizēt dažādus būtisku rūpju diskursus¹⁶⁵, vienlaikus var pamanīt šķietamu apvērsumu kārtības un nekārtības pretnostatījumā. Lai gan šīs tēmas varētu izvērst atsevišķos pētījumos (un tas jau ir darīts, piemēram, ekoloģiskās daudzveidības¹⁶⁶, savvaļas vai nacionālo aivau saglabāšanas¹⁶⁷ kontekstā), gribu uzsvērt, ka šāda

affective multiplicity: Approaching Deleuzo–Guattarian pack-animals. // *Environment and Planning E: Nature and Space*. 2024. No 8(1). pp. 463., 464.

¹⁶³ Šādai kārtotā praksei, kas cieši savijusies ar zināšanām par anatomiju, higiēnu, u.c. ķermeņa diskursiem, ir sena un bagātīga vēsture, gan dabas, gan cilvēku būvētās vides kontekstā. Vairāk skat., piemēram, **Sennett R.** *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. New York: W.W. Norton & Company, 1996. P. 257.

¹⁶⁴ Jānorāda, ka ekokriticisms un vides ētikā jau kopš 20. gs. otrās puses noris būtiskas diskusijas par dabu kā savītu ar sociālajām, īpaši, dzimumiskotajām nevienlīdzībām un konkrētiem “savienošajiem postulātiem”. To ietvarā atklājas dabas trausluma sasaiste ar sievišķo, vai mātišķo. Skat. jau minēto **Plumwood V.** *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993. p. 161. Līdzīgi, arī amerikāņu ekofeministe Kerolina Merčante (*Merchant*) raksta par vēsturiski konstruētu sievišķīgā un dabiskā konceptuālu un reprezentatīvu savijumam. Proti, līdztekus mītam par ūdeņaino dabu kā vēl neiekarotu jaunavu, nimfu, daba konstruēta arī kā organiska, gādājoša māte, aktualizējot tās rīcībspēju iekš rūpēm kā dabas pienākumu un mūsdienu atrunu pārmērīgai ekspluatācijai. Tas ļauj atklāt arī uz ūdeņiem attiecināmu pasaules ainu, kurā pietāte pret sievišķi auglīgo un dziedējošo reizē sapludina ideju par aizsargājamu trauslumu ar neparedzamu, biedējošu un mežonīgu spēku. Skat. **Merchant C.** *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*. San Francisco: Harper and Row, 1980. pp. 2., 127.

¹⁶⁵ Skat. piemēram, **De La Bellacasa M. P.** *Matters of Care: Speculative Ethics in More than Human Worlds*. University of Minnesota Press, 2017. pp. 2., 3.

¹⁶⁶ Piemēram, kā trāpīgi norāda ģeogrāfe Sāra Vatmore (*Whatmore*) un britu akadēmiķe Lorēna Torna (*Thorne*): “Šādos apstākļos došanās savvaļā – vai nu zinātniskajā “bioloģiskās daudzveidības rezervātā” vai vides aizstāvju “svētās birzs” aizsegā – ir neizbēgami saistīta ar kaislībām un pārliecību, kas sarežģītā veidā savij personīgo, politisko un profesionālo, tostarp mūsu pašu izjūtas.” Tā ietvaros jāmin, ka kritika vērta nevis uz sastapšanās pieredzi, noliedzot kā nevēlamu sastapšanos ar citu kā tādu, bet drīzāk pievēršas minēto kaislību, pārliecību un izjūtu detalizētai analīzei, kas radušās līdz ar “noteiktu (lineāru) vēsturisko iztēli” un balsta ideju par sastapšanās baisumu un vilinājumu. **Whatmore S., Thorne L.**, Reconfiguring the Geographies of Wildlife // *Transactions of the Institute of British Geographers*. 1998. Vol. 23, No. 4. p. 435. Latvijas kontekstā arī **Schwartz K.** *Nature and National Identity after Communism: Globalizing the Ethnoscape*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2006. p. 158.

¹⁶⁷ Par savvaļu skat. jau minēto **Cronon W.** *The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature* // *Environmental History*. 1996. Vol. 1(1). p. 2. Papildus jāizceļ atšķirīga nošķirtās dabas izpratne, kas iekrīt nedaudz citā mītā, toties reizēm atklājas kā aktuāla arī Latvijas kontekstā. Proti, tā, kas izceļ pastorāli kā īpaši vērtīgu “dabisko” telpu, tā pat uzturot spēkā duālismu starp degradēto pilsētu un autentiskajiem laukiem. Tā koncentrējas uz kultūrai un tās identitātei nozīmīgu savvaļas ainavu neskartu saglabāšanu, kurā cilvēks un daba saplūst “harmoniskā vienībā”. Tas iekļauj tradicionālus veidus kādos cilvēki mijiedarbojušies ar dabu, piemēram, apstrādājot zemi, un kā konkrētās vietas apstākļi ir ietekmējuši noteiktas identitātes rašanos, piemēram, mežs vai kalns, kas atšķirīgi ietekmē kultūras raksturu. Savvaļas ainava tiek idealizēta – tajā tiek ierakstīts autentisks dabiskums un nesamaitāts kultūras šūpulis, kā rezultātā daba kļūst neaizskarama vēsturiski iekonservētās pastorāles ietvarā. Plašāk skat. **Kirchhoff T., Vicenzotti V.** *A Historical and Systematic Survey of European Perceptions of Wilderness* // *Environmental Values*. 2014 Vol. 23, No. 4. p. 455.,

konceptualizācija kļūst problemātiska brīdī, kad rūpju aizsegā tiek iesavināti sabiedrību un dabu nošķiroši pārvaldniecības un kontroles mehānismi (piemēram, dabas liegumi vai nacionālie parki ar strikti kontrolētiem veidiem, kā sastarp svešo, bet trauslo purvu¹⁶⁸). Tādējādi pasaules dalījums “drošajās” un “nedrošajās” zonās saglabājas, no ūdeņu savvaļīgās dabas trauslajām kārtības zonām izslēdzot “nekārtīgos” cilvēkus. Tādējādi tiek nonivelēts ne tikai priekšstatu par dabisko, runājot to vietā, bet arī, piemēram, limitējot vietējo iedzīvotāju mijattiecību prakses abpusējas stereotipizācijas procesos. Tomēr, kā norāda Ahmeda, iestrādājot atšķirīgumu kā īpašību citādās figūras dabā, un novietojot to ārpus pašam pretnostatītās kārtības, pazīstamais un savējais ir tas, kas gūst rīcībspēju un izvēli – kļūt vai nekļūt, nevis automātiski būt par svešo.¹⁶⁹ Secīgi, dominējošajās ģenealogijās par ikdienišķo materialitātes pieredzi vienas puses viestā nekārtība tā pat rada mazāku trauksmi nekā otras. T. i. dubļainie un smakojošie ūdeņi iemieso uz efektivitāti un tīrību vērstās sabiedrības priekšstatus par bīstamo, pieverot acis no zemes iemītnieku kā savējo kļūšanu par nekārtības viesējiem, vai piešķirot pašu viestajai nekārtībai mazāku svaru.

Prelimināri iespējams secināt, ka duālistiski pamatota vēlme viest kārtību un priekšstats par mājīgo, lielākoties izriet no antropocentriskām, reizumis arī androgēnam klasifikācijas tendencēm. Proti, skatot orientāciju pret neviennozīmīgo ūdeni kā ekoloģiski pozitīvu, eksotisku, vai iekrāsoti negatīvu un baisu, atklājas izpratne par divām iespējams konkurējošām, bet distancētām un vairāk vai mazāk stabilām kārtībām. Lai gan attieksmes pret tām iespaido daudzveidīgi, stāsti, un orientācijā pret tām tiek uzturētas dažādas, tostarp zinātniskā redukcionisma vai ekstotiskā orientālisma ģenealogijas, kapitālistiskajā ikdienā tie ļauj radikāli nošķirt un vienkāršot gan svešo ūdeni, gan nekārtības izpratnes stereotipizācijas iespaidā.

Atgriežoties pie nekārtīgā ūdens, kas neatbilst cilvēku normatīvās kārtības ideāliem, tātad ir būtiski norādīt, ka priekšstati, kas veido izpratni par baiso, tostarp mīti (plašā nozīmē) “krājas viens uz otra — tehniski, arhaiski, trīcoši apokaliptiskās nākotnes gaidās vai radīti amor fati apņēmībā.”¹⁷⁰ Filsofs Raivis Bičevskis šo proesu raksturo kā “jauno mitoloģijas programmu”, kurā savstarpēji sapinušies koloniālisma, patērniecības, zinātnes, bet arī krietni senāku mitoloģisko

¹⁶⁸ Ar to nevēlos norādīt, ka rekreācijas aktivitātes labiekārtotajos dabas liegumu purvos būtu nosodāmas kā sliktas, drīzāk aicinājums apzināties, kādi stāsti un mehānismi ietekmē sastapšanās pieredzi ar mitrājiem, tuklāt cik lielā mērā pieredze veidojas abstrahēta un potenciāli atšvešinoša. <https://www.daba.gov.lv/lv/stompaku-purvi> (Skat. 24.04.2026)

¹⁶⁹ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 118.

¹⁷⁰ Bičevskis R. Boundaries of Modernity: History—Nature—Society—The World // *Letonica*. 2022. Nr. 44. p. 21.

un romatisko stāstu kopums. Tā kontekstā vēlos izvērst vēl vienu, senāku pavedienu, kas iepijas koloniālajos priekšstatos un vēl joprojām modernizētā formā iespaidro priekšstatus par baiso.

Proti, arī mūsdienu naratīvos nomales un pazīstamā robežas, ūdens dzelmi, neizgaismotās vietas vēl joprojām apdzīvo lietuvēni.¹⁷¹ Proti, monstrozais un briesmīgais, vadoties pēc Strangas, apdzīvo neredzamo, tikai reizumis tajā parādoties redzamajā virsmā.¹⁷² Etimoloģiski attiecinot latīņu mōnstrum kā monstrozo un monstrare kā demonstrēt, autore iezīmē briesmoņu, briesmu sociālo lomu trauksmes uzrādīšanā, saskaroties ar svešajām un nepazīstamajām vietām. Akadēmiķe un arhitekte Cecīlija Čena (Chen) norāda, ka svešais kā neviennozīmīgs traucēklis bieži tiek izslēgts no sociālās artikulācijas. Lai gan tādējādi tiek liegta ūdens kā citādā saprotamība un reizē arī redzamība, izņēmuma brīžus raksturo konfrontācija ar monstrozo, atklājot biedējošo un varas pilno haosu, kas citkārt apdzīvo nemarķēto, tāpat arī nezināmo aiz-robežu telpu.¹⁷³ Neaizsniedzamie ūdeņi var tikt reizē priekšstatīti gan kā svešais, gan arī kā bīstamā, dziļā¹⁷⁴ telpa. Piemēram, dzelme vai akacis rada mājas nemājīgajam, trauksmi – sākot jau no teju neizzināmajām ūdens dzīvības formām, līdz monstrozajām un mītiskajām būtnēm. Kā norāda posthumānisma filosofe Steisija Alaimo (Alaimo), arī skaidrojumi par dziļūdens dzīvniekiem, piemēram, medūzām, plašākai sabiedrībai nereti ietver tādus raksturojumus kā monstrozais, dīvainais, pārpasaulīgais vai svešais, norādot uz konkrēto dzīvības formu neiederēšanos pašreizējās, saprātīgās pasaules kārtībā.¹⁷⁵ Vietā pieminēt kaut vai padomju laika Latvijā vērstās kampaņas pret purva “mošķiem”, t. i. odiem.¹⁷⁶ Tā kā attieksmes pret ainavu kā jēmateriālu ļāva izturēties nekritiski, dabas izprane gāja roku rokā ar purvu aizbēršanu, piemēram, ar naftu lai atbrīvotos no muogēnism un kancerogēnajiem purva kukaiņiem.

¹⁷¹ Latviešu folklorā lietuvēns ir mitoloģiska būtne, arī noslīkušo gari, kas, īpaši naktīs, moka un žņaudz cilvēkus, izjauc cilvēka iestrādāto saimniecisko kārtību. **Ķencis T.** latviešu mitoloģija // *Nacionālā enciklopēcija* <https://enciklopedija.lv/skirklis/242766-latvie%C5%A1u-mitolo%C4%A3ija> [20.02.2025.] (Skat. 20.05.2026.)

¹⁷² **Strang V.** *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023. p. 26.

¹⁷³ **Chen C.** Mapping Waters: Thinking with Watery Places // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 278.

¹⁷⁴ Ne velti iespējams vilkt paralēles starp teicienu “dziļākās beiles” un telpisku iztēlošanos, kurā dziļums ir tas, kas nes svešo.

¹⁷⁵ **Alaimo S.** Jellyfish Science, Jellyfish Aesthetics: Posthuman Reconfigurations of the Sensible // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 157.

¹⁷⁶ Plakāts “Kā iznīcināt odus”. Mākslinieks nav zināms. Krievijas SFRP: Krievijas dienvidaustrumu Veselības tautas komisariāta izpildkomiteja. 20. gs. 20. gadi. PSMVM krājums: 2609/1 Z. vai Plakāts Nr. 3 “Обезвреживает места выплода комаров” (Neitralizējiet odu perēkļus) no četru plakātu sērijas “Предупредим заболевания малярией” (Novērsīsim saslimšanu ar malāriju). Autori: A. D. Polumordvinovs, V. A. Nabokovs. Mākslinieki O. A. Dmitrijevs, V. V. Daņilova. Maskava: Pšrs Veselības Aizsardzības ministrijas Centrālās Sanitārās izglītības zinātniski pētnieciskais institūts, 1953. PSMVM krājums: 2868/1 Z.

Pats monstrozais arī ūdeņu gadījumā raksturojams kā tas, kas spējīgs mainīt formu un izpausties dažādās skalās, tādējādi vairumā kultūru atklājot “ontoloģisku transgresiju”¹⁷⁷, jeb iemieso tālumā mītošā uzmācīgu neviennozīmību aiz cilvēciskās kontroles un zināmā robežām. Piemēram, šāda reprezentācija vēsturiski iezīmē monstrozo figūru veidošanos, saistot dažādus izkropļotus tēlus ar pūstošo un gļotaino purva ūdeni. Filosofo Jūdžīns Tekers (Thacker) norāda, ka gļotainais un monstrozais savstarpēji savienojas¹⁷⁸: gļotas liecina par monstrozā klātbūtni, bet arī pieķeras pašam briesmonim un veido to abjektīvu¹⁷⁹ un atbaidošu. Tas pārkāpj “iekšienes-ārienes”, tā pat kā “mēs-viņi” nošķirumu, kas konceptuāli gļotaino briesmoni un purvu novieto zināmās kategorizācijas viduspunktā, padarot to neērtu un potenciāli rīcībspējīgu veidā, pret kuru nevaram paredzami aizsargāties. Līdzīgi arī, piemēram, purva gāzes un miglu virs tā kā fizisku un mentālu kaitniecību nesošus ļaundabīgos ūdens garaiņus, melanholiskus purva garus.¹⁸⁰ Iztēle tiek paplašināta no purvu kā mājvietas briesmoniēm līdz purva ķermeņa briesmīgumam kā tādām.¹⁸¹ Tā ir aina, kurā, pretēji sabiedriskajai kārtībai, monstrozā purva dabā ir būt neviennozīmīgam, reizē vairojot briesmīgo dzīvību un nāves briesmas vēlamajam, īsti neietilpstot ne “šeit”, ne “tur”, ne arī pilnīgi “ārpus”¹⁸². Drīzāk, analizējot Lavkrafta stāstus, Tekers uzrāda kā monstrozitāte atklājas tuvumā (ģotās un miglā¹⁸³), atgādinot par pasauli kas, ir apslēpta netālu, taču neliekas par mums ne zinīs. Tā ir rīcībspējīga savā vienaldzībā, kas izraisa mūsos šausmas. Tādējādi arī ūdens tiek figurēts to kā baisais svešinieks, jo pilnīgā vienaldzībā¹⁸⁴ pret cilvēcisko skaidri piesaka kārtību ar kuru mums nav nekādas darīšanas; tā ir jēgpilna, bet bezjēdzīga un līdzās fiziskajam piesārņojumam, slimībai, vai pat nāvei uztur šausmas, nemājīgo (uncanny), melanholisko kā monstrozā identifikatorus, kurus neesam spējīgi izprast.

Lai mēģinātu tikt galā ar šādu šausmu vienaldzību, papildus srgājošās infrastruktūras izveidei, kas šo monstrozo svešo notur ārpus, dažādu skalu monstrozā ūdens ielaušanās risks paredz svešo sistematizēšanu, nosakot to, kuram ļauts būt ar distanci un no kura aktīvi jāaizsargājas ar ne

¹⁷⁷ **Strang V.** *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023. p. 27.

¹⁷⁸ **Thacker E.** *In the Dust of This Planet: Horror of Philosophy, Vol. 1*. Winchester, UK: Zero Books, 2011. p. 76.

¹⁷⁹ Abjekta jēdzienu ielieš filosofe Jūlia Kristeva norādot uz lietas vai procesa afektīvu izstumsanu no paša vai vēlamās vides, tā dēļ, ka tas neiederas vai pārkāpj ērto es-pats (un līdzīgi nošķirtos sabiedrība-daba binaritāti) dualistiskajā nošķirumā. **Kristeva J.** *Powers of Horror: An Essay on Abjection, translated by Leon Roudiez*. New York: Columbia University Press, 1982. pp. 4., 13.

¹⁸⁰ **Giblett R.** *Postmodern Wetlands; Culture, History, Ecology*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 1996. p. 161.

¹⁸¹ *Ibid.* p. 186.

¹⁸² **Thacker E.** *In the Dust of This Planet: Horror of Philosophy, Vol. 1*. Winchester, UK: Zero Books, 2011. p. 71.

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ *Ibid.* p. 30., 125.

tikai tehnoloģiskiem, bet arī leģislatīviem un sociāliem mehānismiem. Vadoties pēc Gibleta, briesmoņu taksonomizēšana kļūst par vienu no kontroles un pārvaldniecības rīkiem.¹⁸⁵ Paralēli dabas vēsturiskai taksonomijai, baisais un monstrozais paredz sagrozītu attēlojumu, patoloģiski izstatoties ārpus tās kārtības, kas uzskatīta par “normālajiem” dabas procesiem.¹⁸⁶ Jāuzsver, ka monstrozitāte tā ietvarā ir tikusi tostarp dabiskota, attiecinot priekšstatus uz “dabas kļūdām”, nevis pārdabisko. Turklāt, līdzās medikalizācijas un zinātnes natarīviem, izpratne par dūkstis citādības vēlamajām vai nevēlamajām īpašībām laika gaitā ir attīstījusies savījumā ar priekšstatiem par trauslo.

Tas uzrāda ambivalentu cilvēka dispoizciju ar līdzīgu vienpusēju rīcībspēju: mēs ne tikai varam vai varam mēģināt “izlabot” dažas kļūdas (kā odu gadījumā), gan arī aizsargāt jokainos citus, trauslo purva un diļūdēns radību. Tādējādi romantizētās baismu attieksmes tiek savītas ar zinātnes un bioloģijas atklājumiem par biodaudzveidību un dziļi kā dzīvības formu nesējiem, kā tas atklājās iepriekš. Tomēr purva zinātniskošana nepagē, ka esam atbrīvojušies no monstrozā. Tas drīzāk vēl jo vairāk izslēdz idejas par vienaldzīgo kārtīgu no mūsdienu artikulācijas. Tomēr baismais vēl joprojām atklājas ikdienišķajos tumšajos stūros, paša ķermeņu radītajās gļotās, u.c., tieši tāpēc, ka nezinām ko līdz galam ar šādu neēro un abjektīvo parādību iesākt, proti, kā veidot attiecības ar to, kas ir rīcībspējīgs, bet pretrunā ar zināmo pasaules kārtību. Strangas vārdiem, “[a]tklājot potenciālo haosu, kas apdraud sociālo materiālo pasaulu stabilitāti, tie [monstri] nes uguni un plūdus, un tiem bieži vien ir žokļi un zobi, kas atspoguļo to spēju norīt un sagremot.”¹⁸⁷ Autores teiktajā atklājas priekšstats, kurš pagē mazināt vai noliegt nekārtīgo ūdeņu rīcībspēju, balsoties priekšstatā par svešā naidīgumu, un bailes, kad monstrozais jau fiziski atstāj savu vietu un, pārkāpjot sabiedrisko, kļūst pārmērīgs.

Ar to iezīmējas pāreja uz otro fokusa punktu, proti, brīdī, kad sašķobās priekšstati par kārtīgā un nekārtīgā nošķīrumu un atklājas svešo un neviennozīmīgo ūdeņu pārmērīgums. Traucējošas uzbāšanās risks, vadoties pēc Ahmedas, paredz ne tikai bailes par pašu dzīvības vai identitātes, tostarp sociālā statusa, apdraudējumu, bet arī savij vēlmi nosargāt savu telpu un

¹⁸⁵ Giblett R. *Postmodern Wetlands; Culture, History, Ecology*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 1996. pp. 195., 196.

¹⁸⁶ Montaigne, M. Of a monstrous Childe. // Transl. J. Florio. *HyperEssays.net*. <https://hyperessays.net/florio/book/II/chapter/30/> [01.05. 2024.] (Skat. 07.05.2026)

¹⁸⁷ Strang V. *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023. p. 26. p. 27.

īpašumu.¹⁸⁸ Kad ūdens no tam iedomātās vietas nelūgts pārkāpj drošo māju robežas, tas rada trauksmi, savietojot priekšstatus gan par iekrāsoto svešinieku, gan kā monstrozitātes nevietu nesošo mediju, kas izjauks ierasto telpas izkārtojumu, nerēķinoties ar mums. Tā kā pašu kārtība tikusi veidota mērķtiecīgi droša, tad briesmas, kas asociatīvi saistītas ar svešā ielaušanās risku, atklāj svešā atrašanos “nevietā” kā mērķtiecīguma trūkumu, un iepriekš minēto vienaldzību pret kārtību, kurā tas ir ielauzies.¹⁸⁹ Mērķtiecīguma trūkums ieskatīts, piemēram, plūdos, lietavās, sniegputeņos, arī aizdambēšanās un pārplūšanas gadījumā iegūst negatīvu asociāciju, jebkādu svešo ūdeņu ieplūšanas iemeslu skaidrojot kā aizdomīgu vai ļaunprātīgu. Tā kontekstā iederīgi atgādināt, ka uzturot bailpilnu attieksmi pret nekārtību, īpaši ūdens gadījumā, materialitātes rīcībspējas noliegšana tikai palielina tai pievēršamās uzmanības daudzumu – nekārtība kā nepakļaušanās artefaktiem iesavinās līdz ar nemanāmiem erozijas, izgraušanas vai aizskalošanas procesiem. Jo īpaši šo uzmanību piesaista netīrais ūdens brīžos, kad notiek tieša saskarsme ar ambivalento (kas nereti ietver arī anomālo) ūdens materialitāti, un tā neparedzami pārtrauc ikdienas rutinizēto kārtību. Šādu ūdens pārmērīgu pietuvošanos raksturošu trīs savstarpēji plūdeni saistītos veidos.

Pirmkārt, svešais ūdens var “maskēties” caurspīdīgumā. Pamanīts to paša mājās iezīmējas nodevībapašu kārtības ietvaros, kas ļāvusi svešajam “izlikties” par savējo un pārkāpt, destabilizēt identitāti balstošo zināšanu sistēmu.¹⁹⁰ Jo īpaši satraucoši modernā ūdens kontekstā abstrahētā un nemanāmi monstrozā ūdens “mānīgās” materialitātes dēļ, rodas nolasīšanas krīze, kad caurspīdīgajā ūdenī iepreinaš, piemēram veselībai bīstama baktērija. Tad ahmedas vārdiem rodas “krīze, kas svārstās starp jau pieņemtu tēlu un tēlu, kas vēl ir jāpieņem,”¹⁹¹ nevietā atklājot moderno ūdeni, kurš saaužas ar monstrozo un rada trauksmi nespējā izšķirt dziedējošo no ļaunprātīgā. Iztēle paredz, ka svešais neuzkrītoši iezadziēs vai kļūdas pēc iekļauts kārtībā, izslēdzot vai noklusinot iespēju, ka briesmas un ļaunprātība varētu nākt no “savējā” un varmāka jau no sākta gala iesaistījies ikdienišķās vides tapšanā. Tiek uzturēta šķietamība, kurā, lai parādītos briesmas, svešā figūra jāpamana tuvumā. Tas ne tikai rada priekšstatu, ka drošajā vidē varmāka neparādīsies starp

¹⁸⁸ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 27.

¹⁸⁹ *Ibid.* p. 31.

¹⁹⁰ Jānorāda, ka Ahmeda par izlikšanos vairāk runā gadījumā, kad savējais izliekas par svešo, nevis, kad svešais – par savējo. Lai gan tas ļauj neproblemātiski izvairīties no svešā pārstāvniecības, tādējādi izvairoties no kolonizējošas loģikas, autore uzsver, ka briesmu reducēšana distancēta svešā tēlojumā, līdzās reducē arī potenciālo vardarbību kā ārkārtēju notikumu. Tādējādi tiek noklusināta vardarbības formēšanās gaita mijietiecībās ar savējiem. Tomēr jautājums par vilšanās un vardarbības pieredzi mijietiecībās netiek izsmelts. Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. pp. 39., 125.

¹⁹¹ *Ibid.* p. 128.

savējiem, turklāt ļauj nemanīt, ka svešais jau (re- un de-) formē mijattiecību dalībniekus, nemitīgi pludinot drošā robežas.

Otrkārt, uzskatāmi svešais ūdens tiek sastapts lielāku vai mazāku tehnoloģisko ķibeļu iespaidā: precīzāk, kad tas tiek atpazīts nevietā. Jau minētās tualetes applūšanas gadījumā ūdens ir izšķīdinājis netīrumus un tā ķermenis ir iekrāsots, neviendabīga šķidruma. Fekāliju, urīna un citu ģotaino ķermeņu iekrāsots, smakojošs un svešs ūdens aizdambēšanās gadījumā atgādina par abjektīvās monstrozitātes vienaldzīgo, bet baidīgo rīcībaspēju. Kā norāda socioloģe G. Hokinsa, šāda konfrontācija dominējošo ģeoloģiju un zināšanu rezultātā pagēr atgriezt vēlamo kārtību, izslēdzot ūdeni bīstamajā, neviennozīmības vietā, piemēram, upēs un okānos.¹⁹² Šāda iztēle skaidri kontrastē un apdraud zilo vai caurspīdīgo tāpat kā tekošo ūdeni, kurru uztur kārtībāpolitizētā un ekonomizētā vara, attiecīgi arī “lai nostiprinātu valsts tiesības veikt attīrīšanu, sūdi¹⁹³ bija jāizslēdz no oficiālās varas.”¹⁹⁴ Arī individualizētās kapitālistiskās sabiedrības ietvaros tas pagēr skaidru nošķirumu starp tiem, kas ir un tiem kas nav spējīgi tikt galā ar sūdiem, precīzāk, tiem, kas var un, kas nevar to atļauties. Riebums tiek predicēts uz svešā, fekāliju iekrāsotā tuvumu¹⁹⁵ (gan tā, kas nāk no klozetpoda, gan tā, kas sastopams uz ielas) un pagēr ieturēt, vai mēģināt pēc iespējas labāk uzturēt distanci (arī no paša sataisītajiem sūdiem). Proti, kā raksta autore: “Svarīgi ir tas, lai plūsmas tiktu saglabātas, lai mūsu vannas istaba darbotos, lai pasargātu mūs no saskares ar mūsu atkritumiem, lai netiktu apdraudētas noteiktas ētiskās un estētiskās jūtas, kas ir pamatā attīrītā, privātās “es” veidošanai.”¹⁹⁶ Rezultātā, kad uzbāzīgo ūdeni ir grūtības vai nevar aizskatīt pavisam, svešais priekšstatīts eksistenciālā nevietā, “dabiskās” tīrības ideāliem neatbilstošs un netīrs. Aizdambēšanās gadījumā tam trūkst savas īstās vietas, savietojot abas nevietā (out of place) sastaptās metrialitātes nozīmes.

Līdzīgi var konceptualizēt ūdens pārmērību arī plašākā mērogā, kad svešais ūdens pārkāpj robežas. Treškārt, var norādīt uz dabas katastrofu ietekmi – ūdens pārlūšana kā lietavas un plūdi tiešā veidā appludina mājas, dārzus, sniegputeņi rada haosu kā urbānajā, tā starppilsētu satiksmē, palu laiks iznes no karstiem upes. Piemēram, kušanas un applūšanas procesus kā ūdeni nevietā

¹⁹² **Hawkins G.** *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Sydney: University of New South Wales Press Ltd. 2006. p. 49.

¹⁹³ Šajā gadījumā tulkoju “shit” kā “sūdus” to dubultās nozīmes dēļ. Proti, ar sūdiem saprotami ne tika ķermeniskie izkārnījumi, bet arī sarunvalodā apzīmētās nepatīkšanas un ķibeles.

¹⁹⁴ **Hawkins G.** *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Sydney: University of New South Wales Press Ltd. 2006. p. 52.

¹⁹⁵ *Ibid.* p. 57.

¹⁹⁶ *Ibid.* p. 61.

apraksta antropoloģe Simene Hove, norādot, ka tie vairāk kā iepriekš sagādā raizes antropocēna spiedīgajos apstākļos. Sasilstošā klimata un plūdu seks klātesošas vairumā pasaules krastu, tiek izjustas dažādi, īpaši saasināti vietās, kas neatbilst “vidējā” zinātniskās reprezentācijas un aprēķina rādītājiem. Tā vietā Hove norāda, ka “atšķirībā no līnijām kartēs, planētu ūdens plūsma neatbilst vienkāršam ceļam,”¹⁹⁷ bezmērķīgi, tātad baisi, pārpludinot tiešā un pārnestā nozīmē uztvertos priekšstatus krasta robežu rigīdumu un uzrādot plūstamības neatbilstību lineārajiem principiem, kurus pagēr hidroloģiskais cikls.

Līdzās komercializētajiem dzeramā ūdens tīrības mehānismiem, jāpievērš uzmanība ūdens materialitātes kontroles rīkiem kas uztur pašu drošībā, piemēram caur krastu nostiprināšanas, upju taisnošanas, kanālu un notekcauru ierīkošanas, apūdeņošanas, nosusināšanas un masīvo dambju, hidro-elektrostaciju¹⁹⁸ izbūves projektiem un to tehnoloģiskās apkopes tīkliem. Plašā mērogā iespējams novērot kā mehānismi ikdienišķi iestata konkrētas varas hierarhijas gan pret cilvēku, gan ne-cilvēku citiem konkrētu aģentu vajadzību, tostarp arī savējo drošības vajadzību, apmierināšanai. Tās reizē norāda uz trauksmi un vilšanos pašu kārtības mehānismu nespēju pārmērību noturēt ārpusē. Piemēram, plūdi, kas izriet no lielo dambju pārrāvumiem¹⁹⁹, vai kanālu, apūdeņošanas ūdensceļu un notekūdens attīrīšanas iekārtu aizdambēšanās, kuru iespaidā “purvi atdzima tieši tajā tehnoloģijā, kas bija paredzēta to iznīcināšanai,”²⁰⁰ kā par Franču kolonijām Ziemeļāfrika raksta vēsturnieks Samuels Tempe. Secīgi, abstrahētā veidā ieviestie kontroles mehānismi pagēr, kā nodāda Stranga, “baiļu pilnu cīņu par kontroli”²⁰¹, kas uzrāda veco baiļu jaunu manifestāciju, kas izriet no pasaules zinātniskas atburšanas tendencēm.

¹⁹⁷ **Howe C.** From Ice to Inundation. // **Lacy M.** et. al. (Eds.) *More City than Water: A Houston Flood Atlas*. University of Texas Press, 2022. p. 251.

¹⁹⁸ Jānorāda, ka hidrosociālo mijattiecību pētniecībā svarīgu lomu ieņem ūdens un enerģijas, elektrības sasaiste kā politiski ne-neitrāls faktors, kas ietekmē moderno dzīvoti ikdienu. Piemēram, skatīt. koloniālisma kontekstā **Haiven M.** The Dammed of the Earth // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 214. vai saistībā ar feminisma analīzi **Gaard G.** Women, Water and Energy // *Organization and Environment*. 2001. No 14 (2). p. 167. Latvijas kontekstā ar HES pētniecību nodarbojas Ainārs Kamoliņš un Andrejs Balodis, sk. **Rumpe L.** Ekspedīcija HES. Pirmā daļa // *Creative Museum*. <https://www.creativemuseum.lv/lv/raksti/dienasgramata/liene-rumpe-ekspedīcija-hes-pirma-dala> [26.08.2025.] (Skat. 04.05.2026.)

¹⁹⁹ **Haiven M.** The Dammed of the Earth // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. pp. 224., 226.

²⁰⁰ **Temple S.** Unruly Marshes: Obstacles or Agents of Empire in French North Africa? // **Siddhartha K., Pastor C. L., Temple S.** (Eds.) *Unruly Environments, RCC Perspectives*. 2015. No. 3. p. 14.

²⁰¹ **Strang V.** Conceptual Relations: Water, Ideologies, and Theoretical Subversions // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 194.

Protams, uzrādot šos trīs piemērus, nevēlos apgalvot, ka trauksme un bailes, kas rodas no ūdeņu pārmērības būtu nepamatotas. Proti, runa nav par to, ka neeksistē beisais, drīzāk tendenci, kurā caur sadzīves mehānismiem cenšamies tikt galā ar šķietamo vienaldzību pret cilvēka kārtību, to dara pēc kontroles, izslēgšanas un noliegšanas principiem. Tādējādi vēlos norādīt uz piepūli, kas tiek izdarīta baisā svešinieka izslēgšanā ārpus “drošās” vides un artikulācijas robežām, it kā mēģinot izslēgt vai aizmirst par svešā spēju mūs ietekmēt. Tomēr, kā centos uzrādīt šajā apakšnodaļā, svešie ūdeņi, gļotas un sūdi arvien sevi piesaka negaidītos un atkārtotos veidos, kas drīzāk tikai palielina trauksmi, norādot uz robežu stiprināšanas spriedzi un vardarbību, kas rodas no pieķeršanās priekšstatiem par tīrības un kārtības mehānismu stabilitāti. Tas ļauj uzdot jautājumus par to kāpēc vēl aizvien turamies pie abstrahējošiem kontroles stratēģijām, un vai tas ir labākais veids, kā vediot mijattiecības ar ūdens materialitātes citādību?

Kopsavēlot, ūdeņu materialitāte kā medijs, kurā cilvēks nav spējīgs ilgi nepastarpināti eksistēt, ļauj iztaujāt ģeoloģisko lauku, kas neteti pasniegts kā vienāršas es-cits attiecības starp konkrētām, skaidri noteiktām identitātēm. Tomēr domājot līdzās modernā vai svešā ūdens figūrām, iespējams izvērst mijattiecību dalīnieku raksturojumu kā vietu daudzslāņainam mītisko un faktuālo stāstu un nozīmju tīklojumam. Tie attiecas gan pret ūdeni kā svešo vai vieliski abstrahēto tēlu, gan ūdeņaino visi, kas atklājas pasaulē, kā baisa, bīstama, neparedzama, iesavinot rigīdu iztēli par nevēlamo, ieņemot vēlamajam (un vēlams arī attīrītajam) – instrumentalizētajam un pieradinātajam – H₂O. Piemēram, trauksme, kas rodas neviennozīmīgo ūdeņu tuvumā, sevišķi peldsezona laikā ņemot vērā Latvijā skaudro slīkšanas statistikas kontekstu²⁰² vai arvien pieaugošo vērtu un plūdu apmēru²⁰³, tiešā veidā attiecas uz paša drošības uzturēšanas mehānismiem, kas izkārtoti pasauli caur kopīgām zināšanām un praksēm. Šī drošība, t.i. prasmīgais, peldēt gatavais ķermenis un drošā, sausā telpa, skatāma gan saistībā ar dzīvības draudiem, gan dažādiem plūdeniem priekšstatiem par nevietā sastapto nekārtību (kā netīrību, eksistenciālu nestabilitāti vai “pareizās” vietas trūkumu), ieņemot sociālajai kārtībai un paša “tīrajam” ķermenim, pēc kuras tiek praktizēta sadzīve mijattiecībās ar citādo, veidojot pasauli mājīgu.

²⁰² Skat. <https://www.spkc.gov.lv/lv/nosliksana>

²⁰³ Par aptuvenu zaudējumu aprēķinu skat. **Ozoliņa V., Petrovska K.** Plūdi un vētras Latvijā: skats pagātnē un nākotnē // *Marko ekonomika*. <https://www.makroekonomika.lv/raksti/pludi-un-vetras-latvija-skats-pagatne-un-nakotne> [21.12.2022.] (Skat.

02.05.2026.) vai par nākotnes prognozēm **Vousdoukas, M.I., Voukouvalas, E., Annunziato, A.** et al. Projections of extreme storm surge levels along Europe // *Clim Dynamics* 2016. No 47. 3171–3190.

Secīgi jautājums par bīstamību, kā norāda Sauka, jāskata līdzās kultūras priekšstatiem par dabas rīcībspēju,²⁰⁴ kas saistās ar rigīdu dabiskuma kategorizāciju pēc bināro opozitāšu principiem. Tādējādi rodas stingri sabiedrības tīrības un stabilitātes priekšstati, iepretim kuriem atpazītais svešais ūdens jāpakļauj vai nu kā objektificēts instruments, vai eksotizēts kā ne-savējais. Zināmā mērā tiek noklusēta kā pašsaprotama arī pašu paļaušanās uz ūdeni kā citādo, pieklusinot vai noliedzot ūdens aģentīvās spējas, kā arī aizmirstot, ka piesārņotā ūdenstilpne ārpus pilsētas var tiešā veidā kaitēt pašu stabilajam stāvoklim. Turpretī neviennozīmīgais, kas ne vienmēr gludi salāgojas ar kādu no konkrētajām pusēm, drīzāk ambivalenti ievietojas “pa vidu”, rada trauksmi un tiek izslēgts no kopīgās artikulācijas. Radikāla aģences noliegšana, vai izslēgšana no kopīgās artikulācijas ļauj radikāli izklāut monstrozo, duļķauno vai gļotaino ūdeni, taču nemazina sastapšanās trauksmi. Tas drīzāk, liedz kultivēt ne-negatīvas un cienīpilnas prakses, kas ļautu ieklausīties un pieskaņoties kā citādības, tā pašu mainīgajām robežām.

Pēdīgi vēlreiz jāatgriežas pie idejas, ka dabiskā cita rīcībspējas noliegšana, kas pamato izslēgšanas vai pakļaušanas prakses, tikai vairo uzmanību, ko prasa šādi izslēgšanas mehānismi. Tie cilvēku novieto pozīcijā, no kuras nekārtīgais ūdens un sastapšanās ar to tiek uztvertas negatīvi. Ja pieņem, ka “tīkšana galā ar šādu neviennozīmību veido to, kā sabiedrība izkārtojas,”²⁰⁵ atklājas kā konceptuāla, tā materiāla spriedze priekšstatīt mijattiecības starp duālistiskajām pusēm kā divu dažādu t.i. antropocentrisku un vairāk-nekā-cilvēka kārtību salāgošanos, īpaši ja “rīcībspējīgā” puse vadās pēc rigīdi stabilos kārtības ideālos balstītas pasaules ainas. Tomēr, šī spriedze nav obligāta (vai “dabiska”) sastapšanās procesos. Gluži pretēji, tās rašanās pati par sevi atspoguļo modernitātes ģenealoģiju pretrunīgumu, kā arī no tās izrietošās problemātiskās sadzīves formas kā tiešu un nereti negatīvu ietekmi ūdens materialitātes tapšanai gan paša, mājokļa vai pilsētas ķermenī, gan citos ūdens ķermeņos tur ārā. Turpinot iztaujājot mijattiecības kā “nepārtrauktu vienošanos starp kārtību un nekārtību” iespējams nevis vienākārši uzrādīt nekārtības pozitīvo lomu sabiedrības struktūru nostabilizēšanā²⁰⁶, bet pārdomāt līdzšinējo konceptualizāciju caur

²⁰⁴ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*. <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

²⁰⁵ **Beinart W.** Reflecting on Unruliness // **Siddhartha K., Pastor C. L., Temple S. (Eds.)** *Unruly Environments, RCC Perspectives*. 2015. No. 3. pp. 69., 70.

²⁰⁶ Šādu pārmetumu var izdarīt Daglasas strukturāli antropolīgiskajiem secinājumiem. Proti, lai gan Daglasa norāda uz nekārtības pozitīvo traktējumu, kas “simbolizē gan briesmas, gan varu”, autore saista nekārtības radošumu primāri ar cilvēka rīcībspēju afirmējošo kārtības procesu. Sakot, ka nekārtības “veidošanas potenciāls ir nenoteikts” autore nevis norāda uz vairāk-nekā-cilvēku aģences potenciālu, bet drīzāk vedina domāt par radošuma veiksmīgu

kārtības/nekārtības nošķirumu kā nepietiekamu mijattiecību sarežģītības uzrādīšanā. Īpaši brīžos, kad nekārtība, destabilizējot kārtību, atklājas dažādo ūdeņu aģences radošajā lomā daudzšķautņainas sabiedrības organizēšanas un nozīmes tapšanas procesos. Šādām alternatīvām sadzīves formām pievērsos alternatīvajām stratēģijām.

realizēšanos, uzturot duālistisku es-cits nošķirumu. **Douglas M.** *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966. pp. 2., 95.

2. ALTERNATĪVĀS ĢENEALOĢIJA: CITS STARP CITIEM UN SASTAPŠANĀS PIEREDZE

Iepriekšējās nodaļas kontekstā jānorāda, ka, problematizējot moderno un orientāli baidīgo veidu kā domājam par ūdeni, netiecos noliegt ar kontroles stratēģijām savītās ģenealoģijas kā nepatiesas. Protams, apgalvojumi, ka ūdens ir H₂O vai, ka tas pasaulē kustas un plūst noteiktā veidā var būt patiesi,²⁰⁷ tomēr to piedēvēšana ūdens iedabai, dabisko konkrētu Rietumniecisku pasaules ainu. Vērts atgādināt, ka ūdens daudzveidīgā materialitāte, sastapta caur kārtojošām tehnoloģijām un izziņāta caur abstrahējošu epistemoloģisko aparātu, ļauj iztēlei par vienveidīgu vēlamu (kārtīgo) antropocēna ūdens kontūru,²⁰⁸ un noliedz visu, kas atklājas kā nevēlams (nekārtīgs). Tās veicinātās kontroles stratēģijas un citādības noliegšana, savukārt rezultējas nonivelētās mijattiecību formās ar dabisko citu, atzīstot tikai specifiskus gan cilvēka, gan ūdens pastāvēšanas veidus. Tātad, jau pēc pirmās nodaļas iespējams spriest, ka konkrēta sastapšanās, kas pieredzē agrāk vai vēlāk kļūst par ieradumu,²⁰⁹ tiecas iezīmēt robežas starp ķermeņiem. Tomēr jāabilst, ka robežas var tikt vilktas dažādi, turklāt ne tikai attiecībā “vienam pret otru”, bet arī “citam starp citiem”.

Šajā nodaļā, pievēršoties materiāli-diskursīviem mezglojumiem, sekoju jaunā materiālisma un hidrosociālo autoru aicinājumam vēlreiz pietuvināti vērst uzmanību ūdeņu materialitātei. Pretstatā iepriekšējai nodaļai, kurā dominējošās ūdens ģenealoģijas atklāja distanci veicinošas sadzīves formas, “izvirzīt priekšplānā ūdens materialitāti”²¹⁰ nozīmē ne tikai pievērsties pieredzei kā tiešam un ķermeniskam, bet arī nereflektētam attiecīgumam ar ūdens matēriju. Tas paredz jutīgumu pret kontētās situētības, t. i., telpiskā, laiciskā, kā arī sociāli un politiski caurstrāvētā novietojuma, veidojot ciešāku iesaisti²¹¹ ar pieredzē pieejamo materialitāti kā rīcībspējīgu konkrētajā situācijā. Kritiski paturot prātā arī zinātniski pamatotu skatījumu par noteiktu ūdens loģiku, tā fizikālajām kvalitātēm, un reizē norādot uz nepieciešamību akcentēt tuvu sasaisti ar ūdeņiem, kuru aģence nav līdz galam zināma vai paredzama, jautājums par situētu citādības

²⁰⁷ Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 18.

²⁰⁸ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 184.

²⁰⁹ Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 131.

²¹⁰ Rusca M., Browne A. L., Di Baldassarre G., Menga F. Pluralising the Materiality of Water // *EPE: Nature and Space – Water Matters*. 2024. p. 3

²¹¹ *Ibid.*

sastapšanu gūst komplicētu un šķietami paradoksālu iedabu. Kā iespējams domāt par sastapšanās pieredzi ar tādu matēriju, kas ir planetāri ierobežota un šķietami tāpatīga, tomēr neizsīkstoši materializēties atšķirīgā veidā teju neskaitāmi dažādās situācijās? Kāda iztēlošanās ļautu attīstīt tādu pasaules ainu, kas izdabātu mijattiecību sarežģītībai, kā arī praktiski veicinātu atbilstošas sadzīves formas?

Tiešs uzsvars uz cilvēka-dabas un vairāk-nekā-cilvēka citbūtņu mijattiecību sarežģītības un dinamiskuma aspektiem rodams Žila Delēza un Fēliksa Gvatori pētniecības līnijā sekojošo jauno materiālistu un feministiskās fenomenoloģijas idejās. Tās ļauj uzrādīt vēsturiski situētas, reizē inovatīvas alternatīvas gan materialitātes pieredzes conceptualizēšanā, gan neabstrahētas un nepastarpinātas saiknes veidošanā ar apkārtējā vidē esošajiem dabiskajiem citiem. Svarīgi norādīt, ka materialitātes pieredzes skaidrojumā Neimanis un Ahmeda balstās fenomenologa Morisa Merlo-Pontī idejās par vērstību pret pasaules citbūtnēm kā ķermeniski iemiesotu²¹². Filosofiem dzīvotā ķermeņa jeb miesas pieredze kalpo par savienojumu ar kopīgi apdzīvotu pasauli, kurā, kā atklāj Neimanis, apziņa ir vienmēr iemiesota. Savukārt, miesai piemīt zināma tieksme uz sakārtošanos, organizēšanos.²¹³ Caur to cilvēks spēj aptvert pasauli un ir orientēts²¹⁴ uz pasauli specifiskā veidā. Citējot Merlo-Pontī: “Dabai iekš mums jābūt kādās attiecībās ar Dabu ārpus mums; turklāt Dabu ārpus mums jāatklāj Dabai, kas esam mēs. [...] Mēs esam kādas dabas daļa [...] un no tā izriet, ka tieši no mums pašiem dzīvās būtnes un pat telpa runā uz mums.”²¹⁵ Šāda pieredze paredz arī paša plūdenās materialitātes sajūšanu kā to, kas mēs esam, nevis to, kas mums tikai pieder: kā reizē aptuveni saturētu miesas materializēšanos jūtošas ādas robežās²¹⁶ un to pārsniedzošu starp-iemiesotību,²¹⁷ kurā citāda var tikt dažādi pieredzēts (tostarp dzīvots) caur ķermeni.

²¹² Šeit jānorāda, ka runājot par miesu un ķermeni latviešu valodā rodas zināma jēdzieniska spriedze dažādo tradīciju iespaidā. Proti, lai gan, sekojot vācu fenomenoloģiskajai tradīcijai, latviski nostiprinājusies izpratne par jēdzienisku nošķirumu starp miesu (vācu val. *Leib*) kā jūtošo, subjektīvi pieredzošo un ķermeni (vācu val. *Körper*) ārēji, no malas novērojamu. (Vairāk skat. **Grīnfelde M.** Ķermenis un miesa // **Sīlis V., Neiders I.** (Red.) *Filosofiskā antropoloģija II*. Rīgas: Stradiņa Universitāte. 2018. 16. lpp.) Tomēr, vairumā anglofono jaunā materiālisma teoriju un feministiskajā fenomenoloģijā, runājot par iemiesoto pieredzi tiek lietots ķermeņa (angļu val. *body*) jēdziens, kā mēģinājums rast reizē novērojamu, kultūras prakšu iespaidotu, taču specifiski miesisku pieredzējumu. Maģistra darbā pieturos pie feministiskās fenomenoloģijas mēģinājuma, izmantot abās pieejās rodamās idejas, un ar ķermeņa pieredzi apzīmēt iemiesoto pieredzi, pēc vajadzības precizējot un uzsverot miesiskos vai sociālos aspektus.

²¹³ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 48.

²¹⁴ **Ahmed S.** *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 110.

²¹⁵ **Merleau-Ponty M.** *Nature: Course Notes from the College de France*. Trans. **R. Vallier**, Evanston: Northwestern University Press, 2003. p. 206.

²¹⁶ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 45.

²¹⁷ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. pp. 48., 48.

Šāda pieceja iezīmē divas būtiskas atšķirības no dominējošās mijattiecību iztēles. Pirmkārt, tā paredz būšanas formu, nevis esošā meklējumu, skatot ķermeņus pēc to spējas darīt vai reaģēt nevis pēc tā, kas tie stingrā nozīmē ir.²¹⁸ Procesuāla domāšana ļauj apiet rigidi iztēlotus, apgaismīgas individuālistiskā balstītus stingri nošķirtos ķermeņus, kas nepieciešami, lai varētu fiksēt sastapšanās procesu.²¹⁹ Drīzāk pievēršoties attiecīgumam kā radošam procesam, cilvēka un ūdens ķermeņi atklājas kustībā – vienmēr topoši mijattiecību iespaidā. Tāpēc, otrkārt, tas ir mēģinājums decentralizēt un izkliedēt aģenci jeb rīcībspēju – palūkoties uz ūdens spēju būt par dinamisku mijattiecību dalībnieku, un jēgpilni piedalīties nozīmes, individualizācijas jeb mijattiecību dalībnieku identitātes tapšanas un kopīgas materiālās pasaules ainas veidošanas procesos.fff

Astrīda Neimanis, pievēršoties ūdens rīcībspējas loģikai, piemēram, izvirza pagaidu taksonomiju²²⁰, kas ļautu konceptualizēt provizoriskos veidus, kā udeņainie ķermeņi, tostarp cilvēku ķermeņi, izkārtos un kļūst saprotami mijattiecībās. Tajā ietilpst seši ūdens kustības un pastāvēšanas modi: 1) gestācija: dzīvību dodoša vide daudzējādājam, kas izaicina heteronormatīvās vairošanās, kā arī pasivitātes un aktivitātes dualitāti; 2) izšķīdināšana: destruktīvā komponente, kas izšķīdina materialitāti, aizskalo un sapludina; 3) komunikācija: ūdens kā medijs savieno dažādus ķermeņus, (ne)plānoti nes labas vai sliktas ziņas (tostarp piesārņojumu); 4) atšķiršana: ūdens materializācija vienmēr jaunās formās, kas ļauj pamanīt tā daudzveidīgos ritmus un izpausmes; 5) arhivēšana: ūdens kā spēja saglabāt un acerēties gan gultnē nogrimušo, gan par to stāstītos stāstus; 6) neizzināmība: spēja izsprukt no kontroles, tostarp cilvēciskās vēlmes kontrolēt, kā arī uzturēt stabilu identitāti caur teorētisko zināšanu aparātu.²²¹ Protams, lai gan kategorijas kā pagaidu fiksācijas punkti ir mainīgas, tās pastāv savstarpējā dinamikā un bieži vien pamato specifiskus procesus. Šīs nodaļas ieceres kontekstā pietuvinātāk piedāvāju pievērsties vienai – atšķiršanas hidroloģikai. Tā kalpo par centrālo pavedienu iztēlē par daudzveidīgas udeņainās citādības sastapšanas pieredzi, tādējādi ļaujot izvairīties no izslēdzošas un vienkāršojošas citādošanas. Runājot par dažādiem atšķirīgi situētiem udeņiem (daudzskaitlī), būtu iespējams niansētāk skatīt mijattiecības, atšifrējot vispārīgo un abstrakto “plūstamības” īpašību, kas piedēvēta limitētā ūdens

²¹⁸ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 45.

²¹⁹ *Ibid.* p. 34.

²²⁰ Neimanis A. Thinking With Water: An Aqueous Imaginary and an Epistemology of Unknowability // Talk given at *Entanglements of New Materialisms*, Linköping, 25., 26 May 2012. p. 4n10 .<https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/1906530/29d7f149a8903b0fab4c7580a6461130.pdf?1521279845> (Skat.23.05.2026)

²²¹ Neimanis A. Feminist Subjectivity, Watered // *Feminist Review*. 2013 No 103. pp. 30 – 32.

baseinam planetārā mērogā. Kā ilustrē Makleolds: “Ūdens tualetes podā, lai gan, protams, atšķirīgs no meža avota ūdens, ir līdztekus lubricējis kailgliemežu un jūras sūkļu kopošanos un kā asaras kritis uz mirušo sejām.”²²² Turklā, tas ļautu atklāt arī citus, tostarp Neimanis piedāvātos, ūdens un cilvēka savstarpējās būšanas modus iekš praktiskām un arī citkārt domesticētajām sadzīves formām, atkarībā no konkrētās iztēles, kas ietērpj mijattiecību procesus.

Turpmākajās apakšnodaļās piedāvāju mijattiecību daudzveidību priekšstatīt līdzās Delēziskā sakārtojuma (franču val. *agencement*, angļiski tulkots kā *assemblage*) nojēgumam. Ta kalpo kā rīks dominējošo kārtības un nekārtības dualitātes destabilizācijai, caur kuru raksturotā sastapšanās pieredze iezīmē mainīgas robežas starp dažādiem ūdeņainiem ķermeņiem. Pirmajā apakšnodaļā skaidrošu sakārtojuma jēdzienu kā alternatīvu priekšstatīšanas rīku daudzējādā ūdens atšķiršanas un mijattiecību loģikai. Otrajā pievērsīšos Neimanis piedāvātajai ūdens ķermeņu figūrai līdzās sakārtojuma konceptam, atsedzot ģeoloģijas, kas uzrāda paša mainīgās robežas un dzīvoto ķermeni kā ūdeņainu. Argumentēšu, ka tajā ietvertie priekšstati par taktilu porainību un afektīvu savstarpējību ļauj uzrādīt posthumānā iemiesotībā balstītas sadzīves formas. Trešajā, analizējot sakārtojuma teritoriālos aspektus, uzrādīšu alternatīvu pasaules ainas figurāciju, kura ļautu iestatīties starp. Proti, tā vietā, lai no centra skatītu citu pret tā fonu, skatīt dažādos ūdeņus rizomātiski – tīklojumā, kurā cits dinamiski un brīžiem neparedzami iestatīts starp citiem.

2.1. Sakārtojuma nojēgums

Kā atbildi jautājumam “kas ir sakārtojums?” prelimināru, taču kodolīgu definīciju (kas pati atgādina sakārtojuma formu) sarunu grāmatā *Dialogi* ar franču žurnālisti Klēru Parnetu sniedz filsofs Žils Delēzs. Proti, “[t]as ir daudzējādais, kas sastāv no vairākiem heterogēniem elementiem un kas veido starp tiem saiknes, šķērsojot laikmetus, dzimumus un varas periodus – atšķirīgas dabas. Tādējādi sakārtojuma vienīgais kopsaucējs ir kopīga funkcionēšana: tā ir simbioze, “simpātija”. Radniecības saites nav tās, kas ir svarīgas, bet gan alianses, sakausējumi; tās nav pētniecības, izcelsmes līnijas, bet gan lipīgas slimības, epidēmijas, vējš,”²²³ Pirms mēģinu iezīmēt ūdeņaino mijattiecību konceptualizāciju līdzās sakārtojuma nojēgumam jāatgādina – ja vēlamies

²²² MacLeod J. *Water and the Material Imagination* // Chen C., MacLeod J., Neimanis A. (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 54.

²²³ Deleuze G., Parnet C. *Dialogues II*, Transl. H. Tomlinson, B. Habberjam. London: Athlone Press, 1987. p. 69.

veidot daudzpusīgākas sadzīvošanas prakses, pirmajā nodaļā uzrādītā dzīvē spriedze starp duālistisko “kārtības un nekārtības” nošķirumu pagēr paplašināt veidu kā priekšstatam cilvēka-ūdens sastapšanās pieredzi un mijattiecības kopumā. Šādas ontoloģijas eksplozija²²⁴ (kā to nosauc Neimanis) paredz domāt līdzās pavisam citādiem procesuāliem un rizomātiskiem, dzīvotajiem konceptiem.

Delēza un Gvatari filosofija, kurā sakņojas sakārtojuma nojēgums, ne tikai piedāvā jaunus domāšanas veidus, bet arī tekstuāli veido rizomātisku konceptu tīklojumu – pretstatā struktūrai, kas paredzētu skaidru pozicionēšanos, kā konkrēta koka sakņu sistēmu, rizomātiskais satur līnijas – vairākus vienlaicīgus sektorus, caur kuriem atklājas realitāte. Lai paskaidrotu sakārtojuma nojēgumu, šādu domāšanu vēlos attīstīt no konkrētas loģikas, uz kuru norāda daudzējādības (multiplicity) nojēgums. Tas attiecas ne tikai uz daudzējādo ūdeni, bet arī ķermeņiem un konceptiem, un ģeogrāfiskām un vēsturiskām līnijām, un to vēl nerealizētajiem pastāvēšanas modiēm, un...un...un... Ar tālejošām iestrādnēm jaunajā materiālismā, u.c. autoru pētniecības līnijā, veids kā domāt daudzējādību asprātīgi netiek attiecināts uz elementu skaitu vai to virknējumu grupām. Tā vietā daudzo nosaka un veido “un” – potenciāli bezgalīgi “un” kā ritmiska stostīšanās, kas vienmēr ievietojas pa vidu un savieno vismaz divus elementus.²²⁵

Daudzējādašais šajā “un” pozīcijā nav piederīgs kā īpašība, bet drīzāk vieno elementus telplaiciski atšķirīgos tapšanas procesos, pievēršoties duālismam no vidus. Ar vidu saprotot neatdalāmu attiecību un elementu topoloģisku²²⁶ kopumu. Šāda fokusa maiņa no stingras, iesakņotas identitātes punktiem uz saskarsmes līnijām ļauj pievērsties lietu stāvokļiem citādi, nevis kā abstraktām vienībām vai totalitātēm, kuru uzdevums būtu dažādos stāvokļos (vai vienā stāvoklī dažādi) atklāties konkrētajā. Drīzāk daudzējādašais caur “un” rizomātiski vieno dažāda apjoma materiālas, sociālas, bioloģiskas, tostarp cilvēku un vairāk-nekā-cilvēku u. c., dimensijas nepārtraukti ritmiskā²²⁷, bet arī nevienmērīgā tapšanas līnijā. Tādējādi lietu specifiskās būšanas

²²⁴ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 97.

²²⁵ Deleuze G., Parnet C. *Op. cit.* pp. 34., 35

²²⁶ Topoloģija ir matemātiska nozare, kas pievēršas ģeometrisku figūru īpašībām, kuras saglabājas ilglaicīgas deformācijas (staiņšanās un locīšanās) rezultātā. Delēza kontekstā, saistībā ar daudzējādību un sakārtojumu *topoloģiju* interpretē Eleni Ikoniadu (*Ikoniadou*) (skat. **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 160.) norādot, ka, uztverts topoloģiski, ķermenis ir daudzējādašais, tas ir kolektīvs; līdzās topoloģiska vieta nepakļaujas kvantitatīvai izmērāmībai, bet pagēr afektīvu un juteklisku zināšanu.

²²⁷ **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. pp. 161., 162.

formas, konkrētās vienības, kādas tās atklājas procesa stabilizācijas punktos, pieder daudzējādājam, nevis otrādi. Delēzs kā piemēru šādam individuācijas procesam jeb tapšanai no vidus, norāda upi:²²⁸ tā ir ūdens un straume un zivis, un pavasaris, un virziens, un...

Kā uzrādīšu vēlāk, ūdeņu kontekstā šādam, vienmēr topošam, būšanas modam var novērot konceptuālas līdzības ar Neimanis piedāvāto “posthumāno gestāciju”²²⁹, kas līdzīgi pagēr nevis “vai nu, vai”, bet gan “arī, un” loģiku. Tajā ūdeņaina tapšana ir dzīves izplatīšanās daudzskaitlī²³⁰, tostarp iekļaujot gan konkrēto, dzimumisko atšķirību iekrāsoto ķermeņu ūdeņainās izpausmes, gan reizē uzsverot arī citas, posthumānas, kvīru, daudzsgu, u.c. atšķirības veidošanos. Ūdens kā posthumānās gestācijas nesējs starp daudzajiem “un” vienlaicīgi izšķīdina ontoloģisko subjektu (cilvēks – ūdens dzērējs) un aktualizē atšķirīgo (piemēram, kā konkrētā ūdens ķermenī) caur kopīgu šķidro pamatu.²³¹ Šajā kontekstā “šķidrā pamata” kā savstarpējas tapšanas figūra, ļauj analogiski iztēloties ainu, kurā dažādas daudzējādības (reizē gan aktualizētas iekš reālām atšķirībām, gan to virtuālas, vēl nerealizētas iespējamības)²³² dinamiski līdzdarbojas kopīgā pasaulē.

Tātad, vadoties pēc Delēza, “sakārtojums arī ir daudzējādais”²³³, precīzāk, gan vairāk vai mazāk fiksējami, stabilizēti elementi, gan to specifisks attiecīgums, kas ļauj elementiem vienoties kopīgas un produktīvas funkcionēšanas procesā. Kā sarežģītas, dažādas ilgstamības, tempu un skalu objektu, ķermeņu, teritoriju, izteiksmju konstalācijas; kā selektīvi, bet atvērti vienots daudzējādais, ko vieno un noārda radoši materiāli, semiotiski un sociāli spēki, iekāres.²³⁴ Sakārtojuma produktīvais un inovatīvais process, veidojot tostarp neparedzamus savienojumus, rezultējas jaunā izpausmē. Kā komentē akadēmiķis Gejams Laivsijs (Livesey): “jaunā teritoriālā/telpiskā organizācijā, jaunā institūcijā, jaunā uzvedībā vai jaunā atziņā.”²³⁵ Tomēr, ne kopīgums, ne rezultēšanās sakārtojumā neparedz gludu un noslēgtu elementu savietojamību

²²⁸ Deleuze G., Parnet C. *Dialogues II*, Transl. by H. Tomlinson, B. Habberjam. London: Athlone Press, 1987. p. viii, skatīt arī tulkotāju piezīmi p. 155n9*

²²⁹ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 4., 99.

²³⁰ *Ibid.* p. 106.

²³¹ Neimanis aizgūst “šķidrā pamata” figūru no franču feminisma filosofes Lūsas Irigarajas (*Irigaray*) un piedāvā Delēzisku interpretāciju. *Ibid.* p. 99.

²³² Roffe J. MULTIPLICITY // Parr A. (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 182.

²³³ Deleuze G., Parnet C. *Op. cit.* p. 132.

²³⁴ Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. pp. 22., 23.

²³⁵ Livesey G. ASSEMBLAGE // Parr A. (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 19.

pabeigtā veselumā pēc analogijas ar tehnoloģiskas iekārtas funkcionēšanu. Sakārtojuma funkcionēšanas process drīzāk ir dinamisks un, lai gan raksturots kā simbiotisks, tas ne vienmēr paredz romantizētu sadzīvošanu, labvēlīgas saistības vai attieksmes citam pret citu. Sakārtojums var būt arī neērts, tādējādi neparedzēti radot iespēju jaunam pastāvēšanas veidam, afektiem vai sekām.

Lai skaidrotu sakārtojumu, Delēzs un Gvatari figurē divas asis:²³⁶ gar horizontālo izvietoja mašīniskie sakārtojuma aspekti (jeb saturs (content) – ķermeņi, kaislības, tostarp ķermeņu savstarpējās reakcijas u.c. materiālie aspekti) un kolektīvie izteiksmes sakārtojuma aspekti (jeb izteiksme (expression) – apgalvojumi, afekti, idejas u.c. funkcionālas izpausmes); gar vertikālo (re)teritorializējošas un deteritorializējošas kustības, kas sakārtojumiem ļauj stabilizēties vai izjukt.²³⁷ Padziļināti neizvērsot delezogvatarisko konceptu tīklojumu, šāda shematiska figūra palīdz kartēt konkrētu attiecību izkārtošanos. No vienas puses tas atklāj elementu daudzdimensionālo izpausmi: piemēram, materialitāte un koncepti, nevis cēloniski izriet viens no otra, bet gan veidojas sakārtojumu attiecībās, savijas un savstarpēji rezonē. Šāda attiecība sakārtojumā pagēr abus kā savstarpējus priekšnoteikums,²³⁸ kas pēc to daudzējādās iedabas līdztekus zināmajam, izzināmajam un drošajam ietver nezināmo un neparedzamo. Lai ilustrētu, analogiski filosofa Iana Bjūkenana (Buchanan) piedāvātajam saulrieta paraugam²³⁹, varētu teikt, ka bangojoša jūra vētras laikā, kā atmosfēras gāzu plūsmas, un ūdens kustību rezultāts, neliek mums to uztvert kā majestātisku, varenu vai apbrīnojamu; līdzīgi kā no idejām par vareno neizriet vētras vai jūras tveršana šādā veidā. Un tomēr šādu attiecīgumu iztēloties nav grūti, kā uzadīju nodaļā par baiso.

No otras puses, vertikālās ass figūra ļauj priekšstatīt mijattiecību sakārtojums kā vienmēr teritoriālus, telpiskā un ģeopolitiskā novietojumā. Teritoriālie aspekti pagēr iespēju izsekot spēkiem kā līnijām, kas sakārtojumu noformē, izjauc vai saista ar citiem sakārtojumiem.²⁴⁰

²³⁶ Deleuze G., Guattari F. *Op. cit.* p. 88

²³⁷ Buchanan I. Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3). p. 390.

²³⁸ *Ibid.*

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ Lai norādītu, ka sakārtojums nav atsevišķa ontoloģiska vienība un ilustrētu mainīgo sakārtojuma procesu var citēt Delēzu un Gvatari: “Dažkārt [...] no haosa nonāk līdz teritoriālā sakārtojuma sliekšnim: virziena komponente, *infra*-sakārtojums. Dažkārt [...] izkārt sakārtojumu: dimensiju komponente, *intra*-sakārtojums. Dažreiz [...] pamet teritoriālo sakārtojumu, lai pievienotos citiem kopumiem vai dotos pavisam citur: *inter*-sakārtojums, pārejas vai pat bēgšanas komponentes. Un visi trīs vienlaikus. Haosa spēki, zemes spēki, kosmiskie spēki: visi šie spēki saduras un saplūst teritoriālajā refrēnā.” Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 312. Tas konceptuāli spoguļojas Neimanis taiktajā par ūdens izpasmju vienlaicīgumu: “[...] šie ūdens izpaušmes brīži (tas, kas mūs veido, kas mūs uztur, kas mūs apņem un savieno) visi

Neimanis šos spēkus analizē ūdens kontekstā, līdzstatot ķermeniskās cilvēka un ūdens ikdienišķās mijattiecības Delēza un Gvatari “molārajai” (jeb stratifikācijas, stabilizējošajai un sedimentējošajai) un “molekulārajai” (jeb nolīdzinošajai, iztraucējošajai un pārveidojošajai) identitātes līnijai. Sakārtojuma kontekstā molārais atbilst tostarp stabilizētajai subjektivitātei un ķermenim. Caur dažādām sociālām, politiskām, bioloģiskām, vēsturiskām u.c. plūsmām formējas un nostabilizējas, piemēram, cilvēks, kas nokārtojas netīrā tualetē. Atsaucot atmiņā ūdens abstrakcijas ģenealogiju, konkrētas rietumu vannasistabas kontekstā, ūdens tiek noslēpts gan santehnikas sistēmās, gan paša ķermenī, izstatot to ārpus tiešās uzmanības. Tomēr cilvēka ķermenis ir atkarīgs no šiem “netīrajiem” traucēkļiem, molekulārajām identitātes līnijām, kas ietver konkrētas straumes, virpuļus, plūsmas, ieplūst un izplūst paša un citu ķermeņos, izjaucot to saskaņotību.²⁴¹ Fokussējoties uz šo kustību līnijām, iespējams izsekot kā konkrētajā sakārtojumā molekulārais ūdens ļaujas molārā teritorializācijai jeb strukturizācijai, kā arī reizē mūs deteritorializē – izmaina un daļēji izšķīdina (nākot gan par labu, gan ļaunu²⁴²).

Delezogvatariskajā sakārtojumā asis funkcionē līdzās, tomēr turpmākajās apakšnodaļās padziļināti pievērsīšos sakārtojumam, atsevišķi izceļot specifiskos elementus un starp tiem rodamās līnijas. Proti, vispirms priekšplānā izvirzot horizontālo asi, pievērsīšos ūdens ķermeņiem kā sakārtojumiem, kuros dažādās dimensijas iezīmē savstarpējas cilvēka – ūdens ķermeniskās un afektīvās sastapšanās prakses. Pēc tam, akcentējot vertikālo, izvērsīšu alternatīvās funkcionēšanas (de/re-teritorializācijas) līnijas teritoriāli. Tas nozīmē sekot sakārtojumu, dažādu ūdeņaino ķermeņu mijattiecībām, atklājot kopīgās, bet mainīgās izpausmesodus.

Visbeidzot, pirms detalizētāk uzrādu kā sakārtojuma nojēgums var kalpot kā ceļvedis vērstībā uz realitāti, neapslāpējot alternatīvās ūdens ģenealogijās ietvertās zināšanas un kopīgas sadzīvesodus, jānorāda, ka nojēgumam pēdējās desmitgadēs pievērsta īpaša, teju centrāla uzmanība vides humanitārajās zinātnēs. Asemblāžu²⁴³ domāšana vai teorija pētniekus lielākoties

pastāv līdzās. Ūdens kustība savā matērijā apvieno to, kas bija, kas ir un kas vēl ir priekšā. Tas nozīmē, ka mēs varam saprast ūdeni ne tikai kā atšķirības radītāju (kā grūsno “bija”), bet arī kā tās izpausmi (iznēsāto “ir”) un tās potenciālu (nezināmo “vēl ir priekšā”).” **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 88.

²⁴¹ **Neimanis A.** *Op. cit.* pp. 45., 46.

²⁴² *Ibid.* p. 47.

²⁴³ Jānorāda, ka “sakārtojuma” vispārpieņemtais angļiskais atveidojums “assemblage”, nav precīzākais tulkojums franču “agencement”. Uz to norādījuši vairāki autori skat. **Buchanan I.** *Assemblage theory and its discontents* // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3). p. 383, vai **Alliez E., Goffey A.** *Introduction* // **Alliez E. and Goffey A.** (Eds) *The Guattari Effect*. London: Continuum, 2011. pp. 10., 11. Atveidojot “agencement” kā asemblāžu zūd franču vārdā ietvertais aktīvais elements, norādot uz pasīvas vai statiskas salikšanas (*to assemble*), nevis sakārtošanas, pārkārtošanas, savietošanas, kombinēšanas procesiem. Arī latviski Delēza un Gvatari darbā “Kas ir filosofija?”

vieno kopīgā mērķa ietvaros, t.i., rast jaunas pieejas kā pārdomāt dabas un sabiedrības nošķiruma izraisītās problēmas, atzīstot cilvēka un vairāk-nekā-cilvēka aktīvu līdzdalību realitātes tapšanā. Nojēgums, īpaši kontekstā ar tā implicēto daudzsugu, dzīvības un matērijas attiecīgumu, iesavināts dažādās disciplīnās, piemēram, ģeogrāfijā vai jaunā materiālisma filosofijā un nereti savietots ar līdzīgiem domāšanas modeļiem.²⁴⁴ Tomēr, kā kritiski norāda Bjūkenans, līdzās ģeogrāfam Garetam Abrahamam (Abrahams) pēdējo gadu teorija, lai gan attīsta jaunus veidus kā domāt par vidi starpdisciplināri, sakārtojumu interpretācijā iesavinājusi konceptuālu neprecizitāti un atgriešanās pie Delēza un Gvatari, var atgādināt dažus pārprastus aspektus, kas ļautu attīstīt stabilāku interpretāciju ekoloģiskās domāšanas kontekstā.

Kā vienu no vadošajiem autoriem asamblāžu teorijas sakarā jāmin jaunā materiālisma filozofs Manuels DeLanda, kura teorija balstās delezogvatariskā sakārtojuma pārformulēšanā par veseluma koherentu aktualizāciju. Ar veselumu saprotot vēsturiski un individuāli stabilizētas vienības.²⁴⁵ Autores uzsver, ka konstituējošās heterogēnās daļas paredz ārējas attiecības (angļu val. relations of exteriority, ideju, ko Delanda aizgūst no Delēza),²⁴⁶ gūstot zināmu autonomiju un spēju ievietoties citos sakārtojumos, vai palielināt esošā sakārtojuma skalu un komplicētību. Delandas fokuss uz sakārtojumu rašanos, ļauj tos konceptualizēt kā daļu – veseluma attiecības, kādas, vadoties pēc Bjūkenana kritikas, neizriet no Delēza un Gvatari filosofijas. Asemblāžu teorijā, sakārtojums gūst konkrēta veseluma īpašības statusu, pēc to nākšanas pasaulē, kas ir Delandas pētniecības pamatā.²⁴⁷ Tādējādi autors veido asamblāžu ontoloģiju, veidotot pasauli kā hierarhizētu asamblāžu asamblāžu. Taču līdz ar to, no uzmanības centra izpaliek daudzējādās, tostarp sakārtojumu pārsniedzošās attiecīguma un tapšanas līnijas, kas atklājas pievēršoties tam, ko asamblāžas dara, jeb kopīgai funkcionēšanai un savienošanai vai pārtapšanaai citu sakārtojumu

(*Qu'est-ce que la philosophie?*) filozofs Rinalds Zembahs, lieto “salikums”. Tā kā šajā darbā *agencement* un tā elementu *agence*, ir būtisks elements alternatīvajās ģeoloģijās, lietošu precīzāko “sakārtojums”, norādot uz tajā ietvertu procesa norisi.

²⁴⁴ **Müller M., Schurr C.** Assemblage thinking and actor-network theory: Conjunctions, disjunctions, cross-fertilisations. // *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2016. No. 41(3). p. 218., (saistībā ar Latūra aktoru tīklu teoriju (*Actor-network-theory*)), vai. **Spies M., Alff H.** Assemblages and complex adaptive systems: A conceptual crossroads for integrative research? // *Geography Compass*. 2020. No. 14. p. 3. (saistībā ar kompleksu adaptīvu sistēmu (*Complex adaptive systems*) teoriju).

²⁴⁵ **DeLanda M.** *Philosophy and Simulation: The Emergence of Synthetic Reason*. London and New York: Continuum, 2011. p. 188.

²⁴⁶ **DeLanda M.** *A new philosophy of society: assemblage theory and social complexity*. London: Continuum, 2006. p. 10.

²⁴⁷ **Buchanan I.** Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3). p. 389.

iespaidā. Izsekojot Bjūkenana un Delandas polemikai²⁴⁸, iespējams atsegt šai nodaļai būtiskas, papildinošas ievirzes.

Pirmkārt, zināmā mērā šim maģistra darbam svarīgie heterogēno elementu identitātes stabilizācijas un destabilizācijas procesi, rod konceptuālu līdzību ar Delandas pārformulējumu. Tie rodas sakārtojumu veidošanā, uzsverot ne-cilvēka materialitātes aģences būtisko lomu relāciju procesos. Precīzāk, lai gan Bjūkanans, kritiski vērsoties pret vides humanitāro zinātņu autoriem norāda, ka sakārtojumu domāšanā matērijas aģentīvajām komponentēm nav būtiska vai nepieciešama nozīme un centrālais fokuss drīzāk liekams uz tā intensīvajām kvalitātēm vai izmaiņām²⁴⁹, arī sakārtojumu materiālās komponentes tomēr ir līdzdalīgas kopīgās funkcionēšanas procesos. Tāpēc, netiecoties veidot materiālās pasaules kā tādas procesuāla modeļa izklāstu²⁵⁰, ūdens ģeoloģisks kartējums šajā maģistra darbā ļauj mijattiecību elementus, t. i. ūdens materialitāti kā rīcībspējīgu, aģentu, līdzās cilvēka ķermeniskajām un iekāres plūsmām, sakārtojuma konteksts skatīt jēgpilnā savstarpējībā.

Attiecīgi, arī par pašu sakārtojumu var runāt zināmā mērā materiālā izteiksmē.²⁵¹ Tomēr netiecos noskaidrot kā atsevišķo heterogēno elementu (vai pašu sakārtojumu) kapacitātes, individuālie rīcībspējas akti (kā ūdens plūstamība vai dambja stabilitāte) veido sakārtojumu²⁵² daļu – veseluma nozīmē. Drīzāk tiecos vērst uzmanību kopīgās, daudzdimensionālas funkcionēšanas iespaidam daudzējādo elementu un pasaules ainas tapšanā caur savstarpējības un attiecīguma līnijām – ūdens zināšanu noteiktā veidā un uzmanīgu ieklausīšanos nezināmajā vai sadzīvošanu ar neparedzamo. Otrkārt, fokuss uz savstarpējās ļaušanās kārtībām, kuras pamato dažādu elementu iekļaušana vai izklāšana no sakārtojuma, ļautu izvairīties no nepamatotas sakārtojuma nojēguma piedēvēšanas visām savstarpējības un attiecīguma izpausmēm, kas pastāv starp dažādām materiāli-semiotiskām konstalācijām. Tas ļautu pievērsties sakārtojumam nevis kā atsevišķai lietai, bet

²⁴⁸ Smalkākai polemikas analīzei skatīt **Jay S., Acott T.** Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6. pp. 677 – 680.

²⁴⁹ **Buchanan I.** Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3). pp. 384., 385.

²⁵⁰ Padziļinātāk par šādiem realitātes modeļiem, kas pievēršas materialitātes aģencei sakārtojumu kontekstā, Delēza pētniecības līnijā skat. **Bowden S.** Human and Nonhuman Agency in Deleuze // **Roffe J., Stark H.** (Eds.) *Deleuze and the non/human*. New York: Palgrave Macmillan, 2015. p. 60., 61.

²⁵¹ **Jay S., Acott T.** Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6. p. 680.

²⁵² **Jay S., Acott T.** Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6. pp. 677., 678.

drīzāk rīkam, caur kuru “izskaidrot, kā darbojas noteiktas lietas,”²⁵³ kā raksta ģeofilosofi Džejs Stefans (Stephan) un Timotijs Akots (Acott).

Tā rezultātā atklājas trešā ievirze, proti, sakārtojuma nojēguma kā rīka analītiskais potenciāls.²⁵⁴ Caur to iespējams kritiskā, bet eksperimentālā²⁵⁵ veidā iesaistīt diskusijā līdzšinējos priekšstatus par sabiedrības kārtību un dabas nekārtību (plašā nozīmē), un konceptualizēt jaunas mijattiecību formas (piemēram, iemiesota ūdens ķermeņa sastapšanos ar citu ūdens ķermeni un šāda procesa ietekmi uz mijattiecību dalībnieku robežu veidošanos un iziršanu). Tādējādi, izvairoties arī no stingras, dažādu nepamatotu attieksmju caurstrāvētas kārtībās un nekārtības (kā īpašības) piedēvēšanas mijattiecību dalībniekiem, iespējams saglabāt jutīgumu pret dažādu telpisko un laicisko skalu nevienmērīgu līdzdarbošanos. Kā arī iztēloties alternatīvas, eksperimentālas ieklausīšanās prakses, sarežģītību afirmējošā un iespējams neērtā, bet arī cienīpilnā un atbildīgā sadzīvē ar neparedzamo un nezināmo.

2.2. Ķermeniskais sakārtojums: posthumānā iemiesotība

Lai priekšstatot mijattiecības kā sakārtojumus, nepieciešams uzrādīt veidu kā ūdeņu ģealoģijās ūdens atklājas kā daudzējādais, pēc mijattiecību dalībnieku kopīgās funkcionēšanas procesiem. Tomēr, jānorāda, ka izejas punkts šādai situētai un materialitātei pietuvinātai būšanai, kā tas līdzās citiem vides humanitāro zinātņu autoriem uzrādīts pirmajā nodaļā, visdrīzāk nevar atklāties pilnīgi jaunas, abstrahētas vai spekulatīvas, taču uz objektīvu patiesību konkurējošas iztēles ietvaros. Drīzāk alternatīvu sadzīves formu uzrādīšana līdzās dominējošajām ģealoģijām balstās tādā mijattiecību iztēlē kas ir pašiem klātesoša un sajūtama, situēta konkrētajos sakārtojumos. Tas ļauj pievērsties paša materialitātes un tajā ietvertās, līdz galam neizzināmās citādības sajušanai. Runa ir par iemiesotību, kuru, kā norāda Neimanis, var domāt un konceptualizēt dažādi, tostarp caur posthumāna ūdens ķermeņa figūru.²⁵⁶ Pirms pievērsos

²⁵³ **Jay S., Acott T.** Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6. p. 680.

²⁵⁴ **Buchanan I.** Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3). p. 391.

²⁵⁵ **Baugh B.** EXPERIMENTATION // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 94.

²⁵⁶ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 45., 102.

Neimanis posthumāni feministiskajai iemiesotībai kā sakārtojumam, caur kuru priekšstatīt ūdeni kā citādo paša patības robežas, jānorāda uz diviem iebildumiem, kas nāk līdzās šādai dzīvotās pieredzes fokusa maiņas iestatīšanai ūdeņaino sakārtojumu kontekstā.

Vispirms, iemiesotības kontekstā varētu rasties šaubas par cilvēka dzīvotās mijattiecību pieredzes konceptualizēšanu delezogvatāriskā tvērumā, ja Delēza un Gvatari filosofija, īpaši rizomātisko sakārtojumu kontekstā, ir ne tikai kritiska, bet tiecas izšķīdināt individuālistisko subjektu un, pārsniedzot fenomenoloģijas robežas, izvirzīt šķietami antihumānistiskus pieredzes priekšnosacījumus²⁵⁷ savā metafiziskajā projektā. Lai gan sakārtojuma nojēgums neparedz kārtojošā subjektivitātes klātbūtni, vadoties pēc Neimanis, tas neparedz arī pilnīgu desubjektifikāciju. Drīzāk, tā ir kritika humānistiskās perspektīvas totalitātei, cilvēka centrētam skatījumam kā visu lietu mēram.²⁵⁸ Tādējādi varētu teikt, īpaši saistībā ar rīcībspēju²⁵⁹, delezogvatāriskā pozīcija decenralizē, nevis izslēdz cilvēka pieredzi. Citējot filosofus, “[i]r jāuzkrāj nelielas nozīmes un subjektivitātes rezerves, kaut vai tikai tādēļ, lai tās vērstu pret pašu sistēmu, kad apstākļi to prasa, kad lietas, cilvēki un pat situācijas spiež to darīt; [...] un ir jāuzkrāj nelielas subjektivitātes devas pietiekamā daudzumā, lai varētu reaģēt uz dominējošo realitāti,” piemēram, kā būtisks solis alternatīvu cilvēka-ūdens mijattiecību iztēlē.

Tas noved pie otrā iebilduma, kas izvirzīts pret posthumānisma filosofiju plašākā kontekstā²⁶⁰, bet ir attiecināms arī uz ūdens ķermeņiem, saistībā ar aģences izklienātību, cilvēka decenralizācijas gadījumā. Proti, iespējams uzdot svarīgus jautājumus gan par vairāk-nekā-cilvēka citbūtņu reprezentācijas statusu (kā izvairīties no koloniālas attieksmes, ja mums jārunā citu vārdā?), gan arī pašu, īpaši politiskās rīcībspējas mazināšanos (kā varam pamatoti vērst uzmanību ūdens netaisnībām, brīdī, kad grūtības tikt galā ar pašu politisko un sabiedrisko nevienlīdzību?). Zināmā mērā abu jautājumu pamatā ir dažādas trauksmes, taču, līdzīgi šķiet priekšpieņēmumi par ontoloģisku distanci: reprezentacionālisms pieņem, ka pastāv zinātāja mediēta distance starp zināmo un zināšanu²⁶¹, kas tad rīcībspējas gadījumā turpina distanci starp politisko subjektu un apolitisko

²⁵⁷ **Lorraine T.** PHENOMENOLOGY // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 207.

²⁵⁸ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 45., 102.

²⁵⁹ **Bowden S.** Assembling Agency: Expression, Action, and Ethics in Deleuze and Guattari's *A Thousand Plateaus* // *Southern journal of philosophy*. 2020 Vol. 58(3). John Wiley & Sons. pp. 398., 399.

²⁶⁰ **Neimanis A.** *Op. cit.* pp. 16., 17.

²⁶¹ **Barad K.** *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, 2007. p. 46. – 48.

dabisko citu. Sekojot Neimanis, iebildumi neparedz tik daudz pārmetumu relacionalitātei kā tādai, bet gan trauksmi par izkļiedētās rīcībspējas risku pārņemt un nopilcināt intencionāli ētisko cilvēka spēju rīkoties ekoloģiskās krīzes (bet arī citu politiski iespaidotu nevienlīdzību) ietvaros.²⁶² Lai gan risināt izkļiedētās aģences vai reprezentacionālisma problēmas neietilpst šī darba uzdevumos, kā tas padziļināti darīts citu autoru, speciāli šai problēmai veltītajos tekstos²⁶³. Jānorāda, ka ontoloģiskā statusa izlīdzināšanās, pievēršoties daudzdimensionālam savstarpējam attiecīgumam (kas šī darba ietvaros konceptualizēts caur sakārtojumu), nenozīmē cilvēkam specifiskās atšķirības vai ētiskas rīcībspējas noplicināšanos, kā arī dažādo mijattiecību dalībnieku aģences spēju vienādošanu. Kā norāda Neimanis, drīzāk paturot prātā, piemēram, sociālā taisnīguma orientēto feministu un ekofeministu ievirzes, kas izceļ dažādo ķermeņu dažādos situējumus, posthumālais hidrofeminisms tiecas uzrādīt kā rīcībspējas, tā ievainojamības izkļiedēšanos, piņķerīgā un ne vienmēr ērtā tīklojumā.²⁶⁴ Tas nelikvidē, bet izceļ dažādas arī līdzšinēji pieklusinātu privilēģiju vai spēku un intencionalitāšu hierarhiju formas attiecību veidošanā.

Šādā kontekstā, lai uzrādītu paša iemiesotās pieredzes daudzdimensionalitāti kā jutīgu uzskatījumu pret dažādajiem, tostarp mikroskopiskiem ritmiem un skalām, kas raksturo ūdens citādību, jāpaskaidro Neimais piedāvātā “ūdens ķermeņu” koncepcija. Autore pievēršas poshumānai iemiesotībai, kurā sava un citu ķermeņu savstarpējā pastāvēšanā būtisks faktors ir ūdens. Būtiski, ka šajā pieredzē nepietek ar abstahētu un teju klišejisku²⁶⁵ norādi uz zinātniski noformulētu faktu, ka cilvēka ķermenī ūdens sastāda aptuveni 60 – 90 %. Iemiesoti, ūdeņainums top zināms caur paša izplūdušas materialitātes sajušanu, reizē pievēršot uzmanību meteoroloģiskajiem, barošanās, hidratācijas, u.c., veidam kā paša ķermenī iesniedzas slapjā un mitrā pasaule (kuru, starp citu, ģeogrāfiskā nozīmē apmēram līdzīgā procentuālā apmērā pilda ūdens). Kā raksta Neimanis: “Cilvēka iemiesotība vienmēr ir vairā-nekā-cilvēciska: mēs esam saistīti ar elementāriem un vides jautājumiem, balstoties uz blakusesības un piederības, nevis [tehnokrātiskas opozicionārās sistēmas] hierarhijas attiecībām.” Tas izriet no delezogvatāriskā tvēruma, kurā ķermeņa veidošanos nosaka dažādu aktīvu un reaktīvu spēku savstarpējas

²⁶² Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 16., 17.

²⁶³ Padziļinātāk par šo problēmu saistībā ar “plakano ontoloģiju” un “plakano ētiku” skat. Neimanis A. No Representation without Colonisation? (Or, Nature Represents Itself) // *Somatechnics*. 2015. No. 5(2): pp. 135–137.

²⁶⁴ Neimanis A. *Op.cit.* 2017. p. 19.

²⁶⁵ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 65.

iedarbošanās – lai gan starp tiem pastāv zināma hierarhija²⁶⁶. Tā drīzāk pagēr situatīvu vērojumu: kuri spēki attiecībās nosaka gan cilvēka un gan ūdeņu rīcībspēju? (Reizumis baktērijas dzeramajā ūdenī vai ūdens trūkums slāpju gadījumā var nodarīt aktīvu kaitējumu. Tāpat kā cilvēks, aktīvi izgāžot atkritumus ūdenstilpnē – abos gadījumos ietekme izpaužas gan paša, gan ūdens ķermenī, rezultātā sekmējot ne tikai saindēšanos, bet arī nepatiku vai aizvainojumu). Mainot priekšstatu par ūdeņu rīcībspēju, ir iespējams pamanīt ūdeņu aktīvo spēku ietekmi un pielāgot potenciālo reakciju.

Cilvēka ķermeņa kontekstā, filosofes norādītais robežu mainīgums paredz jūtīgumu pret paša vairāk-nekā-cilvēciskajam izpausmēm un esības modiēm, jeb Neimanis vārdiem, “ja apziņa ir iemiesota [...] un iemiesotība ir kaut kas vairāk nekā cilvēcisks [...], tad mums ir iespējams piekļūt pasaulei, kas pārsniedz ērti cilvēka mērogā uztveramās pieredzes robežas, un dzīvot tajā.”²⁶⁷ Iespējams šeit lomu spēlē iztēlošanās rīki, caur kuriem intuitīvi priekšstatīt ūdeņainību – ja duālistiskajā pārī cita miesiskums piepilda jau apgūtu un abstraktu figūru, kas uzrāda citādību kā pazīstamu vai svešu, tad ūdens ķermeņa figūra kalpo par mēģinājums notvert veidu, kā konkrētais konstituējas un velk abpusējas robežas. Iezīmēšu elementus, kas rada iespēju sajūst un veidus, kādos sajūst pašu kā ūdens ķermeni.

Lai izvērstu to, kā “neērtā” pieredze ļautu veidot (pārnēstā nozīmē) pietuvinātas mijattiecības, sākuma punktu var rast (tiešā nozīmē) pietuvinātāk aplūkojot un “izstiepjot” kaut cik stabilā, tostarp dzīvotā ķermeņa robežu: runa ir par membrānu.²⁶⁸ Cilvēka gadījumā, Ahmedas vārdiem, runa ir par jūtošo robežu²⁶⁹ jeb ādu. Konceptualizējot rizomātisku citādošanas procesu, ādas – membrānas funkcija ir ambivalenta. Pirmkārt, tā notur vietā dinamisku materialitāti un pagēr limitus. No cilvēciskās subjektivitātes skatu punkta, āra rada ilūziju par nošķirtiem ķermeņiem, neļauj tiem saplūst un rada vizuālu distanci vai intervālu starp citiem, savukārt membrānas norāda uz konkrētu organisma izkārtojumu, kura mainīgums dominējošajos skatījumos tiek sabilizēts, piemēram anatomijas mācību grāmatās un ārstu kabinetos. Tomēr dzīvotajā pieredzē šī “noturēšana” nav nemaz tik stabila. Tā reizēm apšaubā pieņēmumus par stingrību ar kādu ķermeni tiek nodalīti,²⁷⁰ vispirms jau brīdī, kad notiek sastapšanās ar citādo, piemēram, paša ūdeņainību;

²⁶⁶ Spinks L. ACTIVE/REACTIVE // Parr A. (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. pp. 8., 9.

²⁶⁷ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 19.

²⁶⁸ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 98.

²⁶⁹ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 45.

²⁷⁰ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000.

membrānas tādējādi atklāj pašu starp citiem, reizē norādot uz paša transkorporealitāti.²⁷¹ No tās izriet otrā – savienošanas un komunikācijas funkcija. Ikdienišķākā skalā paša ierastie ūdens procesi tiklab kā šķavas, svišana, dzeršana, urinēšana, raudāšana, zīdīšana (tostarp nevoluntāra, bērna raudu klātbūtnē²⁷²) u. c. norāda uz ķermeņa ekspresīvu un reizēm nevoluntāru iesaisti pasaules procesos. Tik pat uzskatāmi ķermeņa veidols var izpausties citādi un neierasti brīdī, kad āda vai membrāna tiek pārrauta. Ķermenis, tostarp cilvēka, tiešā nozīmē izplūst pasaulē, piemēram, asiņojot vai strutojot. Savukārt pasaule, mikroskopiskā līmenī var ieplūst ķermenī pa atvērtu brūci.

Tas ļauj membrānu mainīgos un destabilizējošos procesus atklāt pietuvienājumā – tiešā un pārnēstā nozīmē. Proti, membrāna nav hermētiski noslēgta. Kā norāda Neimanis, atsaucoties uz Tuānu, membrānas vienlaicīgos iekļaušanas un izkļaušanas procesus var priekšstatīt pēc “viskozas porainības”²⁷³ loģikas. Poras neparedz vienkāršu vai lineāru tecēšanu cauri ķermeņiem: plūstamība var kļūt stigma, atklājot pretestību pret konkrētiem ķermeņiem un komunicējot vienlaicīgi sargājošu un atklājošu funkciju. Proti, membrāna ļauj sajust, ka ūdens, kas ieplūst un izplūst no mūsu ķermeņiem piedalās pasaules hidrosociālajos procesos un atklāj, ka mēs visi dzīvojam līdzās dažādām straumēm. Protams, ūdens ķermeņu figūras attiecināšana uz mums kā viendabīgu kopienu nav tik vienkārša. Lai gan uzplēšot ādu, cilvēki asiņo, tie neasiņo vienādi. Domājot par šo atšķirību, vietā ir feminisma filosofijas atgādinājums, ka daži ķermeņi ir poraināki par citiem, kā arī daži ķermeņi dzīvo tālāk, lejup pa straumi²⁷⁴, diskusijā iesaistot sociālās nevienlīdzības jautājumus. Izteikti tas izpaužas brīdī, kad ūdens komunikatīvās plūsmas rosina kaitniecību un atklāj ķermeņu ievainojamību. Lieti noder Neimanis izvērsta piemērs par inuītu mātēm²⁷⁵, kuru zīdīšanas procesā līdzās pienam bērna ķermeni daudz lielākā mērā kā citviet tiek nodoti organiskie mēslojuma līdzekļi, atplūduši ne tikai ar okeāniskajām straumēm, bet arī nosēdušies pārtikā, vietējo dzīvnieku miesā. Aukstuma iespaidā, piesārņojums sadalās mazāk. Piemērs atklāj, kā iemiesojuma kontekstā jāpievēršas ne tikai bioloģiskajām komponentēm, bet jautājumam par dažādām skalām – gan mikroskopisko, lokālo, gan citkārt arī plašāku planetāro (tam pievēršīšos nākamajā apakšnodaļā).

²⁷¹ **Alaimo S.** *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Bloomington: Indiana University Press, 2010. 2.

²⁷² **Neimanis A.** *Op. cit.* p. 46.

²⁷³ *Ibid.* p. 38.

²⁷⁴ Vides taisnīguma ziņā par riskiem, kas rodas no piesārņojuma nemanāmas, bet ilgstošas ieplūšanas sociālās nevienlīdzības skartajos ķermeņos skat. **Tarter J.** Some Live More Downstream than Others: Cancer, Gender, and Environmental Justice // **Adamson J.** et al. (Eds.) *The Environmental Justice Reader: Politics, Poetics, and Pedagogy*. University of Arizona Press, 2002. p. 217.

²⁷⁵ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 35., 36.

Sākot ar mazāko, ūdens gadījumā var norādīt uz vēl vienu iemiesotas robežas pavedienu, kas raksturo membrānas lomu ūdens ķermeņu kontūras veidošanā. Āda nav tikai nošķiroša vai savienojosa – pati membrāna arī ir ūdens.²⁷⁶ Neimanis vārdiem, “intervāls ir ūdens, kas plūst starp “tevi” un “mani”,²⁷⁷ atgādinot par savienojošajiem “un”, kas ierakstīti gan konkrētajā vidē, gan paša miesiskajā pieredzē. Tādējādi membrānas rada iespēju atklāt dzīvības daudzķāršošanos un var kļūt par izejas punktu, lai justu pasaules dzīvīgumu²⁷⁸. Skatot intervālu kā ūdeņainu iespējams vērst uzmanību ne tikai veidam, kādā ķermeņi (piemēram, cilvēka un okeāna, upes, miglas, u. c.) saplūst viens ar otru. Uzsverot ūdens materialitātes veidojošo lomu, varētu teikt, ka ūdens materialitāte ļauj ķermeņiem tapt un pārtapt par citādo. Tādējādi membrānas loģika, tostarp porainība, kas reizē iezīmē robežas un tiešā veidā ļauj plūdeni sastapties ar citādību sevī un ārpus sevis, ļauj priekšstatīt ūdens ķermeņa kā sakārtojuma materializēšanās procesu. Vadoties pēc Neimanis, veids kā iztēloties šo porainā ķermeņa²⁷⁹ tapšanu ir caur daudzējādības un gestācijas principiem. Tie neparedz būšanas un tapšanas hierarhisku kategorizāciju un atstarpe, kuru membrānas uztur starp ķermeņiem, materializējas iekš to ūdeņainās tapšanas – stabilizēšanās un destabilizēšanās kustībām, tostarp laika, telpas un citu materialitāšu ietekmes rezultātā. Runa ir par iespēju gan organiskām un neorganiskām būtnēm, gan arī aktīviem un reaktīviem spēkiem iesniegties, pārsniegt un transformēt citam citu – veidojot ūdens ķermeņa sakārtojumu.

Runājot par šādu iesniegšanos ūdens kontekstā, gribu uzrādīt divus veidus, caur kuriem pietuvināti atklājas un ir iespējams kultivēt jutību, kas izriet no paša kā ūdens ķermeņa membrānās loģikas. Pirmais, jau klātesošs iespējā runāt par membrānām, ir mikroskopiskās zinātnes iespaidota molekulāras dimensijas zināšana. Kā argumentē vairāki autori, molekulārās zinātnes, piemēram, molekulārās bioloģijas, piedāvātie rīki un to mediētās zināšanas kalpo kā iespēja mainīt cilvēkam pieejamo ērto skalu un “izstiept” pieredzi vai ļaut tai “sarukt”. Tostarp mainīt izpratni par “tuvo”²⁸⁰, jebšu to, kas ļauj ķermenim funkcionēt ierastajos, dominējošo ģenealoģiju lineāri konceptualizētajos ritmos – runa ir par tādu norišu uzrādīšanu, kas kultivē izpratni par

²⁷⁶ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 100.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ Sauka A., Laševics K. Exploring Sensory Histories: Human-Water Relationalities in Latvian Folklore // *Sensory Histories of Water Experiencing, Representing, and Interacting with Water Across History*. (Forthcoming)

²⁷⁹ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 76.

²⁸⁰ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 53.

materialitātes procesualitāti mikroskopiskā līmenī, pamatojot arī cilvēka ķermenisku pārdefinēšanu.

Kā piemēru faktuālas procesualitātes uzrādīšanai var minēt šūnu vibrācijas pētniecību, jeb sonocitoloģiskos pētījumus, kas ne tikai ar okulucentrisku, bet arī taktiku rīku palīdzību, piemēram, fiziķa Džeimsa Gimzevska (Gimzewski) izgudroto Atomu Spēka Mikroskopu, ļauj atklāt vibrācijas, kas noris starp šūnām molekulārā līmenī.²⁸¹ Novērojot starpšūnu vibrāciju izmaiņas temperatūras un paša rīka klātbūtnes rezultātā, atklājas šķietamā ekoloģiskā līdzsvara nestabilitāte un kompleksitāte (kuras fizisko kvalitāšu interpretācija palielinātā skalā pielīdzināta tādai izpausmes formai, kas pastāv šķidrās vidēs).²⁸² Kā norāda akadēmiķe Eleni Ikoniadu (Ikoniadou), ne viss, kas ir ietverts un ietekmē dzīvā organisma ķermeni, ir dzīvs, uzrādot enerģijas vibrāciju daudzdimensionālo attiecīgumu, tostarp neorganiskās matērijas, kā dinamiskos spēkus, kas slēpjas zems stabilā ķermeņa izpratnes.

Līdzīgi, atsaucoties uz zinātnes estētu Masaru Emoto (Emoto), Neimanis argumentē, ka arī pseidozinātniski stāsti var atklāt veidu, kas palīdz iztēloties ūdens relacionālo dabu. Piemēram, mikroskopiskās skalas fotogrāfijas, kurās attēlotas sasalstošo ūdens kristālu molekulārās izmaiņas, kas atklājas atšķirīgi dažādu noskaņojumu mūzikas klātbūtnē. Tās šķietami uzrāda, ka melanoliskas mūzikas klātbūtnē kristāli atklājas lielākā disbalansā, uzsverot ne tik ļoti disbalansa ētiskās implikācijas kā tiešu ķermenisku savstarpējības procesu.²⁸³ Autores no šiem piemēriem, kas pagēr zināma mēra spekulativitāti un sarežģītu interpretāciju datu nolasīšanā, secina, ka tehn zinātne ir spējīga ietekmēt realitātes uztveri, t. i., radīt iespēju sajūst savstarpējību. Tā pagēr dubultu artikulāciju starp molārā un molekulārā līmeņa izkārtosanos²⁸⁴, iezīmējot jaunus pavedienus, pēc kuriem cilvēks stratificē jeb izkārt un stabilizē ķermeņus un pasauli. Skatu punkta pozicionēšana mikroskopiskās skalas ietvaros, var atklāt ūdens ķermeņu molekulāro nestabilitāti, ar pareizo interpretāciju pietuvojoties ķermeņu virtualitātei, kas delezogatāriskajā filosofijā nozīmē

²⁸¹ **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 169.

²⁸² *Ibid.* p. 170.

²⁸³ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 52 – 53.

²⁸⁴ *Ibid.* p. 47., kā arī **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. pp. 170., 171.

“ķermeņa iespējamo, varēja būt un varētu kļūt”²⁸⁵, tādējādi topot par vidi, (milieu) telpu citādībai. No vienas puses var piekrist šādu starpniecisko stāstu (“proxy stories”)²⁸⁶ iespējai atklāt jaunu faktoloģisko lauku, kas uzrāda kā konkrēti spēki un dzīvotās attiecības ietekmē nepastarpināti neapveramos elementus un to daudzējādās laiktelpiskās skalas. No otras puses to kultivēšanā jaunu sadzīves formu meklējumos jāuztur zināma piesardzība.

Jāatzīst, ka šāda iztēlošanās ne tikai apliecina zinātnes daudzveidību, bet arī spēju niansēti uzrādīt jaunus, rizomātiskus veidus kā ķermeņi funkcionē savstarpēji, tostarp ārpus stingri lineāram priekšstatam par lejupejošu evolucionāru hierarhiju. Vēl viens uzskatāms piemērs ir antropologa Stefana Hemerliha pētījumus par okeāniskiem mikrobiem, kas ģenētisko informāciju nodod laterāli, nevis tikai radnieciski pēcnācējiem, mikrobioloģijas diskusijā iestatot sakārtojuma funkcionēšanas rizomātisko loģiku.²⁸⁷ Tomēr, kā norāda akadēmiķis Maikls Mikulaks (Mikulak), līdzās jaunajai iztēlei par radniecību, attīstās arī jauni biovaras un kontroles paņēmieni. Autors cita starpā norāda uz ekonomizēto korporāciju atbalstītas bioinženierijas, biopirātisma un ģenētiskās modifikācijas apropriējošo dabu²⁸⁸, kas, caur to pašu rizomātikas argumentu, leģitimē jaunus cilvēka – pārvaldnieka naratīvus.

Neimanis uzsvērums – ka šādu stāstu uztveršana un tehnoloģiskie rīki balstās iemiesotās pieredzes un materiālās pasaules savstarpējībā, kā arī caur jaunas shematikas vairākkārt pastarpinātu iesavināšanu (piemēram, lasot vikipēdijas rakstu) pagēr kļūšanu vērīgam,²⁸⁹ – šķiet aizdomīgi vienkāršs. Varētu spriest, ka “starpnieciskie stāsti” paša miesas kā ūdens ķermeņa sakārtojuma pieredzē nav pašpietiekams rīks, lai ikdienišķi kultivētu alternatīvas, nehierarhiskas sadzīves formas – ikdienišķam mijattiecīgumam ar ūdeni šādas zināšanas paliek vairāk vai mazāk abstraktas, kā arī bieži turpina redzes kā informatīvās maņas pārākumu. Lai uzrādītu alternatīvo sadzīves formu iespēju veicināt padziļinātu cilvēka-dabas mijatkarību, nepieciešams uzrādīt veidus kā pieredzē sajūst ontoloģiskās pārmaiņas, uz kurām vedina zinātniski informētā rizomātiskā

²⁸⁵ **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008.

²⁸⁶ **Neimanis, Astrida.** *Op. cit.* p. 55.

²⁸⁷ **Krause F.** Water and Materiality. // *Oxford Research Encyclopedia of Anthropology*. 2021. Oxford University Press, September 29. p. 3.

²⁸⁸ **Mikulak M.** The Rhizomatics of Domination: From Darwin to Biotechnology // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. pp. 80., 81.

²⁸⁹ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 58

uztvere. Sekojot Saukai un antropologam Kārlim Lakševicam, tiecos argumentēt, ka zinātnisko iztēli iespējams papildināt ar jau klātesošām praksēm²⁹⁰, kas porainību un savstarpējību atklāj nepastarpinātā, toties lokālas vēstures un stāstu caurstrāvētā, posthumānā dzīvotajā pieredzē.

Otrkārt, tas ļauj priekšstatīt ūdens materialitātes spēju iestiepties, pārsniegt un transformēt kā intencionālu un juteklisku, toties daudzkārt neparedzamu vai grūti aprakstāmu pieredzi. Skatot cilvēku caur ūdens ķermeņa sakārtojumu, kurā līdzdalās gan ūdens, gan mikrobi, gan citi “neorganiski” elementi, var sekot literatūrzinātnieka Džuliana Jeitsa (Yates) norādei. T. i., lai paplašinātu iztēli par paša ķermeni kā decentralizētu mediju citādībai, jāsāk ar tieši paša ķermenim specifisku tālejošāku cilvēka komponentu fragmentarizāciju, caur kuru atklājas cilvēka ķermeņa medijam raksturīgā pasaules figūra.²⁹¹ Konceptuāli iespaidojoties no domāšanas uz robežām (Thinking at the edge)²⁹², kā arī vidē iesavinātas iemiesotās kritiskās domāšanas²⁹³ pieejām, runa ir par pirmās personas situētās pieredzes pētniecību, kas posthumanisma gadījumā “izstiepjas” vai “saraugas” tikai cilvēka ķermenim iespējamā veidā un ļauj just, domāt un rīkoties no materiāli-semiotisko mezglojumu vidus.

Kontekstuāli topoloģiskās pieredzes izvērtējums jutekļu kontekstā ievietojas diskusijā, kuru var dēvēt par “ķermeņa atkal atklāšanu” (rediscovery of the body).²⁹⁴ Lai gan filosofiski ķermeņa atkal atklāšanas pavērsiens kļūst arvien starpdisciplinārāks un daudzveidīgāks, joprojām iespējams novērot konkrētu epistemoloģisko nevienlīdzību: tajā atklājas okolocentriskas tendences, īpaši dominējošo ģenealoģiju kontekstā izceļot redzi (lai gan bieži vien netīši) kā galveno uztveres un izpētes veidu. Tomēr autoru loks, kas kritiski pievēršas šim jautājumam, norāda uz šādas vienaspusīgas jušanas epistemoloģiskajiem aizspriedumiem, kultivējot pirmajā norādīto stingro nošķirumu starp kārtīgajiem un nekārtīgajiem ķermeņiem.

Tiesa, redze, raksturota kā intencionāla, vērsta uz āru, ļauj mums pievērsties noteiktiem objektiem. Tomēr vienlaikus, biežāk no tiem novērsties, radot visai plašu distanci starp dažādiem

²⁹⁰ **Sauka A., Laševics K.** Exploring Sensory Histories: Human-Water Relationalities in Latvian Folklore // *Sensory Histories of Water Experiencing, Representing, and Interacting with Water Across History*. (Forthcoming)

²⁹¹ **Yates J.** Wet? // **Jerome J.** et. al. (Eds.) *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire*. University of Minnesota Press, 2015. p. 189.

²⁹² Vairāk skat. **Schoeller D.** Thinking at the Edge in the Context of Embodied Critical Thinking: Finding Words for the Felt Dimension of Thinking Within Research // *Phenomenology and Cognitive Science*. 2023. No. 22. p. 308.

²⁹³ **Sauka A.** Embodied Critical Thinking and Environmental Embeddedness: The Sensed Knots of Knowledge // **Schoeller D., Thorgeirsdottir S., Walkerden G.** (Eds.) *Practicing Embodied Thinking in Research and Learning*, London: Routledge, 2024. p. 178.

²⁹⁴ Ķermeniskais pavērsiens vai „ķermeņa atklāšana no jauna” ir nozīmīga un plaši pētīta tēma mūsdienu filozofiskajā domā, kas pievēršas cilvēkam, identitātei un videi. Nozīmīgs ieguldījums šajās tēmās ir atrodams gan psihoanalīzē, gan posthumanismā un kritiskajā teorijā, fenomenoloģijā, un, būtiski šajā darbā transkorporealitātes pētniecībā.

ķermeņiem, īpaši tiem, kas kaut kādā ziņā neatbilst un nesaskan ar dominējošajām sociālajām konstrukcijām – piemēram, iekrāsotajām vai tumšajām ūdens tilpnēm, vai netūriem cilvēkiem. Papildus fiziskajam attālumam tas var veicināt arī mentālu distanci un pieeju “out of sight, out of mind”, tādējādi sekmējot izslēdzošas un naidīgas publiskās telpas veidošanos, kas ir pievilcīga noteiktam cilvēku lokam un atbalsta tikai konkrētas (slēgtas) funkcijas. Arī ūdens ķermeņu gadījuma redze nav pietiekams iemiesotās kritiskās domāšanas rīks, lai tiktu galā ar plūdenumu, kādu uzrāda šādu ķermeņu robežu mainīgums. Kā uzsver Sauka, zināma kritika pret “subjektivitātes izpratni, kas orientēta uz redzi” var ļaut “[apsvērt] justo pasaules nozīmi,” kas “prasa līdzsvarot intencionalitāti un responsivitāti, tostarp responsivitāti pret sevi pašu.”²⁹⁵ Šāda fokusa maiņa, izceļot ķermeņa responsivitāti, nenozīmē pāreju uz pasīvu eksistenci kā izvairīšanos no rīcības vai radošo aspektu zaudēšanu. Tā drīzāk aicina pielikt pūles, pievērst rūpīgu uzmanību, aktīvi iesaistoties paša un citu ūdens ķermeņu sakārtojumu jutekliskās pieredzes procesos. Runājot par šādu responsivitātes un intencionalitātes samērīgu kultivēšanu, papildus dzirdei²⁹⁶, vēlos norādīt uz miesas juteklisko komplicētību, reizē atklājot to vērtības ambivalenci un sniegšanos pāri ierastajam piekārtīgajam dalījumam.

Atgriežoties pie ādas kā jūtošas un ūdeņainas robežas paša miesai, nākas paturēt prātā jau pieminētās vērstības ģeogrāfiskos un lokalizētos aspektus, kas iezīmē noteiktus ķermeņa limitus. Proti, cilvēka ķermeņa nespēju tehnoloģiski nepastarpinātā veidā ilglaicīgi atrasties ūdenī un, piemēram, spēju vizuāli novērot robežu, aiz kuras sākas liela ūdenstilpne. Reizētas paredz sajūst arī vēdera burkšķēšanu, skropstu nosarmošanu, siekalu rašanos, saozot sulīgu, bet skābu augli, rīkles izkalšanu un atkārtotu samitrināšanu, spējāku vajadzību urinēt, dzirdot netālu ūdens šalkoņu u.t.t. Pievēršot uzmanību miesiskajai juteklībai, kas izriet no paša ūdeņainās miesas nevoluntārajām izpausmēm, patība atklājas kā mašīniskis sakārtojums – kā dažādu mikroorganismu, kuņģa vai siekalu dziedzeru darbības, ūdens iesūkšanās u. c. spēku alianse. Kā trāpīgi raksta Ikoniadu, “Šādos sakārtojumos ķermenis atklāj jaunus sajūtuodus, kas ne vienmēr ir saistītas ar konkrētu uztveres

²⁹⁵ Sauka A. *Beyond the Skin Line: Tuning into the Body-Environment. A Venture into the Before of Conceptualizations* // The Polish Journal of Aesthetics, 2022. 64 (1). p. 164.

²⁹⁶ Skat. piemēram, Velšs V. *Estētikas robežceļi*, Tulk. R. Bičevskis, Rīga: Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs, 2005. pp. 205., 206. Jānorāda, ka pietuvināti skatu citas maņas ne tikai tāpēc, ka šim jautājumam jau ir sniegts pietiekami apjomīgs teorētiskais izklāsts, (sk. Velšu), bet arī tāpēc, ka tieši dzirdes kontekstā pastāv iespēja intencionāli izvairīties no reaģēšanas uz apkārtējo vidi, piemēram, ielās lietojot austiņas, tādējādi apzināti attālinoties vai novēršoties no apkārtējās skaņu ainavas.

veidu,”²⁹⁷ norādot uz šādas jušanas asimetrisko, mainīgo, bet kopīgi funkcionējošo transkorporeālo iedabu. Atsevišķo elementu bezpersoniskā, taču specifiskā aģence ekspresīvā pašizpaušmē ļauj ķermenim funkcionēt noteiktā veidā un intensitātē. Piemēram, veselīgi, vai saslimšanas gadījumā, uzrādot tā ievainojamības un līdzās “izstieptot” arī laika vai telpas pieredzi. Un, lai gan šie komplicēto sajūtu mehānismi kaut kādā mērā ļauj piefiksēt veidus kā paša ķermenī atklājas citādība, tās tvērums ir drīzāk mirklīgs un gaistošs. Stratificējot, jeb nosaucot dažus no šādiem jušanas modiemi, autore uzskaita, piemēram, propriocepciju, kinestēziju, koenestēziju, kā arī visceralitāti²⁹⁸, intuīciju, un sinestēziju²⁹⁹, u.c.

Cilvēka gadījumā caur introcepciju jeb uztveri kā introspektīvu un sensoriālu spēku apmaiņu, kas nereti piesaka sevi pirms konkrēto sajūtu reģistrēšanas vai skaidras artikulācijas, atklājas konkrētā ķermeņa specifika kā spēja aficēt un tikt aficētam.³⁰⁰ Citējot Ahmedu “Āda ļauj mums apsvērt, kā robežu veidošana, ķermeņa līniju iezīmēšana, ietver afektivitāti, kas jau šķērso robežu.”³⁰¹ Lai gan Ahmeda ir kritiska pret Delēza citādības koncepciju, autores izpratne par afektivitāti spoguļo nozīmi, kuru izvērsis franču filozofs. Tā ļauj izteikt ķermeņu specifiku nevis kā atkarīgu no rigidas būtības, bet gan no savstarpējības pieredzes (plašā nozīmē) izmaiņu procesiem, kas spēku materializēšanās rezultātā pauž ķermeniskās rīcībspējas.³⁰² Citiem vārdiem, “[t]opoloģiski raugoties, ķermenis pārvar būtību ierobežojumus (kas tas ir) un nonāk sakārtojumu sfērā (ko tas spēj darīt savstarpējās saistībās ar citiem ķermeņiem).”³⁰³ Afektīvais spēks kā sastapšanās produkts ilgst noteiktu laiku un telpiski sevi piesaka caur konkrētu kustību vai darbību.

²⁹⁷ **Ikonidou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 172.

²⁹⁸ Latvijas kontekstā visceralitāti feminisma un mākslas kontekstā pēta Jana Kukaine, piemēram, skat. **Kukaine J.** *Feministiskā māksla postkoloniālismā: viscerālās estētikas perspektīva*. Rīga: Latvijas Mākslas Akadēmija, 2022. Promocijas darbs.

²⁹⁹ *Ibid.* Līdzīgi par sinestēziju runā arī fenomenologs Deivis Abrams (Abram), atsaucoties uz Merlo Pontī. Saskaņā ar filozofa uzskatiem tā raksturo ikdienišķu, ne tikai ierasti patoloģizētu, cilvēciskās uztveres spēju – sinestētiskā uztvere nozīmētu apzināties, ka mēs varam lietas uztvert vienlaikus un padziļināti, nereti vienu maņu, piemēram, tausti, izjūtot caur citu maņu, piemēram, redzes, dzirdes vai garšas, starpniecību. **Abram D.** *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-Than-Human World*. New York: Vintage Books, 1996. p. 45.

³⁰⁰ **Ikonidou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 174n4

³⁰¹ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 45.

³⁰² **Massumi B.** Notes on the Translation and Acknowledgments // **Deleuze, Gilles, and Guattari, Félix.** *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. xvi

³⁰³ **Herzogenrath B.** Introduction // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 12.

Tas var rezultēties arī jutekliski. Nevis kā personīga emocija, bet kā strukturizējošs process, kas pagēr cilvēkam specifisko spēju reaģēt uz konkrēto ūdens pieredzi.

Tādējādi, lai gan afekts tiešā veidā pārkāpj ķermeņu robežas, tas iestiepas citā tikai līdz konkrētam brīdim. Sekojot Neimanis, konkrētos ķermeņus raksturo to afektivitātes sliekšnis³⁰⁴ – tas ūdens ķermeņu figūru iegremdē konkrētajā veidolā un pretojas vienādojošas abstrakcijas vilinājumam, kā arī ūdeņaino ķermeņu saplūšanai amorfā peļķē. Šāda kopā būšana ir sarežģītāka nekā kopīgums, kas priekšstatīts caur vienojošajām sadzīvošanas formām.³⁰⁵ Drīzāk tā caur kopīgumu pagēr diferenciaciju un atšķirīgumu, skaidrojot kā dažus ķermeņus citi ķermeņi skar citādāk. Cilvēks nekad nevar būt pilnībā upe vai dīķis (arī mikroskopiskas skalas) un otrādi, tomēr abi iespaido spēju rīkoties atbilstoši savām specifiskajām ķermeniskajām atšķirībām, eksistences modiēm, afektivitātes sliekšņiem un situētajiem novietojumiem.

Lai praktiskāk iztēlotos, kā nevoluntāras alianses funkcionēšana var responsīvi dzīvotā ķermeņa pieredzē atklāt ikdienišķi ūdeņaino savstarpējību, lieti noder Macleolda ilustrācija: “Nātrijs satiekas ar hloru, kalcijs – ar koraļļiem, giardia [infekcioza baktērija] – ar izslāpušu ceļotāju. Ūdens stāsta Bretaņas krastam par tropu karstumu un manai mēlei apraksta piparmētru un kanēļa garšu. Smaržas ceļo mitrumā.”³⁰⁶ Tas atklāj konkrētu sajūtu, piemēram, taustes, smaržas, un garšas sinestētisku aktualizēšanos sakārtojuma funkcionēšanas rezultātā. Vienlaikus iespējams priekšstatīt specifiskās ūdens materialitātes aģentīvo spēju iesaistīties nozīmes tapšanas procesos: padzeroties konkrētu ūdeni iezīmējas ne tikai tā komunikatīvā funkcija kā konkrētu minerālu vai mikroorganismu nesējam, bet arī tā spēja nest specifiskas atmiņas, caur garšas jutekļiem atgādinot par citu vietu vai laiku. Tiešā un afektīvā veidā mainās gan mūsu motorās un kognitīvās kapacitātes, gan arī noskaņa un telplaiciskā uztvere. Piemēram, iestājas nostalgija pret aizvadīto laiku tālienē, kas ļauj kavēties atmiņās. Tas ļauj priekšstatīt reizumis neērtu laicisku un telpisku izstiepšanos, kuras rezultātā kļūstam par vidi citādam, pārraujot abstrahētās un lineārās laika un telpas tapšanas līnijas. Visbiežāk asimetriski, tomēr iezīmējas arī veids kā mēs aficējam ūdeņus pašiem specifiskās stratifikācijas rezultātā. Piemēram, caur ķermeniski saturēto šķidrumu un mikroorganismu filtrāciju (gan fiziski nokārtojoties visur, kur ejam, gan jaunu zinātnisko artikulāciju rezultātā).

³⁰⁴ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 45.

³⁰⁵ Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. pp. 48., 49.

³⁰⁶ MacLeod J. Water and the Material Imagination // Chen C., MacLeod J., Neimanis A. (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 49.

Līdzās vietām un laikiem ūdenī iesavinām specifiskus stāstus un tēlainas figūras, kas neļaujas abstrakcijai, bet aktualizējas un transformējas citu, arvien jaunu sakārtojumu iespaidā.

Jābilst, ka šādas pieredzes atklāšanās nav tikai nejauša vai neparedzama. Caur ūdeņainā ķermeņa iztēles mediēto sajūšanu iespējams arī intencionāli kultivēt pietuvinātas mijattiecību prakses ar ūdeni. Kā norāda Sauka un Lakševics, par uzskatāmu sadzīves formu, kurā pozitīvā nozīmē izpaužas ūdens ķermeņa sakārtojums Latvijas un plašāk Austrumeiropas vai Skandināvijas reģionos, ir pirts. Skatot sakārtojuma saturiskos elementus, ūdeņainā aģence kā tvaiks tiešā veidā ļauj taktili sajust paša ķermeniskumu kā procesuālu un ūdeņaino robežu izplūšanu. Tas notiek sajūtot paša porainību, kas karstā tvaika rezultātā izsauc svīšanas procesus, piedaloties telpiskā mitruma apmaiņā gaisā vai paša elpā (kas turklāt var kļūt asociatīvi pielādēta ar dažādām smaržām, īpaši ja pirtī tiek ienesti aromātiskie augi vai eļļas), u. c. Būtisku lomu šajā sakārtojumā ieņem ekspresīvais elements jeb stāsti, nozīmes un gaidas, kas apvij pirts rituālus. Pirts kā būtisks elements labbūtības praksēs, piedāvā vietu, kur ne tikai nomazgāties, bet attīrīties arī sakrālā vai psiholoģiskā nozīmē, svarīgu lomu šajā labbūtībā ierādot minētajām taktilajām un telpas pieredzēm³⁰⁷ – pirtī sēž klusumā, karsējas, sveic pirts garus, uzmet garu, u. c. Līdzīgi arī tradicionālās dzemdības tika rīkotas pirtī, simbolizējot pārejas procesus. Autori, skatot folkloras stāstus un dainas, uzsver pirts rituālu intencionālu kultivēšanu kā iespēju realitātē sastapties ar materialitātes procesualitāti³⁰⁸, gan simbolisko rietu transformatīvo (piemēram, dzemdību tradicionālo procesus) tā fizikālo pāreju (pēc karsēšanās peldoties aukstā dīķī). Protams, arī šādas pieredzes var tikt komercializētas. Tomēr kultivējot kritisko iemiesto domāšanu, responsīvā un introspektīvā, un pieredzes izstiepšanā, cilvēka, ūdens un pirts sakārtojuma funkcionēšana var veidot kopīgu vietu mijattiecībām ar atšķirīgo kā transformatīvu procesu.

Apkopojoši, figurējot paša ūdens ķermeni caur posthumānās iemiesotības iztēli, atklājas ne tikai jauni veidi kā priekšstatīt ūdens lomu mijattiecībās, bet arī paša ontoloģiskā statusa izplūšana relacionalitātes ietvaros. Īpaši sakārtojums paša ķermenī kā ūdens elementu kopīga funkcionēšana uzrāda ne tikai padziļinātu veidu kā just pasauli, bet arī atšķirīgās ievainojamības – dažādu ķermeņu vairāk vai mazāk poraino spēju saplūst, pārplūst un aficēt citus. Tā ietvaros, ūdens ģenealoģijas juteklisku, zinātnisku vai lokālu stāstu iespaidotas, atklāj vairāk-nekā-cilvēka aģenci pašu ķermenī. Tā stiepj cilvēciskās, lineārā laika un telpas pieredzi, mainot priekšstatus par “tuvo”. Caur to

³⁰⁷ **Sauka A., Laševics K.** Exploring Sensory Histories: Human-Water Relationalities in Latvian Folklore // *Sensory Histories of Water Experiencing, Representing, and Interacting with Water Across History*. (Forthcoming)

³⁰⁸ *Ibid.*

atklājas, ka ķermeņa izpratne nav pārliecības, noteiktības vai skaidrības vingrinājums, uzrādot drīzāk “[ne]noteiktas robežas, [ne]noteiktas attiecības, [ne]noteiktus pārejas procesus, [ne]noteiktus rezultātus.”³⁰⁹

Paša ūdens ķermenis ir telpa nenoteiktajam, kuru topoloģiski veido satikšanās ar nenoteikto, citiem vārdiem, kā raksta Delēzs un Gvatari “pats dzīvnieks [šajā gadījumā cilvēks] maina savu ritmu, tonalitāti un intensitāti, vadoties pēc vēl noslēpumainākiem impulsiem.”³¹⁰ Tiesa – nav tā, ka domāšana par paša ādu ļautu vienkārši izmainīt attiecības ar citiem, atrisinot netaisnības vai vardarbības problēmas. Drīzāk, priekšstatot dubultu artikulāciju starp molekulāro vieliskumu un molāro ķermeni brīžiem asimetriskā veidā, posthumānā iztēle uzrāda robežu mainīgumu, uzsverot posthumānas jutības aspektus pret paša ūdens sarežģītu daudzējādību. Tā ļauj pieredzēt ķermeni kā starp-iemiesotu, atklājot kā ķermeņa ūdeņainie aspekti destratificēt paša ķermeni. Papildinot, pieredzes forma tiek priekšstatīta kā jau situēti iekrāsota, tomēr ne statiska, atšķirīgu elementālo ķermeņu kopīgas dzīvošanas ietvaros. Šāda citādības klātesamība savukārt pagēr nepieciešamību mācīties būt ar neērto – proti, ieklausīties (plašā nozīmē būt responsīvam), sākot no sevis kā ūdeņainas telpas, virzoties pretī pasaulei kā telpai ar dažāda plūdenuma ūdens ķermeņiem. Atšķirīgi situēto ūdens ķermeņu sastapšanai, telplaiciskajiem un teritoriālajiem aspektiem pievērsīšos nākamajā apakšnodaļā.

2.3. Situētais sakārtojums: ūdens ķermeni starp citiem

Ja katru ierasto attiecību pamatā ir implicēts veids kādā zināt ūdeni,³¹¹ tad domājot līdzās zināšanai, kas izstiepj sajūtu pieredzi, līdzās stiepjas arī uztvere un spēja caur atbilstošiem iztēles rīkiem priekšstatīt mijattiecības, to dalībniekus. Uzrādot konkrētās ūdens ģenealoģijas, kas vedina mācīties veidus kā sadzīvot ar neērto sevī, nepieciešams uzrādīt kā atbilstošajās sadzīves formās tiek kultivēts ķermenisks jutīgums un responsivitāte pret ūdeņiem, kas ir nezināmi un neviennozīmīgi pasaulē. Uz nepieciešamību ūdeni zināt citādi, spiedīgo klimata pārmaiņu

³⁰⁹ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 38.

³¹⁰ Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 547n101.

³¹¹ Chen C. Mapping Waters: Thinking with Watery Places // Chen C., MacLeod J., Neimanis A. (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013. p. 280.

kontekstā, norāda arī islandiešu filosofe Gudbjerga R. Johannesdottira (Jóhannesdottir): “Mēs jau zinām ar savas racionalitātes palīdzību, kas un kāds ir ledājs kā izmērāms fenomens; tagad mums jākoncentrējas uz to, lai izprastu savas attiecības ar ledāju, izmantojot savas maņas un iztēli.”³¹² Attiecīgi, sākot no iepriekšējā nodaļā iezīmētās posthumānās iemiesotības un, runājot par tiem ķermeņiem, kurus var raksturot kā ūdenājus – ūdens paša ķermenī, kas satiekas ar dažādu ūdenstilpņu ūdeni, ūdeni citos ne-cilvēciskajos ķermeņos – jāvaicā: ko nozīmē būt situētam citam starp citiem, domājot līdz ar ūdeņu materialitātes citādību? Turklāt, kādas ir alternatīvās sadzīves formas, kuras iespējams kultivēt praktiskajās mijattiecībās ar ūdens ķermeņiem?

Kā norāda Sauka, situētību var domāt dažādi, tostarp līdz ar vietu, tātad paša miesisko, sociālo naratīvu iespaidoto, laika un telpas procesu pieredzi.³¹³ Šajā apakšnodaļā skatīšu kā funkcionē dažādi sakārtojumi ar citiem ūdens ķermeņiem³¹⁴ pievēršoties alternatīvajām konceptualizācijām un figurācijām kā (re)teritorializējošiem aspektiem, līdzās jautājumam par nezināmo – deteritorializējošo; precīzāk uzrādīšu alternatīvo sadzīves formu pavedienus teritoriālajos sakārtojumos, kas izriet no telpā situētās ūdenājus patības sastapšanās ar dažādu temporālo un laicisko skalu dimensijām.

Lai novērotu kā sakārtojuma nojēgumā ierakstās ūdens ģenealoģijas un kā šādi priekšstati var veidot alternatīvas mijattiecību prakses, nedaudz jāiezīmē tas, ko Delēzs sakārtojuma kontekstā saprot ar (re)teritorializāciju un deteritorializāciju, pēcāk attiecinot tos uz ūdeni. Kā jau minēts iepriekšējā apakšnodaļā, šīs kustības veido jeb stabilizē un izjauc vai transformē teritorijas. Izsekošana šiem spēkiem nepieciešama zemes telpiskai noteiksmi.³¹⁵ Lai arī deteritorializācija var izjaukt teritoriju pavisam, nojēgumi nav nepieciešami savstarpēji izslēdzoši. Tie ilglaicīgu procesu rezultātā var veicināt teritoriāla sakārtojuma izmaiņas topoloģiski.³¹⁶ Citējot Delēzu un Gvatori: “Teritoriālais sakārtojums ir vides konsolidācija, telpas un laika konsolidācija, kas veido kopdzīvi

³¹² **Jóhannesdóttir G. R.** The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // **Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdóttir S.** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024. p. 80.

³¹³ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*. <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

³¹⁴ Jāmin, ka angļu val. “*body of water*” asprātīgi attiecināms uz mūsu ķermeņu ūdenāinību, uz ko norāda Neimanis, bet arī plašā nozīmē attiecināms uz ūdenstilpni. Tādējādi, arī valodiski iezīmējas dažādu ūdeņu mijattiecību plūdenums.

³¹⁵ **Livesey G.** ASSEMBLAGE // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 18.

³¹⁶ **Parr A.** “DETERRITORIALISATION / RETERRITORIALISATION.” In *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 69.

un pēctecību”³¹⁷. Tādējādi funkcionalitāte izriet no teritorijas kā dažādu spēku savstarpējas mijiedarbes un sastapšanās procesiem, nevis otrādi. Atsaucot atmiņā sakārtojuma asis, protams, posthumānajā iztēlē par materialitāti svarīgi norādīt uz sakārtojuma mašīnisko funkciju, jeb, ūdens un ķermeņu daudzējādību, kas savstarpēji caustrāvo reteritorializējošos elementus. Taču atkārtoti jāuzsver, ka tie neeksistē atstatus no sociālajām un konceptuālajām sakārtojuma dimensijām.

Jānorāda, ka posthumānā iemiesotība kā alternatīva epistemoloģiska pieeja zināmā mērā arī ir teritorializējošs un deteritorializējošs spēks. Tā pamīšus deteritorializē kapitālistiskās un koloniālās kārtības, “atsvabinot” fiksētās attiecības,³¹⁸ un (re)teritorializē ūdeni citādi. Pirms virzos pie ūdens ķermeņiem, būtiski piebilst, ka šāda (uz relacionalitāti tendēta) ekoloģiskā domāšana zināmā mērā nav nekas jauns.³¹⁹ Alternatīvo ūdens ģealoģiju laukā papildus ierakstās arī daudz senāks pavedienu kopums – dominējošajās ģealoģijās pieklusinātie sakārtojuma kolektīvie un ekspresīvie elementi –, kas cieši savīti ar postumānās iemiesotības pieredzi. Precīzāk, tās ir lokālās nozīmes, stāsti un kolektīvās pieredzes, kas līdztekus mediē mijattiecību pieredzi un iespaido pašu materialitāti šo mijattiecību rezultātā. Šāda domāšana, atkārtoti aktualizējusies pagājušajā gadsimtā, salāgojas ar dažādām pirmtautu³²⁰ filosofiskajām pieejām, folkloru ontoētiskajiem un pirms kristīgajiem kosmoģiskajiem priekšstatiem³²¹, kuros cilvēks nav izklājams, bet ir līdzās pastāvošs vidē.

Svarīgi izcelt, ka runa ir par vietai specifiskajiem naratīviem, kas ir jutīgi pret dabas aģentīvajām izpausmēm un uztur varas horizontālu izkliedēšanu. Piemēram, Johannsdottīra, fenomenoloģiski pētot sastapšanās pieredzi ar Hoffellsjökull ledāju, norāda, ka miesiskās attiecības iekrāso kopīgas animistiskas attieksmes pret ledājiem, kas ļauj tos tvert kā dzīvas būtnes un komunicēt ar tiem “aci pret aci”.³²² Šāda sastapšanās rada kontrastu un destabilizē ūdens ķermeņus, kādi tie parādās orientālajos un koloniālajos naratīvos. Protams, skatīti kā pašpietiekams avoti, kas

³¹⁷ **Deleuze G., Guattari F.** *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 329.

³¹⁸ **Parr A.** “DETERRITORIALISATION / RETERRITORIALISATION.” In *The Deleuze Dictionary* (Revised Edition). Edinburgh University Press, 2010.p. 69.

³¹⁹ **Jóhannesdóttir G. R.** *Op. cit.*. p. 78.

³²⁰ Padziļinātāk skat. piemēram, **Simpson L. B.** *Theory of Water: Nishnaabe Maps to the Times Ahead*. Haymarket Books, 2025.

³²¹ **Sauka A., Lakševics K.** Rhythms of Life and Death: Fluid Temporalities of Water in Latvian Folklore // *The Polish Journal of Aesthetics - "Rhythms of Artwork and Beyond: Humanity, Sociality, and Nature"*, Vol. 76 (1/2026), 2026, (forthcoming)

³²² **Jóhannesdóttir G. R.** The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdottir S. (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024. p. 77.

pretendē uz patiesās ūdens faktuālu atklāšanu, tie var atgriezt romantizētas un mistificējošas ietekmes dabas skaidrojumā. Tomēr lasījumā, līdzās posthumanisma un jaunā materiālisma filosofijai, tie ļauj atklāt procesualitātes un savstarpējības tēmas kā jau klātesošu veidos kā mijattiecamiem ar ūdeni.³²³ Šīs nodaļas kontekstā šādas kombinētas zināšanu formas var palīdzēt artikulēt un raksturot iemiesoto mijattiecību pieredzi. Precīzāk, šīs ģeoloģijas ļauj uzrādīt daudzveidīgākas teritorializējošās kustību līnijas, kas neizslēdz ūdens aģentīvo potenciālu kā destratificējošu, pievēršot rūpīgāku uzmanību re- un de- teritorializējošajām kustībām. Līdzīgi kā cilvēka ūdens ķermeņa gadījumā, tās ļauj iztēloties dinamisko savstarpējību, nepakļaujoties iekrampēšanai priekšstatā par stabilo ķermeni. Kā arī nepakļaujoties rigidīai (sabiedrība – daba vai pats - cits) izkārtošanai un iezīmēt sakārtojumu mainīgo funkciju vai jaunā tapšanu, neapspiedošās sadzīves formās. Būtiski izcelt, ka stratificējošie konceptuālie mehānismi, kas izriet no molārā ķermeņa teritorializējošajiem impulsiem netiek nīcināti vai sagrauti pilnībā. Arī tie rod savu vietu, ja ne kā mēģinājums stabilizēt cilvēcisko ikdienu, tad “atskaites punkti turpmākiem eksperimentiem”³²⁴ un pretošanās kustībām.

Delezogvatāriskā un hidrofeministiskā skatījumā, tāpat, ūdeņu teritoriju veidošanās procesi domājami caur dubultu artikulāciju starp dažāda apjoma skalām. Citiem vārdiem to varētu nosaukt par dažādu, pamīšus savijušos pavedienu, atraisīšanās fiksāciju gan starp saturu un izpausmi, to reizēm atbilstošajiem molārajiem un molekulārajiem līmeņiem³²⁵, gan teritorializējošajiem un deteritorializējošajiem spēkiem. Šie procesi uzskatāmi atklājas filosofes Johannsdottīras jau minētajā Islandes ledāju fenomenoloģiskajā pētniecībā. Autore atklāj tiešu attiecīgumu starp ledāja afektīvās molekularitātes deterioralizējošu pieredzi (kas atklājās kā ērmīga, pārņemša visceralitāte citbūtnes klātbūtnē, vai sajustā zināšana par daudz lielāku telpisko un lēnāku laicisko būšanas formu, kā arī kopīgiem kušanas procesiem) un molāro teritorializāciju, kas radusies konkrētas Rietumnieciskās caursvītrosšanas rezultātā (GPS, kas uzrāda ledāja plaisas, lai tajās neiekristu mašīna).³²⁶

³²³ Ar cilvēku vairs nepietiek. Satori saruna par posthumanismu. // *Satori*, <https://satori.lv/article/ar-cilveku-vairs-nepietiek-satori-saruna-par-posthumanismu>. [12.02.2026.] (Skat. 16.05.2026.)

³²⁴ **Protevi J.** “EARTH/LAND (TERRE)” In *The Deleuze Dictionary* (Revised Edition), edited by Adrian Parr. Edinburgh University Press, 2010. p. 84.

³²⁵ **Deleuze G., Guattari F.** *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 4.

³²⁶ **Jóhannesdóttir G. R.** The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdóttir S. (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024. pp. 77., 78.

Lai ilustrētu kā teritoriāli izpaužas dubultā artikulācija, noderīgi ir Delēza un Gvatari gludās (smooth) un caursvītrotā (striated) telpas koncepcija. Līdzīgi kā Johannsdottīra raksta par ledāju, Delēzs un Gvatari izvērš piemēru par jūru: “jūra ir gluda telpa par excellence, un tomēr tā bija pirmā, kas saskārās ar pakāpeniski stingrākām caursvītrotāšanas prasībām. Šī problēma neradās [tikai] sauszemes tuvuma dēļ. Gluži pretēji, jūras caursvītrojums bija atklātā ūdens navigācijas rezultāts.”³²⁷ Proti, jautājums ir par konfrontāciju starp dažādām uztverēm un zināšanām, kuras iespaido telpas pieredzi un atšķirīgo materialitāti caursvītrojošo garuma līniju režģi (kartēm, navigācijas sistēmām, un pēc šiem mērijiem noeteiktās infrastruktūras), kas dominē mūsdienā pieredzē. Arī pirmās nodaļas kontekstā var runāt par caursvītrotā ūdenstilpnes materialitāti un novērot, kā iežogojumu iespaidā teritorijas funkcija kļūst, piemēram, vienkāršota un noplicināta. Proti, orientālu vai abstrahējošu zināšanu, hidroinfrastruktūras izbūves vai tehnokrātiska menedžmenta iespaidā ūdens tiek stabilizēts, piemēram, santehnikas sistēmās vai strikti regulētajos, nereti iežogotajos dzeramā ūdens ezeros ārpus pilsētas. Līdzīgi konceptualizējams arī mēģinājumus stingri nostiprināt piejūras krasta līniju vietsēdīgās mitināšanās vai nacionālās ainavas saglabāšanas kontekstā.

Citādos ūdens ķermeņus, jeb ūdens vairāk vai mazāk konvencionālajām tilpnēm, iespējams domāt līdzās “gludajam”. Tas pagēr skatīt kāda ir ķermeniskā klātesamība sastapšanās procesos, balstīta iemiesotajā pieredzē, precīzāk, kā afektīvā ūdens teritorija atklājas haptiski³²⁸ vai taktili, nevis optiski. Kontekstuāli pieņemot, ka paša miesiskā materialitāte, priekšstatīta kā posthumāna telpa, ļauj sajūst izplūdušās patības robežas, līdzīgi var spriest arī par citu ūdens ķermeņu robežām. Neimanis vārdiem, “[ķ]ermeņiem vajadzīgs ūdens, bet ūdenim arī ir nepieciešams ķermenis. Ūdens vienmēr ir kādā laikā, kādā vietā, kaut kur.”³²⁹ Tā rezultātā, līdzīgi kā cilvēka ādu, arī citu ūdenstilpņu robežas – to krastu un ūdens virsmu – var priekšstatīt kā diferencējošu membrānu. Tām, kā uzsver Neimanis arī ir sava, vietai specifiska loģika.³³⁰ Sastapšanās pieredzē, šo membrānu salāgošanās ne vienmēr noris vienmērīgi vai viegli, drīzāk brīžiem visai neveikli, atgādinot par porainības viskozitāti. Cilvēka gadījumā uzskatāmi nespēja salāgoties parādās, kad runa ir par

³²⁷ Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 479.

³²⁸ Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 479.

³²⁹ Neimanis A. “Hidrofeminisms vai kļūšana par ūdens ķermeni”, tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024. 75. lpp.

³³⁰ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 131.

dziļajiem ūdeņiem³³¹ un iespēju noslīkt. Tomēr, ja iepriekšējās apakšnodaļas kontekstā, tika uzrādīts kā iemiesotā sastapšanās pieredze noris daudz komplicētāk un plūdenāk, tad līdzīgi arī teritoriālā sastapšanās pārstiepjas iedomai par stingru (piemēram kartē iezīmētu) līniju aiz kura sākas ūdeņains bezdibenis un iespējams saslapināties. Proti, ūdens ķermeņa figūra, drīzāk kalpo kā pārejas un robežas telpa, kas iesniedzas zemē, mūsos, un kurā mēs varam iesniegties tālāk, nekā pēc dominējošajām ģeoloģijām varētu šķist. Īpaši ūdenstilpņu kā ūdens ainavu gadījumā, kuras sastopam gan mērķtiecīgi, gan, it īpaši, ikdienā vienkārši garāmejot, topoloģiskā daudzējādība piesaka sevi caur dažādām pietuvinātām dimensijām (piemēram, caur molekulārās distances zudumu). Un to iespējams pamanīt responsīvi ļaujoties un uzskatīties³³² apkārtējās vides procesiem.

Vispirms, runājot par telpisko sastapšanos, Neimanis šo krasta robežtelpu skata līdžās ekotona³³³ konceptam – nevis kā pasīvu ainavas vizuālu vērojumu, bet drīzāk iegremdēšanos, kurā vispirms salāgojas divas ekosistēmas. Ūdeņi ekotonā pārsniedz dalījumu starp slapjo un sauso un iesniedzas tiem apkārt esošajos ķermeņos. Par šādu vairāk-nekā-slapju ūdens izpausmi okeāna vai jūras kontekstā runā angļu ģeogrāfi Kimberlija Pītersa (Peters) un Filips Steinbergs (Steinberg).³³⁴ Tā nav vienkārša norāde uz vairākiem ūdens agregātstāvokļiem kā kvantificējamām raksturlielumiem, bet gan to daudzējādības savienojošo loģiku, kas paredz ne tikai savstarpēji komplicētu un ritmisku ūdens tapšanas virkni, bet arī iesniedzas un turpina dzīvot cita iemiesotajā ķermenī. Posthumānās iemiesotības kontekstā šāda plūdena salāgošanās uztur viskozitātes principu, ļaujot neiegrimt “tajā [t. i. citā ūdens ķermenī] tik ļoti, ka tiktu zaudēts kritiskais skatījums.”³³⁵ Tā drīzāk pagēr kļūt jutīgam un ļauties intuitīvajiem telpas veidošanās pavedieniem.

³³¹ Tomēr, kā tēlaini raksta Neimanis, atgādinot par dzīvības aizsākumiem ūdenī: “Šī diferenciācijas membrāna neizslēdz mūsu savstarpējo saplūšanu viens otra ķermenī: mēs izjūtam tikai to, cik nepiemēroti un neveikli mūsu cilvēciskie orgāni ir ūdens dziļumiem, jo mūsu pašu materialitātē ir ietverts atmiņā saglabātais potenciāls elpot tikai ar pārtraukumiem, nirt neiedomājamās dziļumos, bez vārdiem sazināties ar saviem radiniekiem caur atbalsīm, kļīstot kā “pārklājošs tīkls, kas savienots caur caurspīdīgu okeānu”.” *Ibid.* p. 141.

³³² Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. pp. 53., 54.

³³³ Neimanis A. “Hidrofeminisms vai kļūšana par ūdens ķermenī”, tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024. p. 77.

³³⁴ Steinberg P., Peters K. The ocean in excess: Towards a more-than-wet ontology // *Dialogues in Human Geography*. 2019. No. 9(3). p. 297.

³³⁵ Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 54.

Kā daudziem viegli iztēlojamu telpisku piemēru, autori izceļ jūras gaisa smaržu vai viļņu šņākoņu,³³⁶ kurā viela iesniedzas cilvēka ķermenī un sāk funkcionēt citādi, piemēram, ainaviski³³⁷ vai atmosfēriski.³³⁸ Tā izsauc un rada jaunus pieredzes iespaidus un var formēt jūras ūdens ķermeņa teritoriju kā, piemēram, mājīgu jau labu laiku pirms sasniegta kartē iezīmētā krasta līnija vai ainavas skatupunkts. Kaut gan arī šķietami pazīstamais jūras krasts var atklāties nemājīgs, dažādu spēku, piemēram, tumsas vai lietavu, vai zināšanu par piesārņojumu rezultātā, jūra un okeāns ir visnotaļ pozitīvi stratificēti piemēri. Tomēr, skaidrojot ūdeņainās sastapšanās pieredzi, jūras krasta uzskatāmība ļauj izcelt ķermeniskā iesniegšanās potenciālu, kā arī piekodina būt uzmanīgam no pirmajā nodaļā raksturotās abstraktās eksotizācijas. Tā vērš uzmanību justās distances iemiesotajiem aspektiem, kuru rezultātā, piemēram, ilgstošāk atrodoties jūras gaisā, viss ķermenis kļūst piesātinās ar mitrumu un sāli, reizēm pat kairinoši veido izsitumus.³³⁹ Iesniegšanos daudzējādā var konceptualizēt kā ūdeņu miesisku pretošanos vienkāršojošai abstrakcijai. Rezultātā miesu, līdzīgi arī citus organiskos un neorganiskos elementus, kas ierauti mijattiecību procesos, var priekšstatīt vairāk-nekā-slapjus, atklājot ūdeņu citādības kā neorganiskās dzīvības³⁴⁰ daudzveidīgās pastāvēšanas skalas un ritmus uz un zem paša ādas.

Jānorāda, ka līdzīgi varētu spriest arī par citām, mazāk pamanāmām ūdenstilpnēm (kanāliem, grāvjiem, mitrājiem, bet arī pilsētas santehniku sistēmām, strūklakām, vannas istabām, u. c.), caur kurām ierasti un neierasti var atklāties līdzīgs starp-iemiesojums to ainaviskajā funkcionēšanā. Delezogvatāriskā tvērumā tas pagēr, ka “gludo telpu var uztvert iekš un caur caursvītrotu telpu, visnotaļ [iekš un caur] to, kas tiek redzēts un pieredzēts pasaulē kopumā, lai deteritorializētu noteiktas vietas.”³⁴¹ Vispirms tas ir atgādinājums, ka vidē sastaptās ūdenstilpnes

³³⁶ **Steinberg P., Peters K.** The ocean in excess: Towards a more-than-wet ontology // *Dialogues in Human Geography*. 2019. No. 9(3). p. 299.

³³⁷ Ainavas izpratnē sekoju Kimai Devolfai (*De Wolf*) un Rinai Faleti (*Faletti*), kuras ūdens ainavu saprot kā cilvēku un ne-cilvēku apdzīvoto telpu pārklāšanos. Skat. **De Wolff K., Faletti R. C.** Introduction // **De Wolff K.** (Eds.) *Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures. 1st ed.* University of California Press, 2022. p. 8. tieši jūras kontekstā skat. jau minēto **Jay S., Acott T.** Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6. pp. 677 – 680.

³³⁸ **Klaver I. J.** Radical Water // *Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, Berkeley: University of California Press, 2021. p. 83.

³³⁹ **Steinberg P., Peters K.** The ocean in excess: Towards a more-than-wet ontology // *Dialogues in Human Geography*. 2019. No. 9(3). p. 298.

³⁴⁰ **Neimanis A.** “Hidrofeminisms vai kļūšana par ūdens ķermeni”, tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024. p. 77.

³⁴¹ **Conley T.** SPACE // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 262.

bieži jau no sākta gala ir bijušas un turpina tapt hibrīdas,³⁴² kur cilvēka caursvītrotajās molārās sadzīves formas stabilizē un kaut kādā mērā arī kavē transformācijas procesus. Iespējams morādīt, ka (iepretim citām, iepriekš neaizskarami un bezvēsturiski konceptualizētajām teritorijām kā “dabā” iestatītajām vietām) hibriditāte akcentē ilgstošus dabkultūras savstarpējības procesus un to rezultātā veidoto ūdenstilpņu nozīmi kā vienlīdz daudzslāņainu un ainaviski (iegremdēšanās potenciāla nozīmē) vērtīgu. Tomēr hibridizācija kā tāda nav pašsaprotama un ar tās iestatīšanu jābūt uzmanīgam.

Īpaši, ja lielāku ūdenstilpņu kontekstā spriedzi starp izmaiņām un “savas vietas saglabāšanu” nākas novērot kopīgās vietsēdīgās funkcionēšanas rezultātā.³⁴³ Piemēram, Dubkalnu³⁴⁴ karjers, kas pēc tā tehnosociālās un ekonomiskās funkcionēšanas beigām aizpildīts ar ūdeni, tagad ir pārtapis ne tikai par rekreācijas un atpūtas vietu cilvēkiem, bet arī dzīvotni dažādām citbūtnēm. Kā uzsver Ahmeda, hibridizācija var strādāt arī kā pastāvošo varas mehānismu un rīcībspējas atkārtota iestatīšana, nespējot hibrīdo integrēt ikdienišķajās normās.³⁴⁵ Tāpēc jāatceras kādos apstākļos ir notikusi hibrīdā tapšana. Vispirms, kuri elementi atklājušies kā dominējošie tapšanas procesā (piemēram, atgādinot pirmajā nodaļā izklāstītos stratificējošos elementus, kuru rezultāts jau no sākta gala iespaido Dubkalnu karjera tapšanu). Tomēr līdzas jāpiedomā arī par hibrīdo vietu veidošanu atvērtas procesualitātes kontekstā (laika gaitā Dubkalnu piekraste var tikt gan labiekārtota cilvēkiem, taču arī bez labiekārtošanas, karjera ūdens iesniedzas citbūtnēs, peldētājos un nirējos; līdzās krasti erodē un ūdens procesu rezultātā noārda labiekārtoto infrastruktūru). Pamanot ka šāds attiecīgums izvērsies teju cirkulārā tapšanas formā, ļauj tvert

³⁴² Vairāk par hibriditāti skat. **Haraway D.** "A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the Late Twentieth Century." *Socialist Review*, vol. 80, 1985., pp. 65–108., kā arī ūdens kontekstā **Linton J.** *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010. p. 36. vai

³⁴³ Līdzīgs princips ir attiecināms arī uz ainavām, kurās ūdens ierakstās un kuru pārveidošanas procesa rezultātā tranformējas to nozīme nacionālās vai sentimentālās vērtības. Ledāju kontekstā skat. **Jóhannesdóttir G. R.** *The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene* // Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdóttir S. (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag, 2024. p. 79. Latvijas nacionālās krasta ainavas kontekstā skat. **Krumberga K.** "Border Geographies of the Cold War: Hybrid Production of the Baltic Sea Coastal Landscape in Latvia" *Letonica*, No. 44, 2022. p. 42. Jābilst, ka šādas pārmaiņa ne vienmēr traktētas pozitīvi, it īpaši nacionālo ainavu saglabāšanas kontekstā (skat. **Zariņa A., Svece A., Vinogradovs I.** *Mapping Common Ground: Towards the Environmental Humanities in Latvia* // *Letonica*. 2022. Nr. 44. 4–15. 10. lpp), drīzāk uzturot sabiedrības – dabas nošķirumu kā apvērstu kārtības – nekārtības binaritāti, kas spoguļo amerikāņu kontroles stratēģijas, savvaļas (kā cilvēku neskartās vietas) aizsardzības projektos.

³⁴⁴ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*. <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.) Līdzīgus secinājumus varētu izdarīt gan par vēsturiski cilvēku formētajām upēm (skat. **Edgeworth M.** *Fluid Pasts: Archaeology of Flow* London: Bristol Classical Press, 2011. p. 25.) ūdenskritumiem, u.c., gan arī par kūstošajiem ledājiem vai smogiem, u.t.t.

³⁴⁵ **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*, London: Routledge. 2000. p. 71.

materialitātes aģenci nopietni.³⁴⁶ Proti, iespējams ņemt vērā Dubkalnu iesaistīšanos teritoriālās nozīmes veidošanas procesā, pat pēc sākotnējās vardarbīgās cilvēku iejaukšanās.

Šādu atvērtu, alternatīvu vērtīgu mijattiecībās ar ūdeni vedina kultivēt filosofe Irēna Kleivere (Kleiver) uzsverot, ka dažreiz būtiski domāt līdz ar “līkloču” (meandering) loģiku³⁴⁷, kas caurstrāvo gludo vietu – lēnu, brīžiem bezmērķīgu, tomēr neatlaidīgu kustību vēl nezināmā virzienā. Tas ļautu pamanīt, kā ūdens ķermeņus kopīgi raksturo nevienmērīgs, tomēr atšķirībām piesātināts robežu mainīgums, kas līdzās cilvēka rīcībspējai maina teritoriālā sakārtojuma funkcionēšanu. Uzsverot abpusējo attiecīgumu, Kleivere uzsver, kā “līkločus veido sedimentācija un reaktivācija, re- un atkal atkārtota piesaukšana.”³⁴⁸ Šāds tuvums un atkārtota atgriešanās paredz noteiktu ritmiskumu – sakārtojuma funkcijas iestatīšanu kā vairākkārtējus un daudzslāņainus reteritorializācijas procesus. Tas prasa pārskatīt izpratni par mērķtiecīgu progresu un rast veidu kā just nevienmērības, ārpus lineāras un teleoloģiskas kontroles procesiem. Šādu alternatīvu domāšanu līdzās un responsivitāti pret ūdens ķermeņiem izvērsīšu trīs secīgos, taču atšķirīgos alternatīvo stratēģiju piemēros, atklājot dažādās sakārtojumu funkcijas.

Pirmkārt, gribu norādīt uz sakārtojuma funkciju, kas izriet no neteleoloģiskas ļaušanās ūdenstilpņu un ekotonu afektīvās, taču brīžvien neordinārās izmaiņas procesiem ietvaros. Proti, šoziem, kad starp Salu, Akmens un Vanšu tiltu aizsala Daugava, cilvēki to varēja šķērsot ar kājām pa ledu. Tas daļai Rīdzinieku bija visnotaļ nozīmīgs moments, kaut vai nacionālo vai mitoloģisko ģenealoģiju kontekstā.³⁴⁹ Tomēr iztēlojoties šo procesu kā mijattiecību pieredzi starp diviem atšķirīgiem ūdens ķermeņiem, sastapšanās jēgpilno funkciju var ilustrēt uzrādot iepriekš minēto savstarpējības līmeņu krustošanās nozīmi.

Vispirms – abu materiālās membrānas neļāva cilvēkam iekrist ūdenī, radot stingru pamatu ķermeniskam nošķīrumam. Taču apsarmojušās skropstas liecināja par materiālu saplūšanu, līdzīgi kā dvaša vai ķermeniskie šķidrums, kas mirklīgi būtu piekļāvušies ledus virsmai. Galvenokārt, Daugava aficēja gājējus – nonākot upes vidū mainījās skatu punkts un zuda ierastā, iespējams pašsaprotamā sastapšanās kārtība. Kā raksta dramaturģe, māksliniece Laura Stašāne: “Gāju tieši

³⁴⁶ **Klaver I. J.** *Radical Water // Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, Berkeley: University of California Press, 2021. pp. 85., 86.

³⁴⁷ **Ahmed, Sara.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*, London: Routledge. 2000. p. 71.

³⁴⁸ **Klaver I. J.** *Radical Water // Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, Berkeley: University of California Press, 2021. p. 79.

³⁴⁹ **Sauka A.** ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*. <https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

upei pa vidu, nevarēju atturēties. Iet tuvāk malai galīgi nebūtu tas pats. No upes vidus redzama pavisam cita Daugava. Viņas fiziskais lielums ir negaidīts. To nevar uzreiz aptvert ar vienu skatienu un ielocīt apziņā saprotamā formā, tikai bikli uzlūkot pa mazam gabaliņam. Krasti šķiet esam vēl tālāk prom, visapkārt tikai sniega klajums.”³⁵⁰ Konceptualizējot pieredzi, gludās telpas iespaidā afekti ielauzās ķermeņa robežās un cilvēks ērmīgā kārtā bija spējīgs novērot krastu no pilnīgi rāmas upes skatu punkta, reizē nezaudējot, bet tikai bagātinot līdzšinēju Daugavas nozīmju simboliskās līnijas.³⁵¹ Par spīti neaizskalotajām plastmasa pudelēm, esot uz virsmas zuda arī ierastā tīrības vai netīrības trauksme, bet atklājās cita – trauksme par zinātnisku un tehnoloģisku mērīku drošticamību sasalušā ūdens ķermeņa monitorēšanā. Skaidrs, ja mūsu ūdeņainie ķermeņi saplūstu pavisam, tad cilvēkiem būtu gals, un tomēr, par spīti apziņai par nekārtīgajām un baisajām straumēm, gājēji ļāvās – ar vai bez piesardzības. Stašāne izdara trāpīgu novērojumu, proti, “varbūt tā nav tikai vēlme pēc nebijušām sajūtām, kas liek kāpt uz Daugavas ledus, bet daudz senāka vilkme pēc kādreiz pastāvējušas saiknes,”³⁵² norādot, ka ieklausīšanās un upes pamanīšana var ļaut to apciemot kā vecu draugu un ar apdomu uzticēties, ka tas neparaus zem ūdens.

Uz līdzīgu, tomēr nedaudz citādu responsīvu intencionalitāti mijattiecībās, kurās atklājas ūdens aģence, norāda Anne Sauka un Jana Kukaine: ūdens materialitāte var kalpot arī par daudz pieklusinātākas, intensīvas transformācijas procesa izraisītāju. Proti, lūkojoties ārpus dominējošajām ģenealoģijām, kas paredz stingru vēlamā ūdens figūru (tātad arī mijattiecību formu), iespējams atgriezties pie pirts kā ūdeņaini transformatīva mijattiecību procesa. Latviešu folklorā tas atklāj alternatīvas, bet jēgpilnas attīrīšanās prakses.³⁵³ Tvaika un svīšanas tīrošie aspekti līdzās dominējošajiem tīrības naratīviem piesaka pavisam citu ūdens formu kā labbūtības nesēju, turklāt tādu, kas nav abstrahēts no nepastarpinātiem savstarpējības procesiem. Tradicionāli drīzāk pirts kā iemiesotas transformācijas vieta simbolizē materialitātes dziedniecisko un dzīvību iznēsājošo potenciālu (iespējams kolektīvajā atmiņā atkal teritorializējot pirti kā vietu, kurā tika organizētas dzemdības). Zināmā mērā tiek veicināta pasaules atkal apburšana³⁵⁴, kas atklājas

³⁵⁰ Stašāne L. Noturēt upi // *Satori*. <https://satori.lv/article/notureti-upi> [03.03.2026.] (Skat. 07.02.2026.)

³⁵¹ Conley T. SPACE // Parr A. (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010. p. 262

³⁵² Stašāne L. Noturēt upi // *Satori*. <https://satori.lv/article/notureti-upi> [03.03.2026.] (Skat. 07.02.2026.)

³⁵³ Kukaine J. and Sauka A. Augu un ūdens aģence latviešu pirts rituālos: Ivetas Gabaliņas mākslas projekta analīze // *Letonica*. 2025. Nr. 59. (sagatavošanā)

³⁵⁴ Kukaine J. and Sauka A. Augu un ūdens aģence latviešu pirts rituālos: Ivetas Gabaliņas mākslas projekta analīze // *Letonica*. 2025. Nr. 59. (sagatavošanā)

tumšajā un klusajā telpā – ūdens “dāvina”³⁵⁵ cilvēkam savu spēku labprātīgi, pārkāpjot instrumentālo mazgāšanās kvalitāti. Pirts tādējādi konceptualizējama kā gludā, klātesamībā iegremdētā, taktilā vieta³⁵⁶, kas reizē ļauj ieturēt lēnu pauzi un ieklausīties dodošā klusumā. Tomēr, lai arī pirts sakārtojuma funkcija – veicināt dziedniecisku un klātbūtnīgu transformāciju – šķiet stabila, ūdeņu klātbūtne var izpausties un tikt pieredzēta ambivalenti. Par šādas neviennozīmības klātbūtni vēsta arī latviešu Dainas. Piemēram, iespējams lasīt par dūņainajām ūdenstilpnēm, kuru tuvumā pirtis nereti ir izvietotas, kā materialitāti, kas var gan veicināt, gan kavēt pārejas starp dažādiem esamības stāvokļiem³⁵⁷: skatītas pozitīvi, dūņas veicina pasaulē nākšanas procesus, taču skatītas negatīvi – rada stagnāciju.

Kā pēdējo piemēru mijattiecībās ar hibrīdajiem ūdens ķermeņiem gribu uzsvērt intencionālas “izgludinātās” telpas veidošanu. Ikoniadu to nosauc par šlakatu (blob) ķermeņiem, kur sakārtojums pagēr zināmu sadarbošanās funkciju starp cilvēku un ūdeni – tā ir domāšana līdzās (īpaši vietai specifiskiem) mākslasdarbiem un atvērtai arhitektūrai. Proti, šlakatas un pilieni var ne tikai veicināt iestatīšanos ūdeņainajā vidē, līdzās ūdens daudzējādo formu vērojumam un vietai specifiskiem plūdumiem, bet arī “līkloču” loģikai – ļaušanos lēnam un neparedzama radīšanas procesam, kas nepagēr uz efektivitāti tendētu mērķtiecību. Ikoniadu kā ilustrāciju, kas atklāj šādu radošo pieredzi saistībā ar ūdeņu ritmisko topoloģiju, norāda angļu mākslinieka Džema Fainera (Finer) 2006. gadā radīto mākslas darbu *Score for a Hole in the Ground* Kentā, Apvienotajā Karalistē.³⁵⁸ Tā, iespaidojoties no japāņu tradicionālas dārza muzikālās iekārtas suikinkutsu,³⁵⁹ ir dažu metru zemes dziļumā izvietota dažādu zvanu un sitaminstrumentu sistēma, kas ūdens tecēšanas un pilēšanas rezultātā rada negurstošus un improvizētus skaņu celiņus. Līdzīgs piemērs ir 2005. gadā horvātu arhitekta Nikola Bašiča (Bašić) Jūras Ērģeles (Morske orgulje) Zadarā, Horvātijā.³⁶⁰ Tur jūras krastā iekārtotas dažāda garuma svilpes un stabules, kuras viļņu, straumju un vēja rezultātā veido hibrīdu skanējumu. Abas vietai specifiskās instalācijas balstās cilvēka –

³⁵⁵ *Ibid.*

³⁵⁶ **Deleuze G., Guattari F.** *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 494.

³⁵⁷ **Sauka A., Lakševics K.** Rhythms of Life and Death: Fluid Temporalities of Water in Latvian Folklore // *The Polish Journal of Aesthetics - "Rhythms of Artwork and Beyond: Humanity, Sociality, and Nature"*, Vol. 76 (1/2026), 2026, (forthcoming)

³⁵⁸ *Score for a Hole in ground* http://www.scoreforaholeintheground.org/?page_id=141 (Skat. 24.05.2026.)

³⁵⁹ **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 159., 160.

³⁶⁰ Skat. <https://architectuul.com/architecture/the-sea-organ> (Skat. 24.05.2026.)

ūdens savstarpējībā, veidojot ilgstošu kopā būšanu iemiesotā ūdeņu skaņas ainavā. Šāda skaņas ainava nav melodiska, bet ļauj tiešā veidā būt responsīvam pret ūdens poliritmisko un afektīvo estētikas potenciālu, klātesamības un jutīguma³⁶¹ pieredzē.

Kā pēdējo piemēru var minēt šlakatu arhitektūras veidošanas procesu kā mēģinājumu ritmiski eksperimentēt ar nezināmo. Kā norāda Ikoniadu, atsaucoties uz arhitektu Gregu Linnu (Lynn), “[p]rojektēšana, izmantojot topoloģiskas attiecības, kur lāse pastāvīgi (at)atgūst savu nestabilo formu vides un kustības, nevis formas un funkcijas ietekmē, ļauj rasties jaunām dinamiskām attiecībām starp ķermeni un telpu.”³⁶² Proti, vadoties pēc arhitekta eksperimentālās pieejas, iespējams domāt vietas “izgludināti” t. i. ņemot vērā daudzējādas funkcijas, bet ne konkrētus objektus. Šāda pieeja ļautu veicināt alternatīvu procesuālu pieeju arhitektūras un publiskās vides plānošanas teorijā un praksē (piemēram, Aniša Kapūra (Kapoor) mākslasdarbs “Mākoņu vārti”, iesaukts arī par pupu³⁶³ vai arī, dabas un zinātņu mājas natlaidīgi mainīgās struktūras).³⁶⁴ Šāds gludums nevis nolīdzina atšķirību, bet gan ietver to neatlaidīgos tapšanas un mainīguma procesos. Alternatīva nepaģēr normatīvu obligāciju veidot liektas formas ēkas, bet drīzāk aicina veidot telpas funkcionāli atvērtā veidā.

Raksturotā ūdens ķermeņu tapšana, posthumānās iemiesotības ritmiski topoloģiskās prakses un vērība pret ūdens ķermeņu savstarpējo iesniegšanos un robežu pārsniegšanu ļauj izdarīt dažus novērojumus par ūdens ķermeņu identifikācijas procesiem. Proti, viskozu dubļu, viscerāli pieredzētā mitrā gaisa vai molāro un molekulāro ledus veidojumu, u. c. kontekstā jāuzsver, ka citādos ūdeņus var tiešā veidā konceptualizēt kā daudzējādo. Kā provizorisku konceptuālu dalījumu vairāk-nekā-slapjās materialitātes daudzējādības identifikācijai sniedz hidrosociālie pētnieki Marija Ruska (Rusca), Alizone Brauna (Browne), Džliano di Baldasare (Baldassarre) un Filipo Menga (Menga). Autori izšķir ūdeni ar – ūdens, kas tiek konstituēts savstarpējībā ar citām materialitātēm (piemēram, infrastrukturālo un tehnoloģisko stratifikāciju, arī hidroloģisko

³⁶¹ Latvijas kontekstā būtiski pieminēt Madaras Kvēpas promocijas darbu “Performatīva darbība ekoloģiskās jūtības veicināšanai” (skat. **Kvēpa M.** *Performatīva darbība ekoloģiskās jūtības veicināšanai*. Rīga: Latvijas Mākslas Akadēmija, 2025. (Promocijas darbs)), kurā autore pēta rituāli stilizētas performances Latvijas nozīmīgās svētvietās, kā arī mākslinieciski autoetnogrāfiskās erformances pašam tuvajās vai nozīmīgajās vietās līdzās iemiesotās kritiskās domāšanas praksēm kā būtisku rīku ekoloģiskās jūtības veicināšanā.

³⁶² **Ikoniadou E.** Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. p. 164.

³⁶³ Skat. Jūras Ērģeles https://parametric-architecture.com/its-a-blob-an-exploration-of-blobism-and-blobitecture/?srsltid=AfmBOoqhMdOcv3EC_P_fX0UI3dAgLB98VjNBvNW9hvwLrJkW3Ft6Qwb (Skat. 24.05.2026.)

³⁶⁴ *Ibid.*

savienojumu vai citu, īpašu materialitāšu savienojumiem, piemēram konkrētas svētvietas ūdeni); vairāk-nekā-ūdeni – ūdens, kas izriet no savstarpējības ar citiem elementiem un vairāk-nekā-cilvēka dabām; dzīvīgo ūdeni – ūdens, kas paļaujas uz dzīvajiem organismiem tā funkciju un izmaiņu nodrošināšanā.³⁶⁵ Protams, hidro-sociālā sakārtojumā šis dalījums ir savstarpēji sarežģīti saistīts un attiecas uz dažādo dimensiju spēku atšķirīgajām izpausmēm ūdens ķermeņa teritorializācijā un deteritorializācijā. Tomēr izsmelt visus atšķirīgos pavedienus, kas iesaistās ūdenstilpņu veidošanā, šajā maģistra darbā nebūtu iespējams, kā arī nav šī darba uzdevums. Tā vietā, papildus vairāk-nekā-slapjajām izpausmes formām, autoru dalījuma kontekstā izceļas divi būtiski raksturelementi, kas posthumāni iemiesotā mijattiecību pieredzē pamīšus atklāj ūdeņu aģenci.

Pirmais pavediens vieno priekšstatus par ūdeņu spējām laika gaitā gan topoloģiski pārtapt citu ietekmes rezultātā, gan arī atgriezeniski transformēt teritorializēto sakārtojumu. Lai tēlaini ilustrētu šādu ūdeņainās transformācijas kapacitāti, var citēt akademiķes Valērijas Alenas (Allen) raksturojumu gaisa gredzeniem, ko spēlējoties veido delfīni: “Krasi atšķirībā no tradicionālās ģeometrijas rigidajām transformācijām, toroidālo virpuļu plūstošā elegance ataino nepārtrauktas transformācijas, kas raksturīgas topoloģijai.”³⁶⁶ Proti, virpulis kā rizomātisks formējums ļauj transformācijām notikt līdzās jebkuram iekšējam vai ārējam teritorijas punktam,³⁶⁷ precīzāk, no vidus, kā arī uzrāda pārmaiņu procesus kā negurstošu, tomēr arī ne teleoloģiski nostabilizētu ritmisku tapšanu.

Transformatīvā rīcībspēja ļauj izcelt arī otro ūdens ķermeņu aģences pavedienu, proti, ūdens funkciju savstarpējībā ar dzīvību un nāvi. Kā tas norādīts jau iepriekšējās apakšnodaļās, daudzējādie ūdeņi uzsver posthumānās gestācijas procesus, daudzkāršojot dzīvību un iestatoties dzīvajās miesās, daudzkāršojas līdzās tiem. Kā uzsver Neimanis, “Ūdens šeit ir divkāršī artikulēts ‘dzīvības spēks’, jo tas ne tikai ‘rada’ (veido vai dzemdē) ‘dzīvību’, bet ir arī ‘spēks’, kas ir pilns ar ‘dzīvību’.”³⁶⁸ Šī artikulācija norāda gan uz daudzdimensionālajiem telplaiciskajiem aspektiem, kādus pagēr posthumānā iemiesotība, gan arī aktīvu spēju radīt no jauna vai izšķīdināt nebūtībā

³⁶⁵ **Rusca M., Browne A. L., Di Baldassarre G., Menga F.** Pluralising the Materiality of Water // *EPE: Nature and Space – Water Matters*. 2024. p. 3.

³⁶⁶ **Allen V.** “Airy Something.” In *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire*, edited by Jeffrey Jerome Cohen and Lowell Duckert, University of Minnesota Press, 2015., p. 94.

³⁶⁷ **Deleuze G., Guattari F.** *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987. p. 381.

³⁶⁸ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 101.

citus ķermeņus. Atgādinot molekulāro, daudz mazākas skalas iemiesotības līmeni, varētu teikt, ka ūdens aģentīvās kvalitātes arī mūsos kā ūdens ķermeņos iestata spēju radīt un afirmēt, tikpat kā atņemt dzīvību. Būtiski, ka šāda spēja nav līdz galam izzināma vai paredzama.

Tomēr pat ja mūsu kapacitātēs ir iespēja vairāk vai mazāk voluntāri iesaistīties ūdeņainajos procesos, jāatceras, ka “gestācija nekad nav nevainīga”³⁶⁹ Cilvēks var būt vairāk vai mazāk jutīgs pret dažādām ievainojamībām un intencionāli kultivēt responsivitāti pret to, kas tiek gestēts. Šis process iestata daudzveidīgo dažādu komplicētu mijattiecību tīklojumā, kurā reizē iespējams, ka viena nāve var veicināt citu dzīvību, ka arī dzīvība var veicināt dzīvību, vai nāve – nāvi. Tas, savukārt, izstatās ārpus ierastajiem lineārajiem ritmiem, un ne vienmēr salāgojas ar cilvēcisko skalu.³⁷⁰ Līdzās dzīvības un nāves procesiem, kas raksturo mijattiecību transformatīvās robežas, iespējams priekšstatīt ūdens polirimiskos tempus telpaīciskā caurplūstamībā: ūdens ilgstošu turpināšanos dažādos teritoriālizētos ķermeņos, līdz ar dažādajām mirklīgajām dzīvības un nāves nomaiņām. Tādējādi mijattiecības ar ūdeņiem kā daudzējādu un aģentīvu dalībnieku ļauj atrast sevi vidū, tas ir, nevienmērīgi un poliritmiski topot pārķermeniskajā un tādējādi pietuvojoties zināmā un esošā sliekšnim. Šāda būšana mūs nemītīgi ierauj robežu veidošanas un zināmas taustīšanās procesos: gan tiešā veidā atklājot, ka “[m]ūsu ķermeņi ir pagātnes un nākotnes robeža”³⁷¹, gan arī telpiska robeža, kas mediē un tiek mediēta dažādu skalu ietekmē. Kā trāpīgi un kodolīgi raksta Johannedotira “mēs esam drauds un mēs esam apdraudēti”³⁷² reizē. Tas paredz atzīt līdzšinējās hibriditātes nereti vardarbīgos veidošanās procesus, taču vienlaikus pagēr atvērtību pret gludās vietas iestatīšanos un deteritorializējošajiem spēkiem.

Visbeidzot, jānorāda uz fonā klātesošu, taču līdz galam neeksplicētu jautājumu, proti, par potenciālo brīdi, kurā sakārtojums, ūdens deteritorializējošo spēku iespaidā, izjūk pavisam. Ķermeniskās pieredzes kontekstā uz šādu, nosacīti radikālu pārmaiņu norāda Ahmeda, runājot par dezorientācijas un apmaldīšanās pieredzi – sajūtu, kad zūd pazīstamie sakārtojumi vai vēlamais

³⁶⁹ **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 103.

³⁷⁰ Kā norāda Sauka, skatot ūdeņu skalu latviešu folklorā – ūdens mūžs tiek pielīdzināts saules mūžam, simbolizējot bezgalīgu turpināšanos. **Sauka A.** “Experiencing Elemental Embodiment: (Re) visiting Latvian Folklore on Life and Nature.” In *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*, Series Title: *Sophia Studies in Cross-cultural Philosophy of Traditions and Cultures*.. Cham : Springer, 2024. p. 62.

³⁷¹ **Neimanis A.** “Hidrofeminisms vai kļūšana par ūdens ķermeni”, tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024. 75. lpp.

³⁷² **Johannedóttir G. R.** The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // **Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdóttir S.** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024. p. 77.

virziens. Tās kontekstā, ūdeņu sakārtojumus var konceptuāli pielīdzināt kvīru mijattiecību formām ar pasauli: “[d]ezorientācija ietver saskarsmi ar lietām, bet tādu saskarsmi, kurā “lietas” paslīd kā tuvums, kas netur lietas vietā, tādējādi radot attāluma sajūtu.”³⁷³ Proti, gan īslaicīga, gan ilglaicīga dezorientācija kā pēkšņš un neērts ūdens svešādumam, kas manīgi iesniedzas un pārsniedz paša ķermeniskās un apkārtējās telpas konsolidāciju, var radīt vēlmi atgriezties pie pazīstamā vai drīzāk abstrahēties un atgriezt visu pareizajās vietās. Taisnība, attapšanās dezorientācija sajūtā var būt postoša³⁷⁴, attopoties konfrontācijā ne tikai ar citādo, bet paša uzskatu un būšanas formu stabilitāti. Tomēr, kā uzsver Ahmeda, tā ir reizē arī ikdienišķa sajūta, kas vairākkārt atnākt un pāriet. Savukārt mēs no šāda ikdienišķuma varam mācīties.

Precīzāk, atcerēties, ka tie ir “brīži, kuros tiek zaudēta viena perspektīva, bet pats “zaudējums” nav tukšs vai gaidošs; tas ir objekts [plašā nozīmē], pilns klātbūtnes.”³⁷⁵ Citiem vārdiem, tas ir tapšanas un transformācijas process, kurā jaunos orientierus iezīmē ķermeniskais novietojums dažādu materiālo vai sociālo spēku līniju krustpunktos. Attiecīgi, runājot par sociālu un politisku organizēšanos, Ahmeda norāda, ka kvīru (bet līdzīgu argumentu var attiecināt arī uz ūdeņiem) politika ietver dezorientācija, nevis kā leģislatīvu kontroles mehānismu³⁷⁶, bet kā vairāk vai mazāk radikālu jutīgumu un ķermenisku iemiesotās kritiskās domāšanas iespaidotu “šķidro” pamatu re-teritorializāciju. Protams, pastāv arī risks nespēt afirmēt paša un cita rīcībspēju, konceptuāli apzinoties, ka arī dezorientācijas potenciāls nav izklaidēts vienmērīgi³⁷⁷ un pagēr atšķirīgas gradācijas izpausmes. Tomēr šāda dezorientācija var ļaut apzināties dominējošos veidus kādā ķermeņi ir izvirtoti telpā, kā tie ir sakārtojušies un kā konkrētās kārtības ieskata dažus ķermeņus nevietā (atklājot drošā pamata zudumu) vairāk kā citus. Attiecīgi, domājot līdzās ūdens nebeidzamai “aizslīdzēšanai” kā vietas un aptveramā zudumam, atkārtotas teritorijas un to funkciju nostiprināšanu var veidot dažādi: piemēram, tiecoties uz arvien jauniem izpausmes veidiem, tapšanas līnijām, tostarp atvērti ieklausoties neērtajā un biežāk ļaujoties kontroles zudumam, nevis atkāpjoties ierasto kontroles mehānismu šķietamībā par drošību.

Kopsavilkumā, iztēlojoties tieši cilvēciskā ūdens ķermeņa un vairāk-nekā-slapjās ūdenstilpnes mijattiecības kā sakārtojumus, vēlreiz jāuzsver amerikāņu antropoloģes Annas

³⁷³ Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. p. 166.

³⁷⁴ *Ibid.* p. 157.

³⁷⁵ *Ibid.* p. 158.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006. pp. 159., 160.

Tsingas vārdi, ka “sakārtojumi ir atvērtas kopā-nākšanas. Tās mums ļauj izpētīt kopējo ietekmi, neuzskatot to par pašsaprotamu. Tās parāda mums potenciālās vēstures to tapšanā.”³⁷⁸ Proti, šādā iztēlē konceptualizēta kopā-nākšana veido konkrētu teritoriju ar noteiktu funkciju (kā piemēram, skaņas ainavu radīšana vai intencionālas klātesamības kā rekreācijas un attīrīšanās vietu veidošana, u. c.), kas, caur alternatīvām iztēlēm, rada iespēju zināt ūdeni intīmāk, taču nesaplūst paviesam.

Visbeidzot, jāuzsver, ka šāda, arī pietuvināta sekošana kopā-nākšanas pavedieniem ir un tās rezultāti paliek neparedzami savā mainīgumā – tā prasa sadzīvot ar citādību kā neērto, īpaši brīžos, kad mūsu tvēriens pretī citādam neizdodas un stabilā zeme kļūst nelīdzena, šķidra. Kā esmu mēģinājusi uzrādīt šī darba kontekstā – neviennozīmības kā neizzināmo un neparedzamo telplaicisko apstākļu raksturelements ir īpaši būtisks materialitātes citādības kontekstā, jo tas uzskatāmā veidā atklāj deteritorializācijas un dezorientācijas, tādējādi arī radošuma potenciālu. Pat teritorializācijas vai reteritorializācijas gadījumā ūdens izsprūk no pilnīgas zināšanas, tātad arī paredzamības un kontroles. Tieši tāpēc cilvēka – ūdeņu sakārtojumi caur posthumānās, lokālās zināšanas iztēli ļauj pamanīt telpas un laika konsolidācijas tūlītējumu un tuvumu, jo pretstatā abstrahētajām kontroles mijattiecībām, pagēr atzīt ūdens aģentīvo neviennozīmību kā jau klātesošu. Tā aicina palikt ar neērto, nevis paļauties uz abstrahētām pazīstamības vai ģimeniskuma attiecībām, bet drīzāk iedziļināties tostarp nejaušajā, atkārtoti atgriezties un veidot alianses ar citādo. Tiesa, kapitālistiska un koloniāla ekspluatācija var slēpties arī “draudzīgo” attiecību aizsegā. Tomēr, ja pietuvinātajās sadzīves formās pievērš uzmanību paša dzīvotajam ķermenim kā pārķermeniskam ūdens aģences nesējam, pastāv cerība veidot mijattiecības citādi. Varētu spriest, ka šāda neērtās pieredzes pamanīšana un neizslēgšana, drīzāk rūpīga uzskaitošā³⁷⁹ pret ūdeņu potenciālo un aktualizēto neviennozīmību, var ļaut būt atbildīgākiem gan ūdens, gan pašu priekšā. Tas ir, ķermeniski izvērtēt un pielāgot potenciālas atbildes: responsīvi just un intuitīvi uzskaitoties, nevis noliegt vai izslēgt materialitātes citādību mijattiecību procesos. Tādējādi atbildības process (tostarp arī potenciālo daudzējādību afirmējošu ūdeņu normatīvo un pārvaldniecības prakšu veidā) varētu iegult “neizzināmības ētikā”, kas ļautu veidot padziļinātāku iesaisti ar ūdeņaino pasauli.

³⁷⁸ **Tsing A. L.** *The Mushroom at the end of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton: Princeton University Press. 2015. pp. 22., 23.

³⁷⁹ Darbā primāri uzskaitošā skatīta filosofiskā, t. i. posthumānās fenomenoloģijas kontekstā, taču Neimanis izdara mājienu, ka līdzās vietas politikas un situētības apzināšanai uzskaitošā var balstīt arī plašāku responsīvo ētikas un politikas modeli. Tomēr jautājums par uzskaitošā sociālo aplicējamību paliek atvērts. **Neimanis A.** *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017. p. 26.

NOSLĒGUMS

Šī maģistra darba mērķis ir “pamatot alternatīvu cilvēka-ūdens sadzīves formu nepieciešamību un uzrādīt tos pastāvēšanas veidus, kas nenoplicina mijattiecību sarežģītību ar dažādiem ūdeņiem”. Mērķa sasniegšanai sekoju diviem galvenajiem uzdevumiem, pirmkārt, “identificēt un kritiski izvērtēt dominējošās, duālismā balstītās ģenealoģijas par “paša” un “cita” mijattiecību pieredzi”. Otrkārt, “uzrādīšu alternatīvas – dinamiskas un savstarpējībā balstītas sadzīves formas cilvēku-ūdeņu mijattiecībās.” Tie tiek veikti divās maģistra darba nodaļās. Īsumā kopsavēlot padarīto: vispirms analizēju cilvēka-ūdens mijattiecības modernitātē, vadoties pēc dominējošo kontroles stratēģiju priekšstatiem par “kārtīgo – vēlamu ” un “nekārtīgo – nevēlamu” sadzīves modeli. Pēc tam pievērsos “sakārtojumam” kā alternatīvam mijattiecību konceptualizācijas rīkam, uzrādot sarežģītu ūdeņainās materialitātes, sociālo, teritoriāli stabilizējošo un neviennozīmīgo, bet klātesošo spēku mijiedarbi kopīgas tapšanas procesos.

Atbilstoši izvirzītajam pirmajam uzdevumam, pirmajā apakšnodaļā trīs apakšnodaļās pievērsos dominējošajām ūdens ģenealoģijām modernitātē, mijattiecību rāmējumā, kuru raksturo dalībnieku (“paša” un “cita”) rigids nošķīrums. Pirmās nodaļas pirmajā apakšnodaļā, sekojot Valas Plamvudas “valdošā/valdnieka modelim”, uzrādu kā duāls nošķīrums, kas formē “paša-cilvēka” un “dabiskā cita-ūdens” identitāti, asimetriski izkļiedē aģenci un vērtību. Nošķīrums pamato antropocentriskas kontroles stratēģijas “lietu dabiskās kārtības” veidošanā. Būtiski izcelt, ka “dabiskā cita” identitāte, “dabiskošanas” rezultātā iesavinot vairākas “dabiskuma” nozīmes, rada iespēju noniecinošām vai izslēdzošām mijattiecību formām pret ūdeni. Varētu spriest, ka šāda forma ir monoloģiska, pieļaujot tikai vienai pusei vēlamu citādības identitātes figūras stabilizēšanos.

Pirmās nodaļas otrajā apakšnodaļā tas ļauj kontekstualizēt ūdens izpratni un materialitāti vienkāršojošu, kā arī instrumentalizējošu zinātnisko un tehnoloģisko aparātu kā dominējošu mediju, caur kuru noris sastapšanās pieredze. Analizējot “modernā ūdens” tapšanu par patēriņa preci un resursu medicīnas un higiēnas stāstu caurstrāvotai labbūšanai, uzrādu plastmasas pudeļu, santehnikas un hidroinfrastruktūras sistēmu neneitralitāti. Proti, tā ir norāde uz priekšstatu par hidroloģiskā cikla un santehnikas sistēmu cirkulāro plūdumu, kas izpratnē par ūdeni iestata

pašsaprotamu pieejamību vai bezvietiskumu. Šie mehānismi iesaistās abstrahētas un vienkāršotas “tīrā” ūdens materialitātes veidošanā. Var secināt, ka izpratne par H₂O kā primāro identifikatoru veicina atsvešināšanos no ūdens, kultivējot nevērību pret pašu izraisītā ūdens piesārņojuma atgriezenisku materializēšanos.

Pirmās nodaļas trešajā apakšnodaļā rigido “pats-cits” nošķīrumu analizēju caur robežu materializācijas procesiem starp kopīgo “drošo” un, Ahmedas vārdiem, “svešā briesmām”. Iezīmējot “nekārtības” mītu noslāņošanas, kas ūdens ģenealoģijās atklājās caur orientalizējošu, eksotizējošu koloniālo zināšanu aparātu, līdzās romantizētām un arhaiskā izdzīvošanas diskursā iesavinātām baiļpilnām attieksmēm, uzrādu ūdeni un ūdens telpu kā svešo vai kā vietu neviennozīmīgajai, anomālajai un monstrozajai aģencei. Jāmin, ka iezīmējās arī apvērsta kārtība – ūdens kā traulais un aizsargājamais. Taču “pats-cits” duālistiskais nošķīrums drīzāk tikai pastiprina cilvēcisko aģenci, tieksmē “sakārtot” dabisko. Būtiski izcelt, ka monstrozais ūdens atklājas arī kā materialitāte nevietā (konceptuāli līdzīgi priekšstatiem par abjektīvo), radot spriedzi binārās kategorizācijas modelī un trauksmi ūdens pārmērības pieredzē. Šo ģenealoģiju analīzes rezultātā jāsecina, ka kontroles mehānismu veicinātā aģences noliegšana neizslēdz “svešā briesmas”. Tieši pretēji, tā trauksmaini vairo uzmanību, ko prasa aizsardzība pret svešo.

Kopumā pirmajā nodaļā secinu, ka dominējošās ūdens ģenealoģijas veicina rigidu pasaules ainas kārtību, iestatot vēlamā, proti, caurspīdīgā un attīrošā ūdens identitāti, un kultivē atbilstošas attiecību formas. Turpretī nekārtīgais ūdens, kura identitāte bieži vien ir iekrāsota, smakojoša, pārmērīga un haotiska, tiek priekšstatīts kā pretīgs vai nevēlams, limitējot potenciālās sastapšanās pieredzes un izslēdzot tā rīcībspēju. Tādējādi, vienojot nereti pretrunīgus priekšstatus, antropocentriskās un uz efektivitāti tendētās kārtības kultivē vienveidīgu un rigidu iztēli par ūdeni un ūdens lietotāju, noplicinot materialitātes potenciālo daudzveidību. Līdztekus, dominējošās sadzīves formas veicina atsvešinošu un abstrahējošu mijattiecību pieredzi un nevērību pret pašu kultivētām hidrosociālām netaisnībām, tostarp nekārtību kopīgajos ūdeņos. Kontrole atklājas kā problemātisks rīks dziļu un jēgpilnu cilvēka un materialitātes attiecību veidošanā.

Otrās nodaļas “Alternatīvās ģenealoģijas: cits starp citiem un sastapšanās pieredze” kontekstā trīs apakšnodaļās pievēršos alternatīvajām ūdens ģenealoģijām, argumentējot par labu alternatīvu zināšanu veidotai iztēlei dinamisku, neatsvešinātu un sarežģītību nenoplicinošu mijattiecību

veicināšanā. Pirmajā apakšnodaļā, skaidrojot sakārtojuma nojēgumu kā alternatīvu mijattiecību rāmējumu, uzrādu procesuālās ūdeņu figurācijas priekšrocības. Tādējādi paša un citādības identifikācijas procesi rizomātiski un topoloģiski izriet no ritmiskas iesaistes dažādās mijattiecībās un reizē kopīgas, apziņas par atšķirību afirmējošu “šķidro pamatu”. Sakārtojuma nojēgums mijattiecību pieredzes analīzē ļauj izcelt dažādu dimensiju, kā arī telpisko un laicisko skalu spēkus, ļaujot izsekot kopīgas funkcionēšanas un pārmaiņu kustību līnijām. Pretēji dominējošajam kārtības tvērumam, tas paredz nevis izslēgt neērto un baidīgo, bet atzīt daudzveidīgas aģences iesaisti paša un ūdens stabilizācijas un teritorializācijas procesos.

Otrās nodaļas otrās apakšnodaļas kontekstā līdzās sakārtojuma nojēgumam uzrādu Neimanis “ūdens ķermeņa” figūru kā izejas punktu plūdenāku patības un citādības ķermeņu robežu konceptualizēšanā. Izvērsot posthumānu iemiesotības pieredzi, analizēju membrānu porainību un juteklisku stiepšanos kā komplicētu miesisko zināšanu rīku. Atklāju, kā posthumānā iemiesotība var sniegt nepastarpinātu izpratni par ūdeņiem, kas līdzdala cilvēka ķermeni. Šāda ķermeniska iesniegšanās destabilizē rietumnieciskās pasaules ainas pieņēmums par atšķirtu “pats-cits” identitāšu attiecībām un secīgi, ļauj būt resposīvam pret dažādo ķermeņu specifiskām, arī sociāli noteiktām, ievainojamībām. Tādējādi iespējams arī pašu priekšstatīt kā neviennozīmīgu, tomēr vairāk vai mazāk teritoriāli situētu konkrētos starp-iemiesojuma procesos. Var secināt, ka šāda fokusa maiņa ļauj pamanīt un iekļaut pasaules ainā daudz sarežģītāku būšanu, balstoties uz kopīgu “šķidro pamatu”.

Otrās nodaļas trešajā apakšnodaļā analizēju šādu robežu plūdenumu kā izejas punktu dažādu ūdens ķermeņu (ūdenstilpņu plašā nozīmē un cilvēku) sakārtojumos. To iespaidā var pārdomāt līdzšinējās vai kultivēt jaunas kopīgas būšanas un funkcionēšanas formas. Uzrādot ūdens ķermeņu potenciālu iestiepties, tostarp plašākas ūdens ainavas kontekstā, atklājas ūdens ķermeņu daudzējādība: to mainīgums, kā arī dzīvību dodošās un nemošās izpausmes. Šāda būšana “līdz ar ūdeni” konsolidē laiku un telpu ārpus lineārajiem rietumu sadzīves modiēm. Būtisku lomu jūtīgumā pret dažādajām skalām sniedz iepriekš pieklusinātas un ar iemiesotu zināšanu savītas lokālās nozīmes un stāsti, piemēram, līkloču domāšana vai pasaules “atkal apburšana” nepastarpinātā un pietuvinātā sastapšanās pieredzē. Tas ļauj secināt, ka iespējams kultivēt alternatīvas sadzīves formas – draudzību, rūpes, sadarbību, arī būšanu neērtajā – ieklausoties paša

ūdeņaini situētajā novietojumā. Jānorāda, ka šādas formas pagēr veidot mijattiecības ar neparedzamo, kas prasa zināmu piepūli un nebeidzamu mācīšanos tikt galā ar dezorientācijas pieredzi.

Otrajā nodaļā secina, ka sakārtojuma nojēgums, īpaši paša iemiesotības un situētības kontekstā, ļauj atzīt ūdeņu aģencei un paša sociālo rīcībspēju kā savstarpēji savītu gan identifikācijas, gan mijattiecību iznākuma tapšanā. Tiesa, tas neizslēdz sakārtojuma potenciālo “bezmērķību” vai potenciāli nelabvēlīgu funkcionēšanu. Tāpēc alternatīvu mijattiecību kultivēšanā svarīga ķermeniskā pietuvinātība, kā arī spēja responsīvi pamanīt un mērķtiecīgi (ne efektivitātes vai produktivitātes, bet vērstībā uz paša ķermeniskumu) just citādo. Tas var veicināt padziļinātu un labvēlīgu mijattiecību pieredzi, kas nenoplicina, bet uztur sarežģītību savstarpējībā ar ūdeņaino pasauli. Reizē tas kalpo arī kā atgādinājums par reteritorializācijas ētisko neviennozīmību un nepieciešamību palikt ar neērto, lai sniegtu pēc iespējas uzskatotāku atbildi vajadzībām vai ievainojamībām, kas pārsniedz cilvēkam ērtās skalas.

Tā kā darba konceptuālais uzstādījums ir visai plašs, atklājot savstarpēji sapīņķerētu un sarežģītu ūdens ģeoloģisko lauku, tematizācija būtu izvēršama plašāk turpmākos pētījumos. Tomēr, uzskatu, ka mērķi, pamatot alternatīvu cilvēka-ūdens sadzīves formu nepieciešamību un uzrādīt tos pastāvēšanas veidus, kas nenoplicina mijattiecību sarežģītību ar dažādiem ūdeņiem, esmu sasniegusi.

Noslēgumā, atsaucoties uz sākumā sniegto nolūku atklāt kā kā domāšanai līdzās ar ūdeni ļauj iztēloties daudzveidīgākas mijattiecības ar materialitāti, var norādīt divus būtiskus secinājumus. Pirmkārt, domājot par ūdeni līdzās materialitātei atklājas ūdens ķermeņa situētais, vēsturiskais un sociālpolitiskais novietojums (ūdens vienmēr ir kādā laikā, kādā vietā, kaut kur). Kā norāda antropologs Francs Krauze, tas ļauj runāt ne tikai par ūdens uzņēmīgumu pret dažādām nozīmēm un spēju “atcerēties”, bet arī kļūt par politisku spēku, turklāt tādu, kas ir gan stūrgalvīgs, gan pielaidīgs.³⁸⁰ Tādējādi nākas atzīt ūdeņu rīcībspēju kā būtisku faktoru sabiedrības izkārtojuma veidošanā. Otrkārt, domājot par materialitāti līdzās ūdenim, veidā, kas ir jūtīgs pret situēto, vēsturisko un iemiesoto pieredzi, arī materialitāti plašāk iespējams priekšstatīt kā dinamisku un

³⁸⁰ **Krause, F.** Water and Materiality // *Oxford Research Encyclopedia of Anthropology*. Oxford University Press. 2021. p. 15.

radošu spēku. Tā drīzāk pēc daudzveidīgas, konkrētajai materialitātei specifiskas intensitātes, iesaistās kopīgas pasaules ainas negurstošā veidošanā. Sevišķi tas izpaužas deteritorializācijas procesu rezultātā, neparedzami dezorientējot un saviļņojot cilvēkiem jau tā neērto “šķidro pamatu”.

Atsevišķi vēlreiz arī jāizceļ, ka dominējošās ģeoloģijas un kontroles sadzīves formas ne tikai vienkāršo un vienādo izpratni par ūdens materialitāti, bet arī vienkāršo izpratni par cilvēku un cilvēka materialitātes vietu pasaulē. Var piekrist filosofei Donatai Šollerei, ka “[a]ntropocentriska vairāk nekā cilvēciskās pasaules ekspluatācija un iznīcināšana iet roku rokā ar pieradinātu nolaidību pret pieredzi, [t. i.] domāšanas izjūtu dimensiju, iemiesoto nozīmes dimensiju.”³⁸¹ Attiecīgi norāde par uzskaites ir ambivalenta. Tā pagēr responsīvi ieklausīties paša materialitātē un atcerēties, ka katrs ķermenis ir vērsts uz pasauli specifiskā veidā. Šādas vērstības iemiesota apzināšana var ļaut daudz intīmāk atklāt gan sevi pašu, gan pasauli un dabu, kas runā caur ķermeni.

Turklāt, pieeja var ļaut pārdomāt kādas attiecības tiek veidotas ar kādiem ķermeņiem. Delezogvatāriskais sakārtojuma jēdziens atklāj, ka ģimeniskās kopīguma attiecības (nedz pēctecības, nedz rizomātiskās) nav noteicošas mijattiecību vairāk vai mazāk veiksmīgā funkcionēšanā. Proti, sakārtojuma nojēgums ļauj izvairīties no pašsaprotamo tuvo attiecību neiztaujātas pieņemšanas un kultivēšanas. Līdzīgi tas var ļaut izvairīties no ģimenisko vērtību idealizēšanas un to neapdomātas vai naivas ieskatīšanas dabiskajā. Citādi pastāv risks atkārtoti projicēt un iestatīt dabā antropocentriskās īpašības vai zaudēt piesardzību un spēju kritiski izvērtēt situācijas, kurās iemiesotā kritiskā domāšana sevišķi nepieciešama – piemēram, darba aktualitātē piesauktās ekoloģiskās krīzes kontekstā. Vadoties pēc Ahmedas, īstena sastapšanās pagēr pārsteiguma elementu, kā arī ilglaicīgas alianses veidošanu.³⁸² Tas var ļaut, īpaši mūsdienu trauksmainajā laikā, nepaļauties uz tukšiem solījumiem, bet drīzāk apzināti būvēt uzticību pasaulei, atkārtoti atgriežoties pie tās pat, ja tas jādara ar piepūli. Tā ir paļaušanās uz brīžiem neērtu, tomēr konsekventu mijattiecību modeli, kas var ļaut mācīties iemānot un apmaldīties reizē.

³⁸¹ **Schoeller D.** Tasting, Breathing, Eating—Acknowledging Basic Embodied Experience as a Vital Source for Transformation. // **Škof L., et. al** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. 2024. Cham: Springer Verlag. p. 157

³⁸² **Ahmed S.** *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000. p. 180.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Raksti/grāmatas:

Abram D. *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-Than-Human World*. New York: Vintage Books, 1996.

Ahmed S. *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Duke University Press, 2006.

Ahmed S. *Strange Encounters: Embodied Others in Postcoloniality*. London: Routledge, 2000.

Alaimo S. *Bodily Natures: Science, Environment, and the Material Self*. Bloomington: Indiana University Press, 2010. p.

Alaimo S. Jellyfish Science, Jellyfish Aesthetics: Posthuman Reconfigurations of the Sensible // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Allen V. "Airy Something." In *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire*, edited by Jeffrey Jerome Cohen and Lowell Duckert, University of Minnesota Press, 2015.

Alliez E., Goffey A. Introduction // **Alliez E. and Goffey A.** (Eds) *The Guattari Effect*. London: Continuum, 2011.

Barad K. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, 2007. p. 46. – 48.

Baugh B. EXPERIMENTATION // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Beinart W. Reflecting on Unruliness // **Siddhartha K., Pastor C. L., Temple S.** (Eds.) *Unruly Environments, RCC Perspectives*. 2015. No. 3.

Bičevskis R. Boundaries of Modernity: History—Nature— Society—The World // *Letonica*. 2022. Nr. 44.

Bowden S. Assembling Agency: Expression, Action, and Ethics in Deleuze and Guattari's *A Thousand Plateaus* // *Southern journal of philosophy*. 2020 Vol. 58(3). John Wiley & Sons..

Bowden S. Human and Nonhuman Agency in Deleuze // **Roffe J., Stark H.** (Eds.) *Deleuze and the non/human*. New York: Palgrave Macmillan, 2015.

Braidotti R. *Nomadic Subjects*. 2nd ed., New York: Columbia, 2011.

Buchanan I. Assemblage theory and its discontents // *Deleuze Studies*. 2015. No. 9(3).

Bula D. *Literārās dabkultūras: Regīnas Ezeras zooproza ekokritiskā lasījumā*. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2025.

Campkin B. Placing 'Matter Out of Place': Purity and Danger as Evidence for Architecture and Urbanism // *Architectural Theory Review* 2013. No 18 (1).

Chen C., MacLeod J., Neimanis A. Introduction: Toward a Hydrological Turn? // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Chen C. Mapping Waters: Thinking with Watery Places // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Code L. *Ecological thinking: The politics of epistemic location*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Cohen J. J., Duckert L. Introduction. Eleven Principles of the Elements // **Škof L., Sashinungla S., Thorgeirsdottir S.** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag, 2024.

Cohen W. A., Johnson R. (Eds) *Filth: Dirt, Disgust and Modern Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2005.

Conley T. SPACE // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Cronon W. The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature // *Environmental History*. 1996. Vol. 1(1).

De La Bellacasa M. P. *Matters of Care: Speculative Ethics in More than Human Worlds*. University of Minnesota Press, 2017.

DeLanda M. *A new philosophy of society: assemblage theory and social complexity*. London: Continuum, 2006.

DeLanda M. *Philosophy and Simulation: The Emergence of Synthetic Reason*. London and New York: Continuum, 2011.

Deleuze G., Guattari F. *A Thousand Plateaus*. Transl. **B. Massumi**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.

Deleuze G., Parnet C. *Dialogues II*, Transl. **H. Tomlinson, B. Habberjam**. London: Athlone Press, 1987.

De Wolff K., and Faletti R. C. Introduction // *Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, **De Wolff K.** (Eds.) 1st ed. University of California Press, 2022.

Douglas M. *Purity and Danger*. London: Routledge, 1966.

Edgeworth M. *Fluid Pasts: Archaeology of Flow* London: Bristol Classical Press, 2011.

Foucault M. Nietzsche, Genealogy, History. // **Bouchard D. F.** (Ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca: Cornell University Press, 1977. pp. 139., 140.

Gaard G. Women, Water and Energy // *Organization and Environment*. 2001. No 14 (2).

Giblett R. *Postmodern Wetlands; Culture, History, Ecology*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 1996.

Grīnfelde M. Ūkmenis un miesa // **Sīlis V., Neiders I.** (Red.) *Filosofiskā antropoloģija II*. Rīgas: Stradiņa Universitāte. 2018.

Haiven M. *The Dammed of the Earth* // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Haraway D. "A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the Late Twentieth Century." *Socialist Review*, vol. 80, 1985.

Hawkins G. *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Sydney: University of New South Wales Press Ltd. 2006.

Hawkins G., Potter E., Race K. *Plastic Water: The Social and Material Life of Bottled Water*. Cambridge, MA: MIT Press. 2015.

Herzogenrath B. Introduction // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008.

Howe C. From Ice to Inundation. // **Lacy M.** et. al. (Eds.) *More City than Water: A Houston Flood Atlas*. University of Texas Press, 2022.

Illich I. *H2O and the Waters of Forgetfulness: Reflections on the Historicity of "stuff"*. Pennsylvania: Heyday Books, 1985.

Ikoniadou E. Rhythmic Topology: The Affective Stretching of Nature // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008.

Jay S., Acott T. Tussling with seascape character assessment and assemblage theories // *Journal of Environmental Policy & Planning*. 2023. No. 25:6.

Jóhannesdóttir G. R. The Glacier and Me: Understanding the Human Being in the Anthropocene // **Škof L. Sashinungla S., Thorgeirsdottir S.** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. Cham: Springer Verlag. 2024.

Keller C., Rubenstein M. J. Introduction: tangled matters // **Keller C., Rubenstein M. J.** (Eds.) *Entangled Worlds: Religion, Science and New Materialisms*. New York: Fordham University Press, 2017.

Kirchhoff T., Vinczotti V. A Historical and Systematic Survey of European Perceptions of Wilderness // *Environmental Values*. 2014 Vol. 23, No. 4.

Klaver I. J. Radical Water // *Hydrohumanities: Water Discourse and Environmental Futures*, Berkeley: University of California Press, 2021.

Krause F. Water and Materiality. // *Oxford Research Encyclopedia of Anthropology*. 2021. Oxford University Press, September 29.

Krause F., Strang V. Thinking Relationships Through Water // *Society & Natural Resources*. 2016 No 29 (6).

Kristeva J. *Powers of Horror: An Essay on Abjection*, translated by Leon Roudiez. New York: Columbia University Press, 1982.

Krumberga K. “Border Geographies of the Cold War: Hybrid Production of the Baltic Sea Coastal Landscape in Latvia” *Letonica*, No. 44, 2022.

Kukaine J. *Feministiskā māksla postkoloniālismā: viscerālās estētikas perspektīva*. Rīga: Latvijas Mākslas Akadēmija, 2022. Promocijas darbs.

Kukaine J. and Sauka A. Augu un ūdens aģence latviešu pirts rituālos: Ivetas Gabaliņas mākslas projekta analīze // *Letonica*. 2025. Nr. 59. (sagatavošanā)

Kvēpa M. *Performatīva darbība ekoloģiskās jūtības veicināšanai*. Rīga: Latvijas Mākslas Akadēmija, 2025. (Promocijas darbs)

Latour B. Where are the missing masses? The sociology of a few mundane artifacts. // **Bijker W. E., Law J.** (Eds.) *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change*. The MIT Press, 1992.

Linton J. *What Is Water? The History of a Modern Abstraction*. Vancouver: UBC Press, 2010.

Linton J. Modern Water and Its Discontents: A History of Hydrosocial Renewal // *WIREs Water*. 2014. No 1.

Livesey G. ASSEMBLAGE // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Lorraine T. PHENOMENOLOGY // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

MacLeod J. Water and the Material Imagination // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Massumi B. Notes on the Translation and Acknowledgments // **Deleuze, Gilles, and Guattari, Félix.** *A Thousand Plateaus*. Transl. B. Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.

McWhorter L. *Bodies and Pleasures: Foucault and the Politics of Sexual Normalization*. Indiana University Press, 1999.

Merchant C. *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*. San Francisco: Harper and Row, 1980.

Merleau-Ponty M. *Nature: Course Notes from the College de France*. Trans. **R. Vallier**, Evanston: Northwestern University Press, 2003.

Mikulak M. The Rhizomatics of Domination: From Darwin to Biotechnology // **Herzogenrath B.** (Ed.) *An (Un)Likely Alliance: Thinking Environment(s) with Deleuze/Guattari*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008.

Müller M., Schurr C. Assemblage thinking and actor-network theory: Conjunctions, disjunctions, cross-fertilisations. // *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2016. No. 41(3).

Neimanis A. *Bodies of Water: Posthuman Feminist Phenomenology*. New York: Bloomsbury Academic, 2017.

Neimanis A. Feminist Subjectivity, Watered // *Feminist Review*. 2013 No 103.

Neimanis A. "Hidrofeminisms vai kļūšana par ūdens ķermeni", tulk. Kozlova, S.A. un Babincevs, T. *Tvērums: Ķermenis*, pavasaris 2024.

Neimanis A. Natural Others? Nature, Culture and Knowledge // **Evans M.** et al. (Eds.) *SAGE Handbook on Feminist Theory*. Sage, 2014.

Neimanis A. No Representation without Colonisation? (Or, Nature Represents Itself) // *Somatechnics*. 2015. No. 5(2)

Neimanis A., Åsberg C., Hedrén J. Four problems, four directions for environmental humanities: Toward critical posthumanities for the anthropocene // *Ethics and the Environment*. 20. 2015. No. 1.

Parr A. DETERRITORIALISATION / RETERRITORIALISATION // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Plakāts “Kā iznīcināt odus”. Mākslinieks nav zināms. Krievijas SFRP: Krievijas dienvidaustrumu Veselības tautas komisariāta izpildkomiteja. 20. gs. 20. gadi. PSMVM krājums: 2609/1 Z.

Plumwood V. *Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason*. London: Routledge, 2002.

Plumwood V. *Feminism and the Mastery of Nature*. New York: Routledge, 1993.

Polumordvinovs A. D., Nabokovs V. A Plakāts Nr. 3 “Обезвреживает места выплода комаров” (Neitralizējiet odu perēkļus) no četru plakātu sērijas “Предупредим заболевания малярией” (Novērsīsim saslimšanu ar malāriju). Mākslinieki O. A. Dmitrijevs, V. V. Daņilova. Maskava: Pšrs Veselības Aizsardzības ministrijas Centrālās Sanitārās izglītības zinātniski pētnieciskais institūts, 1953. PSMVM krājums: 2868/1 Z.

Protevi J. “EARTH/LAND (TERRE)” In *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*, edited by Adrian Parr. Edinburgh University Press, 2010.

Rusca M., Browne A. L., Di Baldassarre G., Menga F. Pluralising the Materiality of Water // *EPE: Nature and Space – Water Matters*. 2024.

Roffe J. MULTIPLICITY // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Sauka A. *Beyond the Skin Line: Tuning into the Body-Environment. A Venture into the Before of Conceptualizations* // *The Polish Journal of Aesthetics*, 2022. 64 (1). p. 164.

Sauka A. Selfhood in Question: The Ontogenealogies of Bear Encounters // *Open Philosophy*. 2022. No. 5 (1).

Sauka A. Embodied Critical Thinking and Environmental Embeddedness: The Sensed Knots of Knowledge // **Schoeller D., Thorgeirsdottir S., Walkerden G.** (Eds.) *Practicing Embodied Thinking in Research and Learning*, London: Routledge, 2024.

Sauka A. The Nature of Our Becoming: Genealogical Perspectives. // *Le foucaldien*. 2020. No. 6(1).

Sauka A. “Experiencing Elemental Embodiment: (Re) visiting Latvian Folklore on Life and Nature.” In *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*, Series Title: *Sophia Studies in Cross-cultural Philosophy of Traditions and Cultures..* Cham : Springer, 2024.

Sauka A., Laševics K. Exploring Sensory Histories: Human-Water Relationalities in Latvian Folklore // *Sensory Histories of Water Experiencing, Representing, and Interacting with Water Across History*. (Forthcoming)

Sauka A., Lakševics K. Rhythms of Life and Death: Fluid Temporalities of Water in Latvian Folklore // *The Polish Journal of Aesthetics - "Rhythms of Artwork and Beyond: Humanity, Sociality, and Nature"*, Vol. 76 (1/2026), 2026, (forthcoming)

Schoeller D. Thinking at the Edge in the Context of Embodied Critical Thinking: Finding Words for the Felt Dimension of Thinking Within Research // *Phenomenology and Cognitive Science*. 2023. No. 22. p. 308.

Schoeller D. Tasting, Breathing, Eating—Acknowledging Basic Embodied Experience as a Vital Source for Transformation. // **Škof L., et. al** (Eds.) *Elemental-Embodied Thinking for a New Era*. 2024. Cham: Springer Verlag.

Schwartz K. *Nature and National Identity after Communism: Globalizing the Ethnoscape*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2006.

Semetsky I. “EXPERIENCE”, **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Sennett R. *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization*. New York: W.W. Norton & Company, 1996. P. 257.

Shah E., Boelens, R. The moralization of hydraulics: Reflections on the normative-political dimensions of water control technology // *Geoforum*. 2021. Volume 121.

Simpson L. B. *Theory of Water: Nishnaabe Maps to the Times Ahead*. Haymarket Books, 2025.

Spiegel J. B. Subterranean Flows: Water Contamination and the Politics of Visibility after the Bhopal Disaster // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Spies M., Alff H. Assemblages and complex adaptive systems: A conceptual crossroads for integrative research? // *Geography Compass*. 2020. No. 14. p. 3

Spinks L. ACTIVE/REACTIVE // **Parr A.** (Ed.) *The Deleuze Dictionary (Revised Edition)*. Edinburgh University Press, 2010.

Spivak G. C. *Death of a Discipline*. New York: Columbia UP, 2003.

Steinberg P., Peters K. The ocean in excess: Towards a more-than-wet ontology // *Dialogues in Human Geography*. 2019. No. 9(3).

Strang V. Conceptual Relations: Water, Ideologies, and Theoretical Subversions // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Strang V. Infrastructural Relations: water, political power and the rise of a new 'despotic regime' // *Water alternatives*. 2016., No 9(2).

Strang V. *Water Beings: From Nature Worship to the Environmental Crisis*. Islington: Reaktion Books, 2023.

Šuvajevs I. The Phenomenology of Forms of Dwellings: The Self, Others and the Uncanny. // **Verducci D., Kūle M.** (eds) *The Development of Eco-Phenomenology as An Interpretative Paradigm of The Living World*. *Analecta Husserliana*, vol 124. Springer, Cham. 2022.

Tarter J. Some Live More Downstream than Others: Cancer, Gender, and Environmental Justice // **Adamson J.** et al. (Eds.) *The Environmental Justice Reader: Politics, Poetics, and Pedagogy*. University of Arizona Press, 2002.

Temple S. Unruly Marshes: Obstacles or Agents of Empire in French North Africa? // **Siddhartha K., Pastor C. L., Temple S.** (Eds.) *Unruly Environments, RCC Perspectives*. 2015. No. 3.

Thacker E. *In the Dust of This Planet: Horror of Philosophy, Vol. 1.* Winchester, UK: Zero Books, 2011.

Tsing A. L. *The Mushroom at the end of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins.* Princeton: Princeton University Press. 2015.

Velšs V. *Estētikas robežceļi*, Tulk. **R. Bičevskis**, Rīga: Latvijas Laikmetīgās mākslas centrs, 2005.

Vousdoukas, M.I., Voukouvalas, E., Annunziato, A. et al. Projections of extreme storm surge levels along Europe // *Clim Dynamics* 2016. No 47. 3171–3190.

Whatmore S., Thorne L., Reconfiguring the Geographies of Wildlife // *Transactions of the Institute of British Geographers*. 1998. Vol. 23, No. 4. p. 435

Wong R. Untapping watershed mind // **Chen C., MacLeod J., Neimanis A.** (Eds.) *Thinking with Water*. Montréal: McGill-Queen's University Press, 2013.

Yates J. Wet? // **Jerome J.** et. al. (Eds.) *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire*. University of Minnesota Press, 2015.

Zariņa A., Svece A., Vinogradovs I. Mapping Common Ground: Towards the Environmental Humanities in Latvia // *Letonica*. 2022. Nr. 44.

Zariņa A., Svece A., Vinogradovs I. Wildlife as an affective multiplicity: Approaching Deleuzo–Guattarian pack-animals. // *Environment and Planning E: Nature and Space*. 2024. No 8(1).

Interneta avoti:

Ar cilvēku vairs nepietiek. Satori saruna par posthumanismu. // *Satori*, <https://satori.lv/article/ar-cilveku-vairs-nepietiek-satori-saruna-par-posthumanismu>. [12.02.2026.] (Skat. 16.05.2026.)

Biežāk uzdotie jautājumi par U vitamīnu // <https://www.uvitamins.lv/zinasanu-banka-buj> (Skat. 29.03.2026.)

Dabīgais minerālūdens //

<https://www.venden.lv/lv/venden-pasaule/dabigais-mineraludens#kur-iegust> (Skat. 15.04.2026)

Difūzais piesārņojums //

<https://goodwater.lv/aktivitates/difuzais-piesarnojums/> (Skat.01.05.2026.)

Kur un kā iegūst avotu ūdeni //

<https://www.venden.lv/lv/venden-pasaule/mezavots#kur-iegust> (Skat. 15.04.2026)

Kencis T. latviešu mitoloģija // *Nacionālā enciklopēdija* <https://enciklopedija.lv/skirklis/242766-latvie%C5%A1u-mitolo%C4%A3ija> [20.02.2025.] (Skat. 20.05.2026.)

Ozoliņa V., Petrovska K. Plūdi un vētras Latvijā: skats pagātnē un nākotnē // *Marko ekonomika*.

<https://www.makroekonomika.lv/raksti/pludi-un-vetras-latvija-skats-pagatne-un-nakotne> [21.12.2022.] (Skat.02.05.2026.)

Pirmo Reizi cilvēces vēsturē globālais ūdens cikls ir “izsists no līdzsvara” // *Nra.lv*

<https://nra.lv/pasaule/471992-pirmo-reizi-cilveces-vesture-globalais-udens-cikls-ir-izsists-no-lidzsvara.htm>. (Skat. 15.04.2026)

Rumpe L. Ekspedīcija HES. Pirmā daļa // *Creative Museum*.

<https://www.creativemuseum.lv/lv/raksti/dienasgramata/liene-rumpe-ekspedicija-hes-pirma-dala> [26.08.2025.] (Skat. 04.05.2026.)

Mijattiecības. // **Spektors A.** (Sast.) *Latviešu skaidrojošā vārdnīca "Tēzaurus"*.

<https://tezaurus.lv/vide:1> [21.12.2025.] (Skat. 13.02.2026)

Sanzo, K. New Materialism(s) // *Geneology of the Posthumanism*.

https://criticalposthumanism.net/new-materialisms/#_ftn1 [25.04.2018.] (Skat. 08.01.2025.)

Sauka A. ŪDENS: Cilvēka un ūdeņu mijattiecības un situēta domāšana // *Punctum*.

<https://www.punctummagazine.lv/2025/12/23/udens-cilveka-un-udenu-mijattiecibas-un-situeta-domasana/> [23.12.2025.] (Skat. 16.02.2026.)

Sadzīve. // **Spektors A.** (Sast.) *Latviešu skaidrojošā vārdnīca "Tēzaurus"*.

<https://tezaurus.lv/vide:1> [21.12.2025.] (Skat. 13.02.2026)

Score for a Hole in ground //

http://www.scoreforaholeintheground.org/?page_id=141 (Skat. 24.05.2026.)

Stašāne L. Noturēt upi // *Satori*.

<https://satori.lv/article/noturet-upi> [03.03.2026.] (Skat. 07.02.2026.)

Stompaku purvi //

<https://www.daba.gov.lv/lv/stompaku-purvi> (Skat. 24.04.2026)

Terminu latviskā atveide un skaidrojumi //

<https://www.antro.lv/vardnica> (Skat. 16.05.2026.)

U vitamīns //

<https://www.uvitamins.lv> (Skat. 29.03.2026.)

Ūdens // *Vikipēdija, Brīvā enciklopēdija*.

<https://lv.wikipedia.org/wiki/%C5%AAdens>. [05.11. 2025] (Skat. 05.03.2026.)

Ūdens kalkulators //

<https://www.venden.lv> (Skat. 15.04.2026)

Marder M. Thinking the Sea, Thinking at Sea // *E-flux*. <https://www.e-flux.com/notes/636179/thinking-the-sea-thinking-at-sea>

(Skat. 25.03.2026)

Montaigne, M. Of a monstrous Childe. // Transl. J. Florio. *HyperEssays.net*.

<https://hyperessays.net/florio/book/II/chapter/30/> [01.05. 2024.] (Skat. 07.05.2026)

Neimanis A. Thinking With Water: An Aqueous Imaginary and an Epistemology of Unknowability // Talk given at *Entanglements of New Materialisms*, Linköping, 25., 26 May 2012. p. 8. <https://s3.amazonaws.com/arena-attachments/1906530/29d7f149a8903b0fab4c7580a6461130.pdf?1521279845>

(Skat.23.05.2026)

Maģistra darbs „Nekārtīgie ūdeņi: sadzīves formas mijattiecībās ar citu” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē Filozofijas un ētikas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst **ar elektronisko parakstu parakstītam darbam**.

Autors: Paula Lūcija Lejiņa 28.05.2026.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: profesors Dr. phil. Anne Sauka

Recenzents: Dr.phil., Māra Grīnfelde

Darbs iesniegts Humanitāro zinātņu fakultātē:

Studiju metodiķe _____ Sigita Šnē

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs _____ doc.Elvīra Šimfa